

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

**КОРОТКИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК
ТЕРМІНІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ
ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Довідкове видання

*За науковою редакцією
кандидата педагогічних наук О.В. Бардінова*

Полтава
Сімон
2019

УДК 338.48:005(038)

К 68

Друкується за рішенням Вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 6 від 26.12.2019 р.)

Рецензенти:

Ткаченко Андрій Володимирович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна.

Верезомська Ірина Георгіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного туризму приватного вищого навчального закладу «Київський університет культури».

Жамардій Валерій Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я, фізичної реабілітації, спортивної медицини Української медичної стоматологічної академії.

Авторський колектив:

Бардінов А.В. – кандидат педагогічних наук, заступник начальника Управління у ЖКГ Виконавчого комітету Полтавської міської ради;

Бардінов О.В. – кандидат педагогічних наук, економіст, юрист, заступник директора з юридичних питань та питань безпеки ТОВ «Шервуд і К»;

Гриньова М.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, член-кореспондент НАПН України, заслужений працівник освіти України;

Бардінова А.О. – магістр права, секретар судового засідання Полтавського окружного адміністративного суду; **Тараненко І.В.** – кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теоретико-методичних основ викладання спортивних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Короткий словник-довідник термінів з менеджменту туристичної діяльності : [довідкове видання] / уклад. авт. кол.: А. В. Бардінов, О. В. Бардінов, М. В. Гриньова та ін. / За наук. ред. О. В. Бардінова. – Полтава : Сімон, 2019. – 155 с.

ISBN 978-617-7803-09-5

У словнику колективом авторів зроблена скромна спроба в лаконічній формі пояснити зміст термінів щодо менеджменту туристичної діяльності як нового виду менеджменту сучасності і сфери діяльності та пов'язаних з нею багатьох галузей наук, зокрема, з освітою; як нового наукового напрямку галузі педагогіки; менеджменту як науки про управління і про мистецтво управління та як органу управління будь-якою організацією; туризмом як продукувача загальнолюдських і національних цінностей, таких, як: історія, культура, духовність, які характеризують в туризмі основне – його культурну значущість і гуманістичну цінність; як дієвого економічного важеля розвитку держави та як складника фізичної культури і спорту.

Словник містить близько 500 термінів і призначений для широкого кола фахівців, які вивчають зазначену галузь наук або мають бажання пізнати чи вдосконалити свої знання з менеджменту туристичної діяльності.

УДК 338.48:005(038)

ISBN 978-617-7803-09-5

© Колектив укладачів, 2019

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019

© Сімон, 2019

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО СЛОВНИК

Структура словника

Короткий словник-довідник термінів з менеджменту туристичної діяльності охоплює:

1. Передмову, в якій подано загальні відомості про словник.
2. Український алфавіт.
3. Корпус словника, що складається з переліку та змісту словникових статей, у побудові яких використано алфавітний принцип розташування матеріалу.
4. Післямову.
5. Список використаної та рекомендованої літератури.
6. Алфавітний покажчик словникових статей.

ПЕРЕДМОВА

Соціально-економічні зміни в державі та прагнення України до європейського й світового співтовариства продукують оновлення змісту системи освіти, пов'язане з цілеспрямованим здобуттям знань, які трансформуються в компетентності майбутнього фахівця.

Коло цих завдань окреслено у Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про туризм», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2012-2021 роки (2014 р.), Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 роки (2015 р.). Виняткового значення в таких умовах набуває компетентнісно-орієнтована професійна освіта, забезпечення її конкурентоспроможності в європейському та світовому освітніх просторах. Формування ключових компетентностей є основним безпосереднім результатом освітньої діяльності. Ця проблема набуває особливої значущості у професійній підготовці майбутніх фахівців для сфери туризму. Адже туризм наразі починають розуміти як інституцію, що має соціальне і державне значення та як головний чинник, який характеризує у туризмі основне – його культурну значущість і гуманістичну цінність. Бо неможливо вирішити проблеми збереження пам'яток культури і природи, не порушуючи принципових питань, пов'язаних із розвитком туризму, який є водночас й суттєвим показником цінності всесвітньої культурно-історичної спадщини. Адже в основі свого розвитку туризм має такі загальнолюдські цінності, як історія, культура, духовність. Взаємозв'язок цих категорій з туризмом, освітою, педагогікою є незаперечним. Він, по-перше, передбачає піднесення значення загальнолюдських цінностей у вихованні молоді, тому що в іншому випадку національні ідеали ризикують залишитися не сприйнятими в інтеркультурному соціальному

середовищі. По-друге, здатність особистості орієнтуватися у складному соціокультурному просторі. По-третє, сприяє підготовці кадрів для найдоступнішої сфери людського спілкування з природою, культурно-історичною спадщиною країни і всього світу.

Зазначена проблема відразу стає однією з найактуальніших у багатьох галузях наук, що знаходить висвітлення у дослідженнях і публікаціях вітчизняних учених у різних аспектах. Так, організацію туризму в Україні досліджували О. Любицев, В. Бабарицька, О. Мельник, В. Кифяк; менеджмент туристичної індустрії став предметом дослідження І. Школи та інших авторів; особливості формування управлінської компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту одночасно з туризмом стали предметом уваги Ю. Дубревського; методичні аспекти організації спортивно-оздоровчого туризму розкривають у своїх роботах А. Конох, Ю. Щур, О. Дмитрук та інші науковці; туризм як засіб фізичної рекреації знаходить відображення у роботах Л. Чеховської, А. Кухтія та ін.; тема педагогіки туризму набула висвітлення у працях В. Федорченка, Н. Фоменка та інших авторів.

Отже, туризм відіграє визначну, тобто важливу за своїм значенням роль у здійсненні суспільних трансформаційних процесів, формує інтелектуальну й емоційну сфери людини і суспільства в цілому, сприяє формуванню загальнолюдських та національних цінностей, які спроможний зреалізувати вчитель, а саме – фахівець з фізичного виховання, оскільки його професійна педагогічна діяльність тісно пов'язана зі спортом – одночасно з туризмом. Тому до словника включені терміни, які пов'язані, в першу чергу, з фізичною культурою і спортом, менеджментом туристичної діяльності та споріднених або близьких з нею галузей наук.

Цим обумовлюється необхідність підготовки в педагогічних університетах майбутніх фахівців фізичної

культури як фахівців з менеджменту туристичної діяльності. Адже саме ці навчальні заклади найповнішою мірою спроможні забезпечити високий рівень підготовки вчителя до реалізації багатьох його функцій у різних сферах людської діяльності (в рамках нашого дослідження – це з менеджменту туристичної діяльності).

Метою створення короткого словника термінів з менеджменту туристичної діяльності є спроба через словникові статті дати коротке пояснення понять і термінів, що застосовуються у сфері менеджменту туристичної діяльності та пов'язані з нею споріднені або близькі до неї інші сфери діяльності та галузі наук. Зокрема, дати пояснення поняттям загального менеджменту; менеджменту як науки і мистецтва управління будь-якою сферою людської діяльності; менеджменту туристичної діяльності як нового виду менеджменту сучасності та наукового напрямку освітньої галузі педагогіки, зокрема – фізкультурної освіти.

Словник включає терміни, поняття та концепти, що мають методологічне значення в теорії й практиці менеджменту туристичної діяльності, а саме: «компетентність», «компетенція», «ключові компетентності», «ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури» тощо. Тому доречним виявилось пояснення змісту концепта формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури як складових професійної компетентності фахівця фізичного виховання.

Особливої ваги в цьому плані набуває завдання сформованості у майбутніх фахівців фізичної культури ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності як складових професійної компетентності фахівця фізичної культури. Проте вирішення зазначеного завдання можливо лише при узгодженості загальних цілей фізкультурної освіти майбутніх фахівців фізичної культури з

цілями менеджменту туристичної діяльності, фахова підготовка яких у педагогічних вишах повинна відбуватися виключно в межах освітньої інтеграції напрямків спеціалізації та галузі туризму. Оновлення змісту освіти, в свою чергу, передбачає орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід, який розглядається вченими як один із важливих концептуальних принципів, що визначає методологію оновлення змісту освіти, сприяє подоланню традиційних когнітивних орієнтацій професійної освіти, спонукає до оновлення її змісту, методів і технологій, які трансформуються в компетентності майбутнього фахівця.

Вагомість вирішення завдань досліджуваної проблеми підсилюється низкою *суперечностей* між:

- об'єктивною потребою сучасного суспільства у кваліфікованих фахівцях з менеджменту туристичної діяльності та не врегульованістю цього аспекту в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури у педагогічних ВНЗ в цьому напрямі;

- певними об'єктивними труднощами, пов'язаних насамперед із появою нового напрямку підготовки фахівців для сфери туризму – «Туризм» та недоцільністю користування згаданою програмою, оскільки її зміст не розкриває питання професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури з менеджменту туристичної діяльності у педагогічних ВНЗ;

- важливістю використання компетентнісного підходу в процесі формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності та традиційним змістом, формами і методами забезпечення цього процесу;

- труднощами, пов'язаних із правовим полем туристичної діяльності та неспроможністю їх усунення з різних причин. Вочевидь, що без усунення зазначених суперечностей не може йти мови про високу конкурентоспроможність майбутнього фахівця фізичної

культури на ринку праці в даному напрямку, особливо в європейському просторі.

Цим пояснюється включення до словника термінів, пов'язаних з процесом формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що запропонований короткий словник-довідник термінів з менеджменту туристичної діяльності виступає в якості практичного довідника для вчителів, учених, викладачів, докторантів, аспірантів, магістрантів, студентів вишів, коледжів, учнів загальноосвітніх шкіл, ПТУ, слухачів курсів післядипломної освіти педагогічних працівників, ділових людей, менеджерів туристичних підприємств, фахівців з менеджменту туристичної діяльності, які прагнуть підвищити свою професійну компетентність з менеджменту туристичної діяльності.

Словник містить більше ніж 500 термінів і призначений для широкого кола спеціалістів сфери менеджменту туристичної діяльності.

Олексій Бардінов,
кандидат педагогічних наук, економіст, юрист

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Буква	Назва	Буква	Назва
Аа	[а]	Нн	[ен]
Бб	[бе]	Оо	[о]
Вв	[ве]	Пп	[пе]
Гг	[ге]	Рр	[ер]
Ґґ	[ге]	Сс	[ес]
Дд	[де]	Тт	[те]
Ее	[е]	Уу	[у]
Єє	[йе]	Фф	[еф]
Жж	[же]	Хх	[ха]
Зз	[зе]	Цц	[це]
Ии	[и]	Чч	[че]
Іі	[і]	Шш	[ша]
Її	[йі]	Щщ	[ща]
Йй	[йот]	Ьь	[м'який знак]
Кк	[ка]	Юю	[йу]
Лл	[ел]	Яя	[йа]
Мм	[ем]		

ЗМІСТ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

А

Автократичний метод – це метод, який ґрунтується на критеріях одержання максимально можливого прибутку за одночасно низького соціального забезпечення працюючих.

Автократія – система управління, при якій одній особі належить необмежена найвища влада.

Агротуризм – один із видів екологічного туризму, спрямований на відпочинок туристів у сільській місцевості.

Адміністративна школа – класична теорія управління організацією, яка опрацьовувала підходи до удосконалення управління організацією в цілому. Представники цієї школи (А. Файоль, М. Вебер, Л. Урвік, Ч. Бернард) намагалися виділити загальні характеристики та закономірності управління організацією в цілому. Метою їх досліджень було виділення «універсальних принципів» управління, дотримуючись яких організація досягатиме успіху. Найбільш чітко «універсальні принципи управління» сформулював А. Файоль (див. зміст словникової статті на букву «У») та М. Вебер, який сформулював «концепцію ідеальної бюрократії (див. зміст словникової статті на букву «Х»).

Адміністрування – це управління державними установами або для позначення процесів керування діяльністю апарата управління підприємства.

Алея – це проїжджа або пішохідна дорога в саду, парку, що обсаджена з обох боків деревами чи кущами (наприклад, у м. Полтаві – це Каштанова алея по вулиці Соборній, що обсаджена з обох боків деревами – каштанами).

Анімація – це процес створення і відображення зображень, що набувають розмірів і руху.

Анкета – це: 1. Складений дослідником список питань для певного контингенту осіб, відповіді на які є вихідним

емпіричним матеріалом для узагальнень. 2. Найпоширеніший спосіб дослідження під час збору первинних даних (наприклад, за допомогою анкети будь-яка туристична фірма може проаналізувати, який контингент користується її послугами, які тури мають попит, наскільки є ефективною рекламна діяльність фірми тощо).

Анкетування – інструмент збору первинних даних. Анкети складаються з питань, які адресовані респондентам для відповіді на них. Анкетуванню передують ретельна підготовка. У ході цієї підготовки необхідно визначити: інформацію, яку слід одержати; тип анкети і метод дії; зміст кожного питання; словесний виклад кожного питання; послідовність питань; фізичні характеристики анкети.

Апаратний метод – це: 1. Формальний метод управління, принциповою особливістю якого є командний спосіб управління економікою. 2. Прагнення керівника уникнути відповідальності за прийняте рішення. 3. Ухиляння від прийняття особисто рішення.

Артек – це Всесоюзний санаторний піонерський табір, який було створено в Гурзуфі в 1925 р.

Архітектор – фахівець у галузі архітектури, будівництва.

Асоціація – об'єднання, союз; об'єднання організацій або осіб для спільної діяльності в будь-якій галузі для досягнення загальної господарської, політичної, наукової, культурної або якої-небудь іншої мети.

Атрактивність (від лат. *attrahere* – приваблює) – це: 1. Характеристика туру, в якому ділова програма поєднується з відпочинком або розвагами. 2. Важлива властивість туристичних ресурсів, що свідчить про їх рекреаційні цінності.

Атракція (від лат. *attrahere* – приваблює) – розвага, що є елементом туристичного продукту.

Аудит – це: 1. Контакти підрозділів організації, які мають право оцінювати дії інших. 2. Перевірка, ревізія, аналіз господарської діяльності підприємства, фірми, корпорації і т.п. відповідною аудиторською службою.

Б

Безперервна освіта (синонім зазначеного терміна «освіта дорослих») – це: 1. Освіта тих або для тих, хто пройшов завершений цикл навчання в дитинстві. 2. Термін, що охоплює: а) у США – повний спектр можливостей для початкової, середньої та постсередньої освіти, що надається громадськими та приватними закладами з тим, щоб індивідуум мав змогу одержати академічні та професійні знання, а також знання, які допомогли б йому у проведенні вільного часу та формуванні його як особистості; б) іспанський та французький еквіваленти цього терміна включають, крім освіти, також діяльність неформальну, поза будь-якими закладами, в якій навчання є результатом життєвого досвіду індивідуума.

Березовий гай – це невеликий ошатний острів зелені, затишку і краси, яку створюють білосні берізки (наприклад, у м. Полтави – це Березовий гай, розташований поблизу школи-лицею №1, яка була у післявоєнні роки суто жіночою гімназією. У другій половині ХІХ сторіччя гай був чисто березовим. Пізніше тут почали досаджувати ялину, чагарники, горіх грецький, в'яз та інші дерева. І він став мішаним. Наразі тут постійно досаджують молоді берези).

Бізнес (економічний чи будь-який) – це: 1. Вид діяльності, що приносить дохід або інші особисті вигоди. 2. Економічна діяльність, спрямована на одержання доходу (прибутку), що використовує товарно-грошові відносини і базується на підприємстві. 3. Бізнес – це вміння «робити гроші» з використанням усіх різновидностей можливих способів, які не суперечать законодавству.

Бізнесмен – комерсант, підприємець, який займається будь-яким видом економічної діяльності, що приносить прибуток або інші особисті вигоди.

Бізнес-план – аналітичний документ прогнозованого типу, змістом якого є всебічне обґрунтування цілей, шляхів, засобів та результатів діяльності будь-якого підприємства.

Бізнес-туризм або **економічний туризм** – вид туризму, пов'язаний із поїздками з професійного і комерційного інтересу: відвідування бірж, виставок, ярмарків туристичного спрямування.

Ботель – заклад туризму цілорічного функціонування (за типом туристичної бази), розташований на березі річок зі спорудами й обладнанням для обслуговування плавзасобів.

Будинок (база) відпочинку – заклад призначений для відпочинку та загального оздоровлення на засадах обов'язкового для всіх рекреантів гігієнічного режиму (переважно для промислових підприємств та установ).

Бульвар – це широка алея, яка розміщена посередині міської вулиці (наприклад, у м. Полтава – це Липова алея, посаджена на честь М. В. Гоголя, або ще її називають сквером Гоголя (з 1970 року оголошена ботанічною пам'яткою природи), або Каштанова алея по вулиці Соборній).

В

Вербальна мова – це мова, за допомогою якої передається інформація. При цьому слід враховувати голосність мови, тон мови, правильність мови, чіткість повідомлення.

Вербальні методи управління – це методи управління, спрямовані на індивідуальні (консультація, бесіда) та групові (інструктаж, нарада, згоди) методи управління.

Вертикальний розподіл праці в організації – це діяльність з координації роботи підрозділів та окремих виконавців у середині підрозділів.

Види впливу – це такі види впливу як переконання та участь працівника в діяльності організації.

Види туристичної діяльності – це види туризму, які розрізняються за класифікаційною ознакою:

- *географічним принципом* (тур у межах країни проживання; тур у близьке зарубіжжя; тур у далеке зарубіжжя; за класифікацією Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО); внутрішній тур, зовнішній тур);

- *за метою туру* (відпочинок, спортивний відпочинок, екзотичний відпочинок, діловий туризм, сімейний туризм, навчання або підвищення кваліфікації, лікування, екскурсійний тур, шоп-тур, паломницький тур тощо);

- *за способом пересування туристів* (піший тур, морський тур, річковий тур, автотуризм, гірськолижний тур, залізничний тур, повітряний (літаком) тур тощо);

- *кількістю учасників* (індивідуальний тур, сімейний тур, груповий тур).

Виїзний туризм – це вид туризму, діяльність і надання туристичних послуг якого здійснюється на території іншої країни під час подорожей туристів.

Виконавча рада (ВТО) – це керівний орган управління Всесвітньої туристичної організації, до якої у вересні 1999 року на XIII Генеральній асамблеї ВТО у м. Сантьяго (Чилі) обрано було Україну. До неї увійшли також Київська міська державна адміністрація, Київський університет туризму, економіки і права та готельний комплекс «Дніпро».

Винагорода за виконання – ступінь, у якій розподіл винагород в організації – таких як просування по службі й підвищення заробітної плати – базується на критерії участі працівника в діяльності організації.

Виховна цінність туризму – це надання допомоги туристам у вивченні історії; формуванні світогляду та таких рис, як: воля, витримка, самостійність, рішучість і готовність прийти на допомогу іншим та до активного захисту природних багатств і власного здоров'я.

Відносини управління – це комплекс складних всебічних установлених зв'язків, які формуються у процесі взаємодії суб'єкта і об'єкта управління. Відносини можуть

бути формальними (субординації) і неформальними (координації), галузевими, міжгалузевими, територіальними, міжнародними, змішаними та ін. Вони поділяються на тимчасові і постійні. Відносини управління формуються на основі економічних законів, принципів, методів і функцій управління.

В'їзний туризм – це вид туризму, діяльність і надання туристичних послуг якого здійснюється на території країни іноземним туристам.

Влада – це можливість впливу на поведінку інших людей.

Влада та її основи – це: 1. Влада, заснована на *змушуванні* (негативне підкріплення – страх, вплив на первинні потреби). 2. Влада, яка базується на *припущенні* – це така влада, коли виконавець вірить у те, що той, хто має вплив, має можливість покарати, так, що завадить вдоволенню життєвих потреб виконавця. 3. Влада, яка базується на *винагороді* – це така влада, коли виконавець вірить у те, що той, хто має вплив, має можливість задовольнити його життєві потреби (позитивне підкріплення – гроші, пільги, престижна посада тощо). 4. Влада *експертна* – це така влада, коли виконавець вірить у те, що той, хто має вплив, володіє спеціальними знаннями, які дозволяють задовольнити потреби виконавця. 5. Влада *еталонна (харизматична, влада прикладу)* – це така влада, коли виконавець вірить в те, що той, хто має вплив, а його характеристики або властивості настільки привабливі для виконавця, що він хоче бути схожим на того, хто впливає. 6. Влада *традиційна (законна)* – це така влада, коли виконавець вірить у законність влади керівництва; в те, що той, хто має вплив, має право віддавати накази і обов'язок підлеглого – виконувати їх, що приведе до потрібного результату – задоволення потреб підлеглого.

Внутрішній туризм – це: 1. Вид туризму, діяльність якого пов'язана зі здійсненням подорожей жителями країни на

її території. 2. Це тимчасовий виїзд громадян конкретної країни з постійного місця проживання у межах національних кордонів цієї країни для задоволення туристичних цілей.

Внутрішня інформація – це інформація, яка поєднує роботу всіх підрозділів фірми і складає частину об'єму внутрішнього документообігу. До неї можна віднести накази, розпорядження, службові записки, плани, виробничі завдання, звіти, пояснювальні записки, внутрішні фінансові документи, бухгалтерську звітність, численну технічну документацію та інформацію, яка спрямована фірмою зовнішнім підприємствам (наприклад, подання інформації у статистичне управління).

Вплив – це будь-яка поведінка одного індивіда, яка вносить зміни в поведінку, відносини, відчуття тощо іншого індивіда.

Вплив та переконання – це основні функції комунікації в організації. За допомогою різних засобів комунікації менеджер контролює поведінку підлеглих; мотивує індивідів до виконання завдань на достатньому рівні продуктивності; емоційно наближує працівників до усвідомлення цілей організації шляхом підвищення персональної відповідальності за результати виконаної роботи, визнання досягнень, росту авторитету тощо.

Всесвітній день туризму – це форма організації дозвілля і відпочинку туристів, який, за визначенням всесвітньою організацією туризму, проводиться щорічно, починаючи з 1980 року, девізом та метою якого є підвищення пізнавального і культурного рівня туристів, їх спілкування.

Всесвітня туристична організація (ВТО) – це найавторитетніший орган управління у світовому туризмі, яка була заснована 2 січня в 1975 році шляхом перетворення неурядового Міжнародного союзу офіційних туристичних організацій (МСОТО) в Міжурядову організацію, діючу під патронатом ООН, штаб-квартири якої знаходиться у Мадриді (Іспанія).

Г

Гаазька декларація по туризму (1989 р.) – це міжнародний документ з туризму, в якому дано визначення поняття «туризм», як: 1. Туризм – це: усі вільні переміщення людей від місця їх постійного проживання і роботи. 2. Туризм – це сфера послуг, створена для задоволення потреб, які виникають у результаті переміщень цих людей.

Гай – невеликий переважно листяний ліс.

Галицьке туристичне товариство – це краєзнавче об'єднання, яке створене в 1905 році з метою організації туристичної діяльності на теренах Західної України.

Гарант – державний орган, установа, підприємство чи особа, що певним чином гарантує і несе за неї економічну, фінансову, матеріальну то моральну відповідальність, компенсує збитки, які виникають.

Гід (екскурсовод) – особа, яка володіє фаховою інформацією про країну (місцевість) перебування, визначні місця, об'єкти показу, а також володіє мовою цієї країни чи мовою іноземних туристів, яких приймають, або загальнозрозумілою для них мовою; надає екскурсійно-інформаційні, організаційні послуги та кваліфіковану допомогу учасникам туру в межах договору про надання туристичних послуг. Гід-індивідуал здійснює свої функції лише на підставі ліцензії.

Гідроізоляція – це захист конструкції, будівель і споруд від впливу на них води та інших рідин, попередження витoku технологічних рідин, а також самі засоби, використовувані для цього.

Гідропарк – це парк, до складу якого входить ділянка із зеленими насадженнями, алеями, парковими спорудами та штучними чи природними водоймищами, останні з яких є важливим компонентом всього парку.

Горизонтальне розподілення праці в організації – це розподіл загальної роботи в організації на її складові частини.

Результатом горизонтального розподілення праці є сформованість окремих підрозділів організації (відділів, ділянок, цехів, виробництв тощо).

Готель – місце короткотривалого перебування для відпочинку й оздоровлення за індивідуальним режимом.

Груповий метод прийняття рішення – це такий метод, за яким менеджер не тільки консультується з іншими особами стосовно інформації, що надходить, а й залучає їх до участі в обговоренні проблеми та до прийняття групового рішення.

Грюндерство – засновник.

Гурток якості – це: 1. Одне з напрямлень японського підходу до системи управління. 2. Неформальна виробнича ячейка, в основі діяльності якої покладені слідуєчі 10 принципів: саморозвиток, добровільність, групова діяльність, участь всіх працівників-службовців, застосування методу «управління якістю», взаємозв'язок з робочим місцем, ділова активність, взаємний розвиток, атмосфера новаторства, усвідомлення важливості мети. Порушення хоч би одного з принципів призведе до перекручення самого поняття «Гуртка якості» і збою самої системи.

Д

Дайвінгтуризм – це підводний туризм, пов'язаний із пізнанням підводного середовища.

Дедукція (лат. сієсіусііо, від сієсіусо «відводжу, виводжу») – це 1. Форма достовірного умовиводу окремого положення із загальних. На основі загального правила логічним шляхом з одних положень як істинних, виводиться нове істинне положення. 2. Метод дослідження, за яким окреме пізнають через знання загального; протилежне індукції.

Делегування – це засіб здійснення керівництвом виконання роботи за допомогою інших людей.

Демократичний метод управління – це метод, який характеризується постійною орієнтацією керівника на підлеглих, врахуванням їхніх думок, виробленням колегіального рішення, аналізом реальної ситуації, конкретних умов роботи, використанням творчого потенціалу підлеглих, їхніх знань, умінь, кваліфікацій.

Дендропарк – це великий парк, в якому вирощують деревні і кущові рослини; поєднує елементи ландшафтного і дендрологічного парків; слугує містом для розваг і відпочинку.

Денонсація – відмова від угоди. При відсутності письмової заяви однієї із сторін про відмову від угоди до закінчення терміну її дії, угода залишається в силі.

Державна політика щодо туризму – це визначення туризму Верховною Радою України як одного з пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки і створення сприятливих умов для туристичної діяльності (див. Закон України «Про туризм», розділ II ст. 3).

Державна туристична адміністрація України – це центральний орган державної виконавчої влади, підвідомчим Кабінету Міністрів України, і на яку покладено відповідальність за подальший розвиток туризму.

Державний комітет України по туризму – це орган, який веде державний реєстр суб'єктів туристичної діяльності (див. Закон України «Про туризм», ст. 8).

Державний реєстр суб'єктів туристичної діяльності – це облік суб'єктів туристичної діяльності, який веде Державний комітет України по туризму (див. Закон України «Про туризм», ст. 8).

Дизайн – художнє конструювання предметів, оформлення інтер'єрів, проектування естетичного вигляду промислових товарів.

Дизайнер – художник-конструктор, фахівець з дизайну.

Дитячі парки – позашкільні виховні заклади, які існують самостійно або при ПКіВ (парк культури і відпочинку, наприклад, Парк культури і відпочинку у Львові).

Діалог – це: 1. Розмова між двома або кількома особами. 2. Це і мета, і результат, і зміст освіти. 3. Діалог (грецьк. dialogos – розмова, бесіда) – тип організації усного мовлення (розмова двох чи кількох осіб).

Діалог при проведенні біологічних екскурсій – це розмова між екскурсантами та екскурсоводом, який у процесі проведення екскурсії використовує новий дидактичний метод, в основі якого лежить передовий досвід як зразок.

Дії Державного комітету України по туризму – це реалізація державної політики в галузі туризму на підставі Закону України «Про туризм».

Діловий туризм – це: 1. Один з найбільш економічно ефективних видів туризму в світі та у міжнародному, внутрішньому й іноземному туризмах України. 2. Вид туризму, спрямований на обслуговування клієнтів під час виконання ними професійних обов'язків як за місцем проживання, так і в інших регіонах, що дозволяє клієнтам більш якісно і з меншими витратами організувати свою діяльність або поїздку.

Діловий туризм за призначенням охоплює досить широке коло поїздок, зокрема:

- ділові поїздки співробітників корпорацій з метою переговорів, участі у виробничих нарадах, презентаціях, збутової діяльності тощо;
- заохочувальні поїздки, що організовуються компаніями й організаціями для своїх співробітників у вигляді безкоштовної туристичної поїздки;
- поїздки на симпозіуми, конгреси, конференції, семінари, виставки, ярмарки, біржі тощо;
- поїздки на спортивні змагання команд, гастролі артистів;
- поїздки офіційних делегацій (офіційне обслуговування).

Діяльнісний підхід до життя – це процес творення людиною себе самої; формування системи поглядів на життя з метою мати своє «життєве кредо»; вміти поважати та цінувати свою працю та працю інших людей; розуміння свободи вибору.

Довіреність – документ, в якому фіксуються повноваження представника здійснювати операції або інші правомірні дії від імені іншої особи (довірителя). Довіреність служить для реалізації договору представництва – дії представника на основі довіреності створюють права і обов'язки безпосередньо для довірителя. Довіреність видається у письмовій формі. Термін дії довіреності регулюється законодавством.

Довкілля – це: 1. Життєвий світ дитини, який включає не тільки об'єкти природи, а й об'єкти, створені людиною в даний і попередні часи. 2. Це той світ, в якому дитина радіє, сумує, складає казки, перевтілюється в своїх пращурів, навчається, живе. 3. Це світ дитини, з якою і починається її стежина до дороги Людини – Знання: «Пізнай природу, пізнай свій народ, пізнай себе» (Г. Сковорода).

Договір щодо туристичного обслуговування – це документ, за яким відбувається купівля-продаж туристичного продукту, що належить до категорії публічних договорів.

Договірні відносини між туристом і туристичним підприємством – це відносини, створені між покупцем (замовником) щодо покупки у туристичній фірмі «туристичного продукту», тобто набору туристичних послуг і продавцем (виконавцем). Утім, туристична фірма, в свою чергу, надає замовнику не самі послуги, а права на них. Куплена туристом сукупність прав, як правило, оформляється туристичною фірмою у вигляді путівки. Таким чином, путівка є кінцевим «продуктом» діяльності туристичної організації і відповідно предметом її реалізації.

Домінанта – це основна ознака або найважливіша складова чого-небудь.

Допустимість ризику в діяльності організації – це ступінь, у якій співробітники туристичної організації підтримують у собі здібності до інновацій та ризику.

Дотримання етичних норм поведінки – це забезпечення позитивних відносин у колективі та між колективами, що полегшує співробітництво, сприяє формуванню іміджу працівників.

Е

Екзотика – дивні, надзвичайні особливості природи.

Еккаунтанти – це фінанси (рахунки) бухгалтера.

Екологічний туризм – це такий вид туризму, який передбачає подорожі туристів в екологічно чистих районах з науково-пізнавальною метою: спостереженням і охороною навколишнього середовища.

Економічна ефективність туризму – це отримання економічного ефекту від організації туристичної діяльності у масштабі держави, туристичного обслуговування населення регіону, виробничо-обслуговуючого функціонування туристичної індустрії.

Економічні методи управління – це сукупність таких методів управління, що базуються на дії економічних факторів, пов'язаних з функціями управління (планування, мотивація, контроль) та виступають у таких формах, як: аналіз, госпрозрахунок, ціноутворення, фінансування. Вони займають головне місце в системі методів управління.

Економічні фактори впливу на поведінку споживачів туристичних послуг – це зовнішні спонукальні фактори впливу на купівельну поведінку споживачів, найбільш суттєвих серед яких виділяють такі: стан ринку товарів та послуг, валютні курси, процентні ставки, динаміку інфляційних процесів та ін. І хоча зазначені економічні фактори більше впливають на всі інші фактори (соціальні,

культурні), ніж на поведінку споживачів, їх не можна ігнорувати. Адаже знання туристичним підприємством механізму впливу економічних факторів на купівельну поведінку споживачів дозволяє йому не тільки прогнозувати ймовірні дії клієнтів, але й використовувати цей вплив в інтересах туристичного підприємства.

Екотуризм – це вид туризму, туристичної подорожі, який відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідують туристи. Виділяють такі форми екотуризму – активний екотуризм (піший, водний, велосипедний, кінний, рибальство); фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, полювання, тематичні поїздки); культурологічні й етнографічні поїздки.

Екскурсія – це: 1. Процес наочного сприйняття довкілля, особливостей природи, сучасних та історичних об'єктів, елементів побуту, визначних місць певного міста чи регіону. 2. Тематичний маршрут з метою відвідання визначних місць, певних об'єктів та місцевостей. 3. Це різновид рекреаційної діяльності.

Екскурсійна діяльність – діяльність з організації подорожей, що не перевищують 24 години у супроводі фахівця – екскурсовода за заздалегідь складеними маршрутами з метою ознайомлення з пам'ятками історії, культури, природи, музеями, з визначними місцями тощо.

Екскурсійний туризм – це подорож із пізнавальною метою. Це найбільш поширена форма туризму, якою займаються сучасні вітчизняні туристичні фірми. Бажання громадян України ознайомитися з історичними, культурними, природними та іншими пам'ятками різних регіонів України та за кордоном, задовольняється великою кількістю пропозицій туристичних підприємств (фірм, організацій).

Експедиція – це: 1. Відрядження групи людей для дослідження різноманітних об'єктів (археологічна чи

географічна експедиція). 2. Відправлення, розсилання товарів, кореспонденції за певним призначенням. 3. Подорож, поїздка, відрядження групи людей із певним завданням.

Електронний обмін даними – це міжкомп'ютерний обмін діловими, комерційними та фінансовими електронними документами. Наприклад, замовленими туристичними путівками, платіжними інструкціями, контрактними пропозиціями, накладними, квитанціями. Електронний обмін даними (ЕОД) забезпечує оперативну взаємодію торгових партнерів (клієнтів, постачальників, торгових посередників, експедиторів та ін.) на всіх етапах підготовки торгової угоди, укладання контракту і реалізації постановки.

Ергономіка – (від грецьк. – робота і закон) – наука, комплексно вивчаюча функціональні особливості людини (або групи людей) у конкретних умовах її (їх) діяльності.

Етап формування туру – це процес «збирання» ряду послуг і товарів в одну «оболонку».

Етапи туру – це процес формування туру; експериментальне впровадження; реклама і презентація туру; просування туру на ринку.

Етика – це стародавня наука, що вивчає мораль та моральність, поведінку людей у суспільстві, відносини між ними.

Етика ділових стосунків – це відносини, що охоплюють широку сферу відносин, які включають взаємодію між організаціями, відносини в трудовому колективі, між керівником та підлеглим.

Етнічний туризм – це вид і одночасно форма туризму, пов'язана з відвідуванням і виїздом у віддалені регіони або інші країни з метою побачень з рідними та близькими. Туристичні організації допомагають з оформленням проїзних квитків, закордонних паспортів, візових формальностей.

Етнографія – наука, що вивчає побутові та культурні особливості народів світу, проблеми їхнього виникнення та

динаміки розвитку (етногенез), розселення та культурно-історичні відносини народів.

Ефективне лідерство – здатність людини спонукати до досягнення мети не тільки охоче, а й зі старанністю і впевненістю.

Є

Європоцентризм – це уявлення про європейський континент як про центр культурно-історичного розвитку людства.

Ємкий – це здатність умістити в собі певну кількість чого-небудь; місткість, ємкість.

Єство – сукупність усіх фізичних і душевних сил та властивостей людини: природа, натура, душа.

Ж

Жереб – це: 1. Умовний знак (дрібний предмет, папірець та ін.), який тягнуть з метою встановлення певної черговості прав, обов'язків на щось; жеребок. 2. Життєвий шлях людини з усіма пригодами; доля, талан, щастя.

Жимолость – чагарник з попарно розміщеними листками й запашними квітами.

Життєвий цикл товарів (ЖЦТ) – певний відтінок часу, протягом якого товар життєздатний на ринку і забезпечує досягнення цілей продавця та складається з таких етапів: а) впровадження товару на ринок; б) ріст обсягу продажу внаслідок визнання товару покупцями; в) етап зрілості, що характеризується прибутковістю; г) стан насичення ринку товаром; д) спад обсягів продажу та прибутку.

Життєдіяльний – це: 1. Здатний виконувати життєві функції. 2. Який виявляє енергію, активність; здатний постійно діяти.

Життєдіяльність – це: 1. Сукупність життєвих функцій організму. 2. Діяння, функціонування чого-небудь.

Жоден – це: 1. Вираження повного заперечення, ні одним; ніякий. 2. Будь-який із подібних; який-небудь; без жодних прикрас. 3. Кожний, кожен, усякий.

Журі – це: 1. Група експертів, що розв’язує питання про розподіл місць, вручення нагород на конкурсах, змаганнях, виставках тощо. 2. В Англії; Франції; США – склад присяжних засідателів у суді.

З

Забезпечення якості освіти – це процес або система процесів, прийнятих на національному та інституційному рівнях для забезпечення якості освітніх програм і присуджених кваліфікацій, реалізація якої повинно гарантувати навчальне середовище.

Загальні закони управління – це: 1. Закон спеціалізації управління. 2. Закон необхідної і достатньої централізації. 3. Закон демократизації управління. 4. Закон управління часом (див. рис. 1).

Законодавство – це: 1. Установлення, видання законів. 2. Сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі.

Законодавство України про туризм – це сукупність складових законодавства: Конституції України, Закону України «Про туризм», інших актів законодавства України про туризм, що видаються відповідно до них, міжнародних договорів і угод, в яких бере участь Україна.

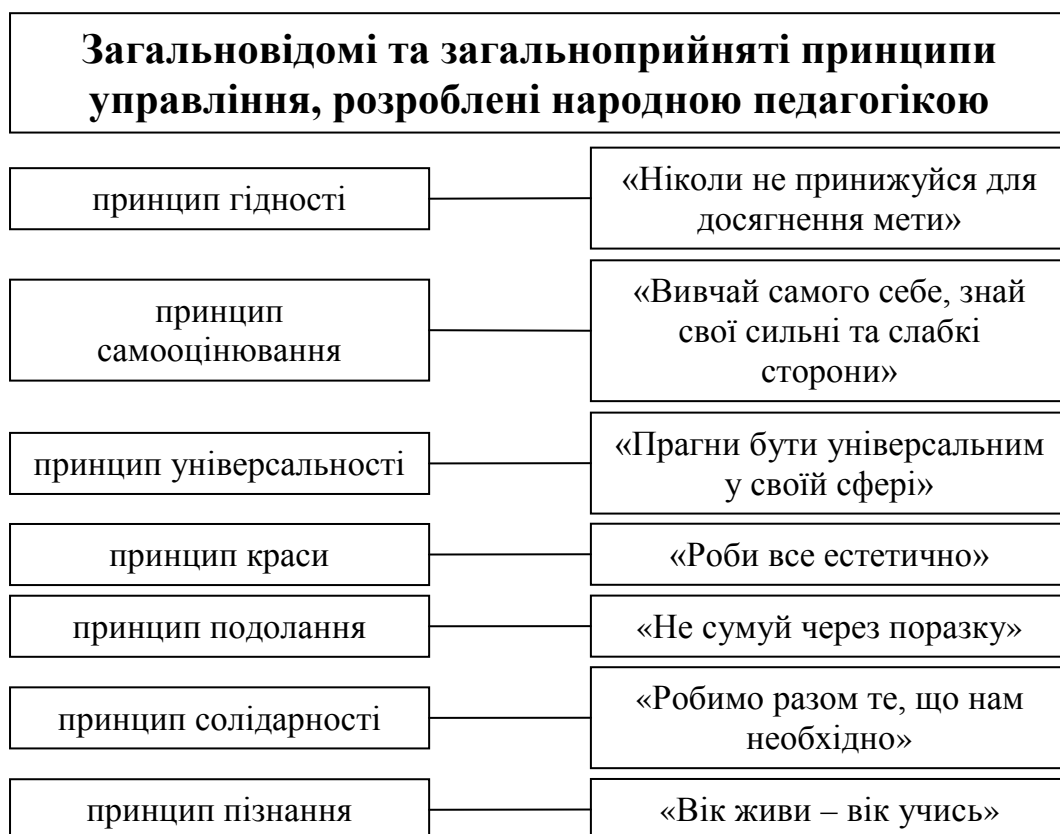
Запобігання невизначеності – це характеристика, що визначає ступінь прагнення людей запобігати ситуацій, у яких вони почуваються непевно.

Засоби туризму – це способи організації туристської діяльності до яких відносяться:

- програма, послуги, поїздка, маршрут, похід, подорож, екскурсія;
- способи туристського обслуговування: розміщення, харчування, надання додаткових послуг;
- способи пересування або транспортного обслуговування і доставка: обмін, туристська акція, туристський транспорт.

Здатність – це вміння людини виконувати певний вид діяльності.

Зміст ключових компетентностей – це сукупність компетенцій, які включають в себе знання, вміння, навички й здатності майбутнього фахівця з певної освітньої галузі.

Рис. 1. Загальні закони управління

Знання – це особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання; процеси відображення діяльності, яка характеризується усвідомленням їх істинності. Знання виражаються: 1. У поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях. 2. Знання є одним із джерел схильностей

та інтересів людини, необхідною умовою розвитку здібностей, обдаровань. Утім не будь-які відомості є знаннями, а ті, що обґрунтовані законами, закономірностями.

Зовнішня інформація – це: 1. Інформація, яку отримує туристична фірма, менеджер турфірми від різних елементів зовнішнього середовища (наприклад, за допомогою Інтернет і має значення для фірми). 2. Це – закони та нормативна документація, яка обов'язкова для виконання; науково-технічна інформація, що включає інформацію про патенти; документація, яка регламентує та уточнює відносини з підприємством і його постачальниками та покупцями, а також з іншими організаціями (договори, листи та ін.); маркетингова інформація про ринки, на яких працює фірма, інформація про ціни, про конкурентів, про покупців тощо; інформація про стан фінансової системи (валютний курс та ін.).

Зона влади – це сфера розповсюдження влади як елемента культури, що визначається простором, у рамках якого навіть найменш наділений владою індивід у групі усвідомлює нерівноправність у розподілі влади та вважає його нормальним станом речей.

Зразок управління – це критично проаналізований окремий випадок у практиці управління (позитивний або негативний). Зразок включає опис ситуації, аналіз проблеми, аналіз варіантів її вирішення, характеристику вибраного шляху і аналіз досягнутих результатів з урахуванням фактора часу. Утім зразок – це не рецепт, а скоріше еталон, з яким порівнюють конкретні дії; це – матеріал для творчого аналізу на основі знання теорії керівництва.

ЗУТА – це Західноукраїнська туристична асоціація, засновниками і членами якої є генеральні агентства туризму в Закарпатській, Волинській, Рівненській, Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській, Чернівецькій та Хмельницькій областях, яка створена з метою об'єднання зусиль і ресурсів та координації дій з питань вироблення стратегії розвитку туризму в західному регіону України.

I

Ігнорувати – не звертати уваги, навмисно не помічати, нехтувати.

Ідеал – це: 1. Найвища мета, до якої прагне людина та яка керує її діяльністю. 2. Взірець довершеності, досконалості.

Ідентичність – ступінь, у якій члени організації ідентифікують себе з організацією.

Ідеологія – це: 1. Система політичних, правових, етичних, художніх, філософських, релігійних і т. ін. ідей, поглядів, понять, які виражають докорінні інтереси класів соціальних груп, характеризують те чи інше суспільство, політичну партію тощо. 2. Суспільна свідомість, світогляд, світорозуміння, погляди, переконання, доктрина, догмати, канони, постулати, принципи.

Ідея – це: 1. Найвища форма відображення й пізнання зовнішнього світу, яка містить усвідомлення мети і перспектив його подальшого пізнання і практичного перетворення. 2. Думка, задум, намір, план міркування з приводу чогось. 3. Основний принцип світогляду; переконання.

Ідея-фікс – невідступна настирлива ідея, думка.

Імідж – образ ділової людини, уявлення оточуючих про неї, часто цілеспрямовано створюване.

Іміджмейкер – спеціальність із питань створення іміджу державного діяча, публічного політика, громадського діяча і т. ін.

Іммігрант – це: 1. Іноземець, який оселився у якій-небудь країні на постійне проживання. 2. Переселенець.

Імміграція – в'їзд іноземців до якої-небудь країни на тривале або постійне проживання.

Імміграція капіталу – надходження у яку-небудь країну чужоземного капіталу.

Індивідуалізм – це припущення того, що людини діє, виходячи зі своїх інтересів.

Індивідуальна автономія – ступінь соціальної відповідальності, незалежності, сприятливі можливості для ініціативи, які має особистість організації.

Індивідуальний метод прийняття рішення – це метод, за яким менеджер приймає рішення самостійно на основі наявної інформації без участі інших осіб.

Індукція (від лат. induction «наведення, збудження») – прийом дослідження, за якого на підставі вивчення окремих явищ робиться загальний висновок про весь клас цих явищ; узагальнення результатів окремих конкретних спостережень.

Ініціативні групи – це короткотермінові об'єднання фахівців різних галузей наук, наприклад, педагогів на час підготовки та проведення найзначніших методичних заходів (науково-педагогічної конференції, педагогічних читань тощо).

Інклюзив-тур – це окремі туристичні послуги: харчування, розміщення, екскурсійне обслуговування, транспорт (на вибір). На практиці перевага надається інклюзивному туру, де турист замовляє мінімально-достатній набір основних послуг, купуючи додаткові та сукупні послуги у міру необхідності.

Інновації – це: 1. Нововведення в галузі техніки, технології, організації праці та управління, які ґрунтуються на використанні досягнень науки і передового досвіду, а також використання цих нововведень у найрізноманітніших галузях і сферах діяльності. 2. Застосування нових форм організації праці і управління, які охоплюють не тільки окреме підприємство, але і їх сукупність, галузь.

Інновація освіти – це: 1. Цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть або до модифікації цілей навчання, або до модифікації каналів навчання, що використовуються. Часто полягає в адаптації процесу навчання до змін, які, як правило, мають місце всередині або поза системою навчання. 2. Цілеспрямована зміна, що полягає у появі нової технології або в зміні принципів, на яких ґрунтується функціонування якоїсь системи (педагогічні технології, досвід, практика).

Іноземний туризм – це: 1. Система подорожей та обміну туристами, що здійснюється на основі міждержавних договорів з врахуванням чинних міжнародних норм. 2. Сфера міжнародного туризму стосовно визначеної конкретної країни. Іноземний туризм реалізується шляхом здійснення міжнародних зв'язків на основі організації прийому туристів у конкретній країні, поїздок громадян даної країни за кордон.

Інституційні менеджери – це менеджери, які використовують свою владу для досягнення організаційних (інституційних) цілей.

Інструкції та розпорядження – це основні функції комунікації в організації. За допомогою розпоряджень та інструкцій менеджер забезпечує ефективну роботу підрозділів та індивідів у напрямі досягнення цілей організації. При цьому інструкції та розпорядження повинні узгоджуватися з політикою організації, чітко й всебічно відображати зміст праці та завдання виконавців, бути основою для навчання, зводити до мінімуму операційні помилки в процесі виконання роботи.

Інтеграція та підтримка при комунікації – це комунікація, яка сприяє об'єднанню організації в одне ціле в контексті реалізації необхідних цілей на засадах регуляції взаємодії людей та підтримки як відчуття власної значущості, так і належності до організації. Це зумовлює можливість подальшого організаційного розвитку.

Інтерв'ю – це запитання за спеціально підготовленою програмою, які ставляться до представників певної соціальної групи.

Інтерес – це: 1. Увага до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось-чимось; зацікавлення, зацікавленість, цікавість, заінтересованість. 2. Те, що найбільш цікавить когонебудь, що становить зміст чийхось думок і турбот; прагнення, потреба. 3. Вигода, користь, зиск.

Інтернет – це міжнародна мережа, яка здатна об'єднати безліч мереж і дозволяє увійти у світове співтовариство, надає користувачеві практично необмежені інформаційні ресурси; виступає як сукупність взаємопов'язаних комунікаційних центрів, до яких підключаються регіональні постачальники послуг і через які здійснюється їх взаємодія.

Інтроспект («самоаналіз») – метод організаційного аналізу, який дозволяє розробити рекомендації, спрямовані на поліпшення організаційної структури за рахунок: скорочення витрат на управління; зменшення фрагментарних функцій виконавців; регулювання завантаженості керівників, переключення зусиль на головні стратегічні цілі і завдання організації; розробка раціонального плану структури зайнятості і розподіл функцій серед співробітників у відповідності із змінами структури.

Інформаційна система – це комунікаційна система зі збору, передачі, переробки інформації про об'єкт, що забезпечує працівників різного рангу інформацією для реалізації функцій управління.

Інформація – це: 1. Повідомлення, яке має значення, володіє цінністю для даної системи. 2. Повідомлення про щось, доведення до відома чогось. 3. Відомості про навколишній світ, процеси, які в цьому відбуваються; про події, ситуації, чийсь діяльність, які сприймає людина безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв, зокрема, через керуючі машини та інші системи. 4. Коротка стаття, допис у газеті, що містить фактичні дані. 5. Одна з основних функцій комунікації в організації. Існує *зовнішня інформація*, яка пов'язана з маркетингом, рекламою, зв'язками з громадськістю (PR), продажами тощо та *внутрішня інформація*, що забезпечує реалізацію цілей організації на засадах координації, кооперації та контролю за діяльністю структурних підрозділів, груп, окремих виконавців. 6. Знання, включені у комунікативний процес.

Інформація в менеджменті – це частина знань, якими володіє суб'єкт для активної дії, щодо управління, тобто в цілях збереження якісної специфіки системи або її вдосконалення та розвиток.

Інфраструктура туристичної індустрії – це сукупність установ та організацій туристичного спрямування, зокрема:

- інформаційні та рекламні служби;
- магазини й установи громадського харчування;
- об'єкти активного відпочинку (спортивні споруди, пункти прокату, спортивний інвентар, траси, стежки тощо);
- підприємства з валютування товарів, сувенірів;
- страхові компанії;
- транспортні організації;
- туристичної фірми й агентства;
- установи атракції та розваг;
- установи, які надають послуги, пов'язані з розміщенням.

І

Їздити – це: 1. Переміщуватися в різних напрямках за допомогою яких-небудь засобів пересування; роз'їжджати. 2. Бувати де-небудь, подорожувати, послуговуючись якимось засобами пересування; мандрувати.

Їхати – це: 1. Рухатися, переміщатися в певному напрямку водою або суходолом за допомогою яких-небудь засобів пересування. 2. Вирушати, відправлятися; виїжджати.

Й

Йога – у філософських системах давньої і середньовічної Індії – вчення і метод управління психікою, психофізіологією людини шляхом спеціальних вправ з метою самопізнання і звільнення від пут матеріального існування.

Йордань – народна назва християнського обряду освячення води на свято Водохреща (Хрещення Господнього). Походить від ріки Йордань у Палестині, куди часто приїздять туристи з релігійною метою.

К

Капітал – сукупність коштів, що приносять прибуток.

Карт-бланш – це: 1. Чистий бланк, підписаний особою, яка дає іншій особі право заповнити його. 2. Необмежене повноваження.

Кваліфікація – ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань, умінь та необхідних для виконання ним певного виду роботи; характеристика певного виду роботи, що встановлюється залежно від її складності, точності й відповідальності.

Кейс – це опис конкретної управлінської ситуації, її зміст відображає історію створення та організаційного становлення установи, зокрема, турфірми, її розвиток і результати діяльності.

Кемпінг – стоянка для літнього відпочинку у курортних зонах автотуристів (самообслуговування).

Керівник туристської групи – це особа, що є представником суб'єктів туристичної діяльності і виступає від його імені, супроводжує туристів, забезпечує виконання умов договору про надання туристичних послуг, володіє фаховими знаннями про країну (місцевість) перебування, і, як правило – мовою країни перебування або загальнозрозумілою там мовою (див. Закон України «Про туризм», розділ I, ст. 1).

Керівництво – цілеспрямована діяльність керівника або особи, що є на чолі керівництва і дає принципові вказівки чи накази. Керівництво відображає сутність взаємовідносин між керівниками і підлеглими і є складовою системи управління.

Керування – це здатність впливати на поведінку і мотиви діяльності підлеглих з метою досягнення цілей організації. Поширюється на мистецтво управління тієї або іншої особи (менеджера).

Кількісний підхід (або теорія) до менеджменту (школа науки управління) – це школа науки управління, в основу якої покладено ідею про те, що управління є певним логічним процесом, який можна відобразити за допомогою математичних символів та залежностей. В центрі уваги цієї школи знаходиться математична модель, тому що саме за її допомогою управлінську проблему можна відобразити (передати) у вигляді основних її цілей та взаємозв'язків.

Інтереси представників кількісної школи практично повністю пов'язані з застосуванням математики в управлінні.

Основний внесок цієї школи управління в теорію управління – це ідея про спрощення управлінської реальності за допомогою математичних моделей.

Кінгесьо – кільцева система прийняття рішень.

Класифікація видів туризму – це задоволення різноманітних бажань і потреб туристів.

Класифікація методів управління за направленістю – це група методів (матеріальні, соціальні, психологічні та владної мотивації), в основу класифікації яких покладено характер їх впливу на мотиви діяльності працівників та колективу.

Класифікація методів управління за організаційною формою дії – це методи управління, в основу класифікації яких покладено постановку мети, створення стимулюючих умов та прямого (безпосереднього) впливу.

Класифікація туризму за формами та видами – це процес, спрямований на формування здатності розв'язати низку проблем розвитку і територіальної організації туристського господарства, визначати попит на окремі види туристських послуг і на цій підставі розробляти плани

розвитку матеріально-технічної бази туризму. Втім слід пам'ятати, що форми і види туризму різноманітні, а тому практично неможливо виокремити чисті форми і види сучасного туризму. Доречно при цьому керуватися індивідуальними потребами туриста, його цілями. З огляду на мету та умови можна виокремити форми і види туризму. Залежно від виду туризм поділяють на:

- внутрішній або національний (подорожі у межах своєї країни);
- іноземний або міжнародний (подорожі поза межами своєї країни).

Класична теорія (або підхід) до менеджменту – це наукове управління, яке спрямоване на дослідження проблем підвищення продуктивності праці робітників (безпосередніх виконавців) шляхом удосконалення операцій ручної праці.

Класична теорія (або підхід) до менеджменту включає дві школи: а) школу наукового управління; б) адміністративну школу (класичну теорію організації).

Засновниками школи наукового управління були Ф. Тейлор, Френк та Ліліан Гілбрейт, Генрі Форд, Генрі Гант.

Концепцію наукового управління сформулював Ф. Тейлор, яка знайшла висвітлення у його праці «Принципи наукового управління» (1911 р.), як необхідність послідовної реалізації наступних чотирьох кроків управління:

1) аналіз робочої ситуації (у будь-якій робочій ситуації можна виділити три основні елементи – загальне завдання, робітники-виконавці, менеджер);

2) аналіз змісту загального завдання: розподіл загального завдання на більш дрібні задачі; визначення якостей та навиків, необхідних для їх виконання; визначення необхідної кількості робітників-виконавців;

3) підбір робітників для виконання окремих задач;

4) продовження управління – встановлення взаємозв'язків, планування, координація та узгодження дій усієї робочої групи.

Ключова компетентність – це інтегрована сутність, яка вбирає в себе однорідні або близькі споріднені знання й уміння, які відносяться до широких сфер культури та діяльності.

Ключові компетентності – основний набір найзагальніших понять, які мають бути деталізованими в комплексі знань, умінь, навичок, цінностей і відношень за навчальними галузями та життєвими сферами особистості.

Ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури – це інтегрована сукупність взаємопов'язаних ключових компетентностей в частині складової професійної компетентності фахівця фізичного виховання та його особистісних якостей – знання, вміння, навички, здібності, здатності, що забезпечують ефективність професійної діяльності.

Ключові компетенції (міжпредметні та надпредметні) – це здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язувати актуальні індивідуальні, соціальні та інші проблеми.

Ключові фактори успіху туристичної організації – це потужна інформаційна система; хороший імідж; вигідне територіальне розташування; доступ до фінансових ресурсів; вміння захищати інтелектуальну власність; проявляти необхідну виробничу гнучкість; здатність організовувати та використовувати ключові виробничі та маркетингові фактори успіху; проявляти схильність до виробничої та продуктової інноваційної діяльності.

Колектив – це група людей, об'єднаних спільною працею, діяльністю або інтересами.

Колізія – це 1. Зіткнення протилежних поглядів, прагнень, інтересів. 2. Розходження між правовими нормами, що регулюють однакові правовідносини.

Колоквіум – це: 1. Бесіда викладачів зі студентами з метою з'ясування і підвищення їхніх знань. 2. Збори, на яких заслуховують і обговорюють наукові доповіді.

Комерційний туризм – це вид туризму, який за організаційною структурою поділяється лише на плановий туризм, тоді як некомерційний туризм поділяється на плановий і самодіяльний.

Комерція – це: 1. Торгівля, торгові операції. 2. Підприємницька діяльність з купівлі, продажу та обміну товарів.

Компетентний – здатний, відповідальний, який має достатні знання, в якій-небудь галузі; добре обізнаний з чимось.

Компетентнісний підхід – це потужний засіб досягнення інтегрованого кінцевого результату освіти, який сприяє сформованості у випускника ВНЗ ключових і професійних компетенцій; єдності узагальнених знань та вмінь, універсальних здатностей і готовності до розв'язання великих груп завдань – від особистих до соціальних, професійних і спеціальних професійних компетенцій, що визначають володіння власне професійною компетентністю.

Компетентнісний підхід передбачає перехід від знаннево-орієнтованого компонента змісту освіти до практичного, враховуючи при цьому «цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових (які стосуються багатьох соціальних сфер) функцій, соціальних ролей, компетенцій».

Компетентність – це: 1. Сукупність знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності; вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. 2. Інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника ВНЗ для виконання діяльності в певних професійних та соціально-особистісних предметних областях (компетенція), який

визначається необхідним обсягом і рівнем знань та досвіду в певному виді діяльності. 3. Основа для подальшого формування й розвитку компетентності. 4. Добра обізнаність із чим-небудь (фахова компетенція).

Компетентність майбутнього фахівця фізичної культури з менеджменту туристичної діяльності – це інтегрована сукупність взаємопов'язаних якостей особистості майбутнього фахівця фізичної культури, зокрема, це: *знання* (теоретичного матеріалу, програм і підручників із загальноосвітніх, фахових, менеджменту та туристичної діяльності дисциплін з метою реалізації не тільки міжпредметних зв'язків, а й з метою взаємодоповнення традиційних навчальних дисциплін з урахуванням відповідної трансформації змісту дисципліни «Менеджмент туристичної діяльності»); *вміння* (планувати, моделювати, концептуально мислити й прогнозувати результати власної професійно-педагогічної діяльності в частині менеджменту туристичної діяльності, остання з яких вирішує освітні, виховні, соціальні, пізнавальні, рекреаційно-оздоровчі, спортивні (одночасно з туризмом) завдання; *здібності* (до творчо-креативної професійно-педагогічної діяльності в частині менеджменту туристичної діяльності); *здатності* (забезпечувати формування позитивної мотивації до вивчення дисципліни «Менеджмент у туристичній діяльності» одночасно з однорідними або близькими за змістом з нею дисциплін та впроваджувати дієво-правові уміння з менеджменту туристичної діяльності у професійно-педагогічну діяльність майбутнього фахівця фізичного виховання).

Компетенція – це: 1. Педагогічна категорія, яка формується в процесі професійної підготовки й спеціалізації в певній галузі знань – основ тієї науки, яку йому (майбутньому педагогу) належить викладати. 2. Предметна область, у якій індивід добре обізнаний і в якій він проявляє готовність до виконання діяльності. 3. Коло повноважень якої-небудь особи

(наприклад, компетенція директора). 3. Коло повноважень якоїсь певної структури чи посадової особи; коло питань, у яких дана особа досконало володіє знаннями та досвідом для досягнення намічених цілей.

Компетенція включає: *знання й розуміння* (теоретичне знання академічної області, здатність знати та розуміти), *знання як діяти* (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), *знання як бути* (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття та життя з іншими в соціальному контексті).

Компонент – складова частина, елемент чого-небудь; складник.

Комунікативність (від лат. communication – зв'язок, повідомлення) – це сукупність історичних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації.

Комунікація – це процес передачі та інтерпретації вербальних та невербальних повідомлень.

Конвенція – договір, угода між державами з якого-небудь спеціального питання.

Консультативна функція – це функція з надання кваліфікованих порад з різних питань: політичних, правових, науково-педагогічних, методичних педагогічному колективу школи та широким колам громадськості.

Консультативний метод прийняття рішення – це такий метод, за яким менеджер припускає участь інших осіб на стадії отримання інформації. На підставі зібраної інформації та її інтерпретації менеджер приймає рішення.

Контракт – договір (письмова угода), що містить взаємні зобов'язання сторін, які його уклали.

Контроль у менеджменті – це процес забезпечення (менеджером) досягнення мети організації.

Контрольно-рятувальна служба (КРС) – громадська організація, що контролює проходження маршруту

туристичними колективами, а також надає необхідну допомогу потерпілим.

Конфлікт – це відсутність згоди між двома і більше сторонами, які можуть бути конкретними особами чи групами.

Концепт – це: 1. Сукупність знань та інформації про актуальний та ймовірний стан справ, що існує в ментальній реальності людини. 2. Концепт є інформаційною структурою, котра відображає знання та досвід людини, який містить комплексну, енциклопедичну інформацію про предмет чи явище, яке відображається; про інтерпретацію даної інформації суспільною свідомістю та про ставлення суспільної свідомості до даного явища чи предмета.

Концепт формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури – це необхідна життєва професійна компетентність фахівця фізичної культури, яка носить інтегрований характер, об'єднуючи професійні знання, вміння, інтелектуальні навички, здатності і способи діяльності, що потребують певного виформування.

Кон'юнктура ринку – сукупність умов, що характеризують співвідношення попиту і пропозиції на певні товари й послуги.

Корпорація – широко розповсюджена форма організації підприємницької діяльності, що передбачає зосередження функцій управління підприємством у руках верхнього ешелону професійних управлінців (менеджерів), які працюють по найму.

Котедж – невеликий одноквартирний житловий будинок (переважно заміський) з ділянкою землі біля нього; будинок, розрахований на одну сім'ю.

Краєзнавець – людина, яка вивчає природу, історію, економіку, добробут певної місцевості.

Краєзнавство – це вивчення порівняно невеликої характеристики (географічної, біологічної, історичної тощо) місцевості.

Краєзнавчі екскурсії – це найбільш поширені види екскурсійної діяльності в сільській місцевості. Ці екскурсії охоплюють як природу, так і історію, етнографію, архітектуру місцевості, життєпис видатних осіб, які народилися або жили в цій місцевості.

Краєзнавчі й пошукові експедиції – це тривалі подорожі, поїздки, відрядження групи людей (мандрівників) з певним завданням пошукового характеру, що містять елементи краєзнавства. Вони проводяться з метою виховання молоді, дослідження і вивчення об'єктів (археологічних, геологічних, географічних, історичних, меморіальних тощо) місцевості.

Краєзнавчі об'єднання – це об'єднання групи людей у краєзнавчі товариства, бюро краєзнавства, краєзнавчі семінари, а також численні краєзнавчі гуртки при школах, вишах, музеях, краєзнавчу роботу яких почала з 1918 року координувати Українська академія наук, при якій працювали краєзнавчі комісії в Києві, Одесі, Харкові. Зокрема, Київська комісія заснувала студентську секцію, при якій було організовано курси з краєзнавства та видавництво «Бюлетень комісії краєзнавства». Курси для ентузіастів-краєзнавців було відкрито й в Одесі, де видавався «Вісник Одеської комісії з краєзнавства при Всеукраїнській академії наук».

Краєзнавчо-туристична діяльність – це діяльність, яка спрямована на організацію і проведення подорожей рідним краєм. Вона пов'язана з надбанням знань про природні багатства рідного краю, історичне минуле нашого народу, формуванням умінь і навичок в організації і проведенні спеціальних спостережень із наступною їх обробкою та аналізом.

Культурний або пізнавальний туризм – це вид туризму, який орієнтований на пізнання (вивчення) культури, традицій іншого народу.

Культурні фактори середовища – це зовнішні спонукальні фактори, які безпосереднім чином впливають на

поведінку споживачів туристичного ринку, яка значною мірою надбана, вихована культурою. Культура, в свою чергу, визначає цінності суспільства, а культурні норми впливають на життєдіяльність споживачів і їхню поведінку. Тому необхідно враховувати найменші зрушення в розвитку культури, пропонуючи нові туристичні послуги. При цьому необхідно також враховувати думку вчених про те, що будь-яка культура складається з більш дрібних складових чи субкультур, що підрозділяються за географічними, кліматичними, етнічними ознаками, а також приналежністю споживачів туристичних послуг до релігійних субкультур.

Курорт (з німецької мови «кур» – лікування, «орт» – місцевість) – це: 1. Місцевість із природними лікувальними чинниками (джерела мінеральних вод, лікувальні грязі, сприятливий клімат тощо) і необхідними умовами для їх використання з лікувально-профілактичною метою. 2. Це освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується для лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань, рекреації та підлягає особливій охороні. Курорти поділяють на три групи: бальнеологічні, грязеві, кліматичні.

Курортно-лікувальний туризм – це один із найстаріших видів туризму, який розвинутий у країнах з найвигіднішим географічним розташуванням та сприятливими кліматичними умовами, що мають бальнеологічні кліматичні літні й зимові курорти (в Україні – це Ялта, Італії – Капрі, Швейцарії – Лозанна та ін.).

Л

Ландшафт – це: 1. Загальний вигляд місцевості. 2. Картина, на якій зображена природа.

Липова алея – це проїжджа або пішохідна дорога, що обсаджена з обох боків деревами чи кущами (наприклад, у м. Полтаві на честь М.В. Гоголя була посаджена Липова алея, на якій розташований *парк* по вулиці Гоголя; *сквер* із чотирирядної посадки липи серцелистої і займає 1,5 гектара; частина *бульвару*, яка нараховує 92 дерева і розбита газонами; *алея* з лип біля театру імені М.В. Гоголя, яка була створена в 1955 році. Тоді тут висаджувались дерева 15-20-річного віку. На вулиці Гоголя, 20, у дворі, росте 250-річний дуб – ботанічна пам'ятка природи).

Ліберальний метод управління – це метод, за допомогою якого керівник більш переймається власним становищем в організації, ніж проблемами виробництва і підлеглих, для нього головне – точно виконувати завдання, щоб мати хороші виробничі показники.

Лідерство – це: 1. Мистецтво (здібність) впливу на людей для того, щоб вони охоче прямували до досягнення групової мети. 2. Особливий вид управлінської взаємодії з підлеглими, засноване за найбільш ефективним для даної ситуації поєднання різних джерел влади.

Лікувальний туризм – це вид туризму, який передбачає тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання на курортні території України або інших країн.

Лікувально-оздоровча місцевість – це природна територія, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу (насичена солями вода) солоних лиманів та озер, кліматичні й інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Лінійна організація в управлінні – це форма організації управління, на чолі якої стоїть керівник, який здійснює всі функції управління: планування, організацію, мотивацію, контроль.

Лінійна форма організації в управлінні є найбільш зручною в управлінні. Перевагами лінійного управління є

одержання підлеглими несуперечливих і пов'язаних між собою завдань і розпоряджень; повна відповідальність кожного керівника за результати роботи; забезпечення єдності керівництва зверху донизу, тобто здійснення принципу єдності розпорядчої діяльності.

Утім використання лише лінійної форми організації в управлінні не відповідає повною мірою зростаючим вимогам сучасного розвитку суспільства.

Лінійна структура – одна з видів (типів) структур, яка забезпечує прямий вплив на об'єкт управління і передбачає реалізацію принципу одноособового управління.

Лінійно-функціональна структура – одна з видів (типів) структур управління, в основі якої лежить принцип об'єднання переваг інших структур на різних ступенях управління (наприклад, на низьких ступенях управління (менеджер-виконавець) зберігається лінійна структура управління, на середніх – функціональна, а на вищих ступенях (дирекція) – лінійно-функціональна (штабна) структура управління).

Лінійно-штабна організація в управлінні – це форма організації в управлінні, на чолі якої стоїть керівник, у якого є штаб, який складається з функціональних органів (відділів, бюро, окремих фахівців, які відповідають за конкретну функцію управління).

Для лінійно-штабної форми організації в управлінні характерні й недоліки: розширення управлінського апарату та збільшення витрат на його утримання.

Лісопарк – це територія лісу в міській або приміській зоні, пристосована для відпочинку.

Ліцензія – це документ про дозвіл особам на право господарської діяльності, який видається державними органами.

Ліцензія на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг – це документ про спеціальний дозвіл, який підтверджує право його власника на

здійснення відповідного виду або комплексу видів діяльності у сфері туризму, визначених Законом України «Про туризм» (розділ 1, ст. 1) та іншими актами законодавства України.

Ліцензування туристичної діяльності – це створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг та забезпечення захисту прав і законних інтересів держави та споживачів цих послуг, підвищення рівня туристичного обслуговування.

Ліцензуванню на здійснення туристичної діяльності підлягають суб'єкти ліцензування: туристичні агентства, бюро подорожей, бюро екскурсій, екскурсійні бюро, бюро по прийому туристів, туристичні оператори, готелі, мотелі, кемпінги, туристичні комплекси і бази, інші юридичні особи незалежно від форм власності та фізичні особи, що здійснюють туристичну діяльність, передбачену статутами або положеннями (див. Закон України «Про туризм», розділ IV, ст. 14).

Ліцензії на здійснення туристичної діяльності видаються Державним комітетом України по туризму, який встановлює порядок їх видачі, умови і правила здійснення туристичної діяльності та контроль за їх дотриманням.

Державний комітет України по туризму може делегувати право видачі ліцензій місцевим органам державної виконавчої влади в галузі туризму.

Ліцензуванню підлягають такі види туристичної діяльності, як:

- організація прийому та обслуговування іноземних туристів в Україні (іноземний туризм);

- організація прийому та обслуговування вітчизняних туристів в Україні (внутрішній туризм);

- організація туристичних поїздок за межі України (зарубіжний туризм);

- екскурсійна діяльність;

- організація масового та оздоровчо-спортивного туризму.

Лотель – рекреаційна установа, призначена для подорожей на конях.

Людина – це частина Природи, яка усвідомлює закони Природи, Землі; усвідомлює себе частиною Природи, носієм знання Природи, Землі.

Людський фактор – це внутрішній світ людей, їх потреби, інтереси, переживання.

«Людський фактор» як поняття увійшло в науковий обіг різних наук: філософії, соціології, психології, педагогіки, медицини. Так, наприклад, у психології це поняття означає людський компонент управління, тобто особистість, групу, колектив, суспільство, які включені в управлінську систему.

В умовах гострої конкуренції досягти успіху може тільки той, хто краще використовує людські ресурси, тобто керівнику необхідно оволодіти всіма компонентами управлінського мистецтва, вміти взаємодіяти з людьми, виступати перед аудиторією, переконувати, приймати ефективні рішення.

Львівська туристична агенція (ЛТА) – це орган управління розвитком туризму в регіоні, створена за підтримки приватного сектора та Львівської міської ради з метою просування туристичного продукту Львова на міжнародному та українському ринках, а також управління новим туристично-інформаційним центром.

М

Майбутній фахівець фізичної культури – це особистість, яка цілеспрямовано здобуває кваліфікацію відповідно до визначеного освітньо-кваліфікаційного рівня в процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності з формування високого рівня фізичної культури та культури здоров'язбереження учнів.

Манільська декларація зі світового туризму – це заключний документ Всесвітньої конференції з туризму (ВКТ), яка відбулася за ініціативи Всесвітньої туристичної організації (ВТО) і за участю понад 100 держав в Манілі (Філіппіни) з 27 вересня по 10 квітня 1980 року, в якому знайшли відображення спільно напрацьовані рекомендації щодо питання відповідальності держав за розвиток туризму (соціально-економічні умови, цілі і завдання, стримуючі чинники) та такі актуальні проблеми, як: людина – організатор свого відпочинку; регулювання попиту і пропозиції; науково-технічне співробітництво у галузі туризму; підготовка кадрів для індустрії туризму тощо.

Маркетинг – одна із систем управління, яка передбачає ретельний облік процесів, діючих на ринку, для прийняття хазяйського рішення.

Матрична організація – це організація, характерною особливістю управління якою є те, що на традиційну, поділену за функціями організацію (вертикальне структурування), нашаровується орієнтована на проект організація (горизонтальне структурування), орієнтоване на колектив (команду), повноваження відносно рішень передаються групі, де, наприклад, у шкільних організаціях – це короткотермінові об'єднання педагогів, мікрогрупи та ініціативні групи.

Основна ідея такої структури матричної організації – це сприяти горизонтальним комунікаціям всередині організації, щоб гарантувати сувору відповідальність за хід робіт, процеси та проекти в організації.

Менеджер – це: 1. Специфічний соціальний прошарок сучасного суспільства, який складається головним чином із професійних керуючих (керівники господарств, підрозділів, фірм тощо). 2. Менеджер – це найманий управитель, який володіє професійними знаннями з організації та управління виробництвом.

Менеджер з туризму – це: 1. Фахівець, здатний вирішувати проблеми підвищення продуктивності праці та ефективності, конкурентності туристичного підприємства. 2. Менеджер – це не просто керівник, а той, хто володіє певними компетенціями.

Менеджери персональної (особистої) влади – це менеджери, які використовують свою владу в особистих цілях.

Менеджмент – (англ. management – управління, завідування, організація) – це: 1. Управління виробництвом або комерцією; сукупність принципів, методів, коштів і форм управління, що розробляються і застосовуються з метою підвищення ефективності виробництва і збільшення прибутку. 2. Управління виробництвом, сукупність принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом, які застосовують з метою підвищення ефективності виробництва. 3. Окрема галузь наукових знань і професійної спеціалізації людей, яка забезпечує раціональний спосіб управління діловими організаціями, орієнтований на прибуток; використовує специфічні форми організації праці з метою підвищення ефективності і прибутковості виробництва; є частиною управління будь-якою сферою людської діяльності. 4. Менеджмент – це спосіб, манера спілкування з людьми. 5. Менеджмент – це вміння та адміністративні навички організувати ефективну роботу апарату організації. 6. Менеджмент – це влада та мистецтво керування людьми. 7. Менеджмент – це органи управління, адміністративні одиниці, підрозділи. 8. Менеджмент у широкому розумінні – це одночасно система наукових знань, мистецтва та досвіду, втілених у діяльності професійних управлінців для досягнення цілей організації шляхом використання праці, інтелекту та мотивів поведінки інших людей.

Слід зауважити, що поміж менеджерів-практиків та вчених ще й досі не існує єдності поглядів щодо сутності менеджменту. Так, *перші* вважають, що менеджмент – це

професія, орієнтована на практичне використання. Головне тут – реальний результат, який забезпечується накопиченим досвідом менеджера; *другі* наполягають на тому, що менеджмент – це процес досягнення мети організації за допомогою інших людей. Тому, головне для менеджера в цьому випадку – це мистецтво спілкування з людьми та керування ними; *треті* визначають суть поняття «менеджмент» як процес прийняття раціональних рішень. Тому, головне завдання менеджера – це пошук оптимальних управлінських рішень за допомогою математичних моделей та на основі використання системи наукових знань; *інші* вважають, що менеджмент – це категорія людей, чия робота полягає в організації та керівництві зусиллями всього колективу для досягнення мети організації; ефективному використанні і координації всіх ресурсів організації для досягнення її мети.

Менеджмент в освіті – це: 1. Усвідомлена взаємодія керівника з іншими людьми – підлеглими, партнерами, своїми дітьми, батьками тощо, яка спрямована на забезпечення їхньої активної скоординованої участі в досягненні поставленої мети. 2. Частина управління, яка є впливом на інших людей, у процесі і в результаті якого в них з'являються (або актуалізуються) психічні стани, якості, властивості, що стають психологічним підґрунтям для їхньої ефективної діяльності з досягнення поставленої управлінської мети.

Менеджмент персоналу туристичної організації – це свідоме регулювання діяльності трудового колективу, а саме: форм його організації, характеру взаємовідносин між його членами, формування психологічного клімату, управління конфліктами, мотивації, дій тощо.

Менеджмент ризику – це новий розділ менеджменту, який вимагає від керівників усіх рівнів інноваційної діяльності, спрямованої на одержання суспільно значимих результатів неординарними, новими способами в умовах невизначеності, новаторських, сміливих рішень.

Менеджмент туристичної діяльності – це управління якістю туристичних послуг.

Менеджмент як мистецтво управління – це частина науки управління, в основі якої лежить метод зразків.

Менеджмент як наука управління – це наука про управління інтересами, поведінкою людини та її взаємодію з іншими людьми.

Менеджмент як орган або апарат управління – це орган чи апарат управління сучасною організацією, будучи її складовою частиною. Він вирішує завдання ефективного використання та координації всіх ресурсів організації для досягнення мети її діяльності.

Менеджмент як процес управління – це динамічно змінювані в просторі й часі, але пов'язані між собою управлінські функції, метою яких є вирішення проблем і завдань організації.

Менеджмент як функція управління – це особливий вид людської діяльності, спрямований на досягнення мети або цілей організації. Управління як функція реалізується шляхом виконання послідовності управлінських дій, за допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт управління.

Мерчандайзер – це спеціаліст (у сфері торгівлі або маркетингу), на якого покладено здійснення цілого комплексу заходів ефективного руху товарів через торгівельні точки.

Мерчандайзинг – це засіб, за допомогою якого здійснюється об'єм продажу продукції.

Метод (від грецького *methods*, що означає «шлях дослідження, пізнання, теорія, вчення») – це: 1. Засіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного засвоєння (пізнання) дійсності. 2. Метод як прийом або система прийомів, що застосовується в діяльності. 3. Система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства і мислення; шлях, спосіб досягнення певних результатів у пізнанні і практиці,

тобто спосіб організації теоретичного і практичного освоєння дійсності.

Метод опитування – це метод, який базується на цілеспрямованому отриманні інформації шляхом проведення бесід, анкетування за наперед розробленою методикою.

Методи збору первинних даних – це відомі або розроблені надійні інструментарії, за допомогою яких здійснюється: 1) *спостереження* (це метод, за допомогою якого можна збирати та узагальнювати інформацію про товар, який цікавить дослідника, зміну попиту на нього тощо); 2) *огляд* (це метод, який доцільно використовувати при розробці характеристик нового товару, складанні рекламних текстів, застосуванні для реклами засобів масової інформації, підготовці заходів щодо стимулювання збуту, дослідження каналів руху товарів); 3) *експеримент* (мета цього методу – перевірити робочі гіпотези та виключити інші гіпотези).

Методи переконання – це методи, які не забезпечені правовими документами. До них можна віднести програми, теоретичні обґрунтування, концепції, соціологічний аналіз, методи морального заохочення, моральні норми суспільства тощо.

Методи прийняття рішення – це комплекс засобів, за допомогою яких менеджером приймається рішення на основі отриманої інформації. Існують такі методи прийняття рішення, як: індивідуальний метод, консультативний метод та груповий метод.

Методи просування туристичного продукту на ринку туристичної індустрії – це комплекс засобів впливу на ринок туристичної індустрії, спрямованих на реалізацію туристичного продукту (презентація, виставки, ярмарки, реклама, комунікаційні інструменти тощо).

Методи розв'язання конфлікту в організації – це засоби, за допомогою яких забезпечуються роз'яснення вимог до роботи; об'єднання працівників на основі спільних системних цілей; обґрунтування системи винагород.

Методи управління – це: 1. Засоби, що забезпечують досягнення цілей управління. 2. Це інструменти в руках керівників. Методи класифікують за різними ознаками. Найбільш розповсюдженою є класифікація за змістом, коли методи пов'язують з функціями управління: плануванням, організацією, мотивацією та контролем. Виділяють економічні методи управління; організаційно-розпорядчі методи управління; соціально-психологічні методи управління.

Методи управління організаційного впливу – це методи, які базуються на застосуванні в практиці управління законодавства, дотримання вимог статутів організації.

Методи управління організаційно-розпорядчого впливу – це методи, які забезпечують розподіл обов'язків, дотримання правових норм і повноважень, застосування прийомів примусу та дисциплінарної відповідальності. Це переважно прийоми управління поточними справами.

Методи управління розпорядчого впливу – це методи, які спрямовані на вирішення різних питань оперативного характеру, що виникають у процесі управління. Розпорядчий вплив здійснюється шляхом видачі наказів і розпоряджень, постановки завдань, встановлення відповідальності, інструктажу підлеглих, координації робіт і контролю за виконанням.

Методи управління у загальноприйнятому розумінні – це способи цілеспрямованого впливу на керований об'єкт для досягнення поставленої мети.

Методологія (від метод і грецьк. logos «слово, вчення») – це: 1. Вчення про наукові методи пізнання. 2. Сукупність методів дослідження, їх застосування в будь-якій науці відповідно до специфіки її об'єкта. 3. Філософська основа вчення, дослідження.

Мистецтво управління – це вміння менеджера-практика пристосувати досягнення науки управління до:

- особливостей власного характеру;

- особливостей підлеглих;
- особливостей відповідно сфери бізнесу.

Мистецтво менеджменту завжди спирається на наукові знання, які покладено в його основу. Таким чином, наука та мистецтво менеджменту не виключають, а доповнюють одне одного.

Міжнародний туризм – це: 1. Вид туризму, діяльність якого пов'язана із перебуванням жителів однієї країни на території іншої. Такі туристи належать до категорії іноземних туристів. 2. Систематизована й цілеспрямована діяльність підприємства сфери туризму, пов'язана з наданням туристичних послуг і туристичного продукту іноземним туристам на території своєї країни (в'їзний туризм) та надання туристичних послуг і туристичного продукту за кордоном (виїзний туризм). 3. Важливий напрямок міжнародного співробітництва у конкретній діяльності на основі поваги до національної культури та історії кожного народу й основних інтересів кожної держави. 4. Сфера розвитку туристичних відносин між народами різних країн і ознайомлення з досягненнями інших держав у різних галузях.

Мікрогрупа – це короткотермінове об'єднання людей, наприклад, педагогів на добровільній основі як форма колективної методичної творчості педагогів, які, на відміну від методичного об'єднання, де основою групування є певний навчальний предмет, тут за визначальний критерій діяльності прийняли взаємну симпатію, особисту приязнь, психологічну сумісність, інтерес до однієї педагогічної проблеми. Після вирішення проблеми мікрогрупа розпадається.

Мікрорайон – це невелика частина міського району, яку виділяють з якою-небудь метою (наприклад, у Київському районі м. Полтави виділено декілька мікрорайонів, зокрема, мікрорайони Половки, Браїлки, Колонійний, Огнівка з метою більш детального ознайомлення екскурсантів з багатоміською історією міста, природою, славетними земляками тощо).

Місія життя – усвідомлення людиною цілей, цінностей, мотивів, принципів життя.

Місія туристичного підприємства – це:

1. Стратегічний інструмент, що ідентифікує цільовий ринок і широко визначає бізнес або як основну діяльність підприємства.
2. З філософсько-етичного аспекту – це культурний елемент, що дозволяє організації функціонувати як єдине ціле. Вона відображає філософію бізнесу, позицію світогляду, об'єднує свій бізнес зі світом індивідуума, допомагає співробітникам однозначно сприймати події і знаходити спільну мову.
3. Місія як стратегічний інструмент розвитку туристичного підприємства і визначає місце, роль і становище підприємства в суспільстві, його громадський статус.

Моделювання – це метод дослідження, заснований на побудові та визначенні моделей дійсних об'єктів дослідження. Метод моделювання дозволяє підійти до пояснення об'єкта дослідження і розкриття його сутності. За допомогою цього методу можна схарактеризувати концепт дослідження.

Модель – це:

1. Аналог оригіналу об'єкта. При цьому важливо мати на увазі, що жодна модель не відтворює об'єкт повністю. Модель завжди простіша за об'єкт.
2. Штучно створений зразок у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (чи явища), відображає і відтворює в більш простому й узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і залежності між елементами цього об'єкта.

Молодіжне товариство «Пласт» – це громадська організація, створена на добровільних засадах у 1991 році як ефективна форма роботи щодо організації туристичної діяльності на території Західної України.

Молодіжні туристичні бази – це державні установи з приміщеннями для ночівлі; перебування і харчування, а

також установи для культурної, спортивної і туристичної діяльності.

Мотель – це місце, призначене для обслуговування автотуристів із розміщенням і стоянкою для авто.

Мотивація – це процес, який спонукає людину до діяльності, спрямованої на досягнення певних цілей (особистісний або цілей організації).

Мотивація в менеджменті – це процес стимулювання себе та інших до діяльності для досягнення особистої мети чи мети організації.

Мотивація до праці і пов'язаний з цим стан моралі у виробничих відносинах – це один з найважливіших факторів успіху будь-якої організації у туристичній індустрії.

Музеї (краєзнавчі і меморіальні як державні, так і ті, що працюють на громадських засадах (у школах, університетах, інших освітніх закладах або при клубах)) – це: 1. Осередки, що організовують та проводять пошукову, методичну та екскурсійну діяльність в сільській місцевості. 2. Приміщення, де зібрані і зберігаються такі експонати, що допомагають вивчати свій рідний край. 3. Місця, де зібрані та експонуються колекції будь-яких предметів, знайдених у природі або створених людиною. Є музеї мистецтва, науки, історії, творчості письменників тощо.

Мультимедіа – це спеціальна інтерактивна технологія, яка дозволяє за допомогою технічних і програмних засобів забезпечити роботу з нерухомими зображеннями, відеозображеннями, анімацією, текстом і звуковим рядом. Мультимедіа вдосконалює спілкування шляхом побудови мостів, які об'єднують окремих осіб, міста і країни в усьому світі. Це особливо очевидно у Word Wide в рамках Internet, де інтерактивні власні сторінки змагаються за привернення уваги користувача. Бізнес і промисловість використовують Word Wide Web, щоб стати більш ефективними в щоденній діяльності.

Н

Навички – це ступінь здатності виконувати дії, тобто виконувати їх під меншим контролем свідомості або автоматично.

Навчальні тури – це вид туризму, який орієнтується на вік клієнтів і мотивацію вибору («мовні» тури, тури з навчання спорту, спортивні ігри, менеджменту або тури з підвищення кваліфікації»).

Найбільш поширені види екскурсійної діяльності в сільській місцевості – це види краєзнавчо-екскурсійної діяльності.

Найважливіші структурні елементи наукового світогляду – це знання, погляди й переконання особистості. До її світогляду входять також ідеали, життєва й науково-теоретична орієнтація, система цінностей, які зумовлюють напрями діяльності та способи розуміння нею світу.

Науковий світогляд – це цілісна система уявлень, поглядів, переконань і почуттів людини, через яку вона сприймає, осмислює й оцінює навколишню дійсність і саму себе.

Науковий центр розвитку туризму – це колегіальний орган управління, створений з метою наукового забезпечення державної політики в галузі туризму, прогнозування і визначення перспектив розвитку та шляхів впровадження її в практику.

Національна рада по туризму – це позавідомчий колегіальний орган управління, створений для координації діяльності міністерств і відомств України в галузі туризму. Положення про Національну раду по туризму та її персональний склад затверджується Кабінетом Міністрів України.

Національні парки – це території, на яких зберігаються природні, історичні й культурні пам'ятки національного чи міжнародного значення для науки і просвіти. Дозволяється рекреаційно-туристична діяльність.

Невербальна мова – це мова, яка пов’язана не з мовою, а з будь-якими іншими джерелами інформації (фізичний контакт, поза, фізичне середовище, фізична відстань, зовнішній вигляд, одяг, жестикуляція, вираз обличчя тощо).

Неформальна організація – це група людей, утворення якої є спонтанна реакція на незадоволені індивідуальні потреби. До її складу входять люди, які вступають у регулярну взаємодію для досягнення конкретної мети.

Норми міжнародного договору – це документ, уповноважуючий норми права, які відсутні в Законі України «Про туризм», але передбачені міжнародним договором, в якому бере участь Україна, що дають учасникам правовідносин можливість здійснювати конкретні дії з метою задоволення своїх інтересів (наприклад, право здійснювати виїзний туризм).

Ностальгійний туризм або етнічний, ритуальний чи сентиментальний туризм – це види туризму, призначення яких передбачає відвідування місць історичного проживання населення та зустрічі з родичами.

Ноу-хау – (знаю як) – технологія виробництва, науково-технічні, комерційні, організаційні знання, необхідні для функціонування виробництва. Форми «ноу-хау» різноманітні. Існує і освітянська сфера «ноу-хау».

О

Оазис – родюче місце, де є буйна рослинність і прісна вода.

Об’єднання суб’єктів туристичної діяльності – це об’єднання або асоціації, що діють відповідно до чинного законодавства України, їх статутів, які затверджуються зборами представників суб’єктів туристичної діяльності, що входять до складу об’єднання або асоціацій.

Об'єкти управління туризмом в Україні – це керована підсистема, до якої належать туристичні організації, фірми, які здійснюють процес туристичного обслуговування громадян в певному регіону тощо.

Оздоровча цінність туризму – це збереження фізичної роботоздатності і всесторонньої підготовки до активної туристичної діяльності подорожуючих.

Оздоровчий туризм – це особливий вид туризму, програми турів яких дуже різноманітні, а реалізація їх, як правило, відбувається не в цілому по групах, а індивідуально та спрямовані на лікувально-оздоровчі процедури або заняття. Всі інші заходи мають додатковий або супутний характер. Так, наприклад, один із специфічних сегментів оздоровчого туризму є сімейний відпочинок. При розробці таких програм необхідно враховувати, як правило, дитячі вікові, психологічні і фізіологічні особливості.

Опитування по телефону – це найоперативніший і найточніший наразі метод збирання інформації, оскільки відповідь отримують в результаті безпосереднього контакту, і є можливість уточнити суть питань і відповідей.

Органи державної виконавчої влади в галузі туризму – це Державний комітет України з управління туризмом, повноваження якого визначаються Законом України «Про туризм» та повноваженням, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Організаційно-розпорядчі методи управління – це методи управління, які регламентуються правовими актами трудового і господарського законодавства, основними цілями якого є: правове регулювання трудових відносин, зміцнення законності, захист прав і законних інтересів підприємства і його працівників відповідно до інших законодавчих актів. Зазначені методи є стрижнем управлінського впливу, оскільки забезпечують чіткість, дисциплінованість і порядок роботи колективу. Їх вплив на керований об'єкт проявляється через

накази, розпорядження, оперативні вказівки, що віддаються письмо або усно, контроль за їхнім виконанням, систему адміністративних засобів підтримки трудової дисципліни і т.д. При цьому, ніякі економічні методи не можуть існувати без організаційно-адміністративного впливу, що забезпечує чіткість, дисциплінованість і порядок роботи колективу підприємства.

Організація – це: 1. Група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети або спільних цілей. 2. Соціальне утворення, в якому загальними прагненнями об'єднано багато людей для досягнення спільної мети.

Організація як функція менеджменту – це: 1. Процес визначення конкретних виконавців для конкретної роботи, і завдань; визначення видів робіт, які необхідно виконати; оцінка існуючих людських ресурсів; групування функцій і людських ресурсів у організаційні структури; оформлення і затвердження посадових інструкцій, схем, нормативів. Додамо до цього й те, що всі організації мають загальні для них характеристики, а саме: 1) всі організації використовують *чотири основних види ресурсів*: людські ресурси, фінансові ресурси, фізичні ресурси (сировина, устаткування тощо), інформаційні ресурси; 2) будь-яка організація є *відкритою системою*. Ресурси, які організація використовує для виробництва продукції (надання послуг) вона забирає із зовнішнього середовища. В свою чергу, продукція, що виробляється організацією також реалізується у зовнішньому середовищі. Отже, організація може існувати лише у взаємодії з оточуючим середовищем. Це означає, що будь-яка реально існуюча організація є відкритою системою; 3) *розподіл праці в організації*. Якщо навіть дві людини працюють спільно для досягнення єдиної мети, вони повинні розподілити роботу поміж собою. 2. Делегування окремим особам завдань і повноважень або прав використання ресурсів колективу.

Освітній компонент – це складник самодостатнього і формально структурованого навчального досвіду (зокрема, засвоєння сукупності знань, умінь, навичок з навчального курсу, моделі, практики).

Освітній менеджмент – це галузь менеджменту, що регулює процеси трансформування змісту освітньої діяльності.

Освітня (пізнавальна) цінність туризму – це процес ознайомлення туристів під час подорожей і походів як по своїх країнах, так і в інших країнах із країною, її людьми, їх життям і національною культурою з метою розширення і поглиблення їхніх знань із навколишнім світом, в області історії, ботаніки, зоології, географії, геології тощо.

Основний туристичний продукт у сфері туристичної діяльності – це комплекс обслуговування, тобто стандартний набір послуг, що надається під час подорожі за індивідуальним або груповим варіантом, який продається туристам в одному туристичному пакеті.

Основні види діяльності національних туристичних організацій – це види діяльності з просування туризму в Україні, а також бажання розширити співробітництво уряду і приватної індустрії туризму.

Основні властивості туристичних ресурсів – це сукупність природних умов для здійснення туристичної діяльності в тому чи іншому регіоні, а саме: привабливість, кліматична привабливість, доступність, ступінь вивченості, пейзажні та відео екологічні характеристики, соціально-демографічний стан, природничі запаси та спосіб їх використання тощо. Дані ресурси використовуються в оздоровчих, туристичних, спортивних та пізнавальних цілях. Наприклад, у Карпатському регіоні є ресурси для спортивного виду рекреаційної діяльності. Це стосується гірськолижного, туристичного, мисливського, спелеологічного підвидів туризму.

Основні принципи рекламної діяльності – це принципи, підґрунтям яких є: законність, точність,

достовірність, використання державної та інших мов відповідно до законодавства України, використання форм та засобів, які не завдають споживачеві реклами моральної, фізичної або психічної шкоди.

Основні рекламні засоби в туризмі – це засоби поширення реклами, які з одного боку дозволяють охопити найбільше коло замовників, а з іншого – не вплинути на підвищення ціни на пропоновані послуги. Основними рекламними засобами є: газети, журнали, радіо, телебачення, вивіски, каталоги, буклети, стенди, листівки, рекламні щити, оголошення на транспортних засобах тощо.

Основні стилі розв'язання конфліктів – це *стиль ухилення* (намагання обійти конфлікт), *стиль згладжування* (поведінка, коли, начебто, немає причин для роздратування); *стиль примусу* (застосування законної влади і тиску для нав'язування своєї точки зору); *стиль компромісу* (відступ від певної точки зору обох сторін конфлікту); *стиль вирішення проблеми* (тобто відкрите визначення точки зору і зіткнення їх з метою вироблення прийнятого для обох сторін рішення).

Основні форми влади – це:

- влада, яка базується на припущенні;
- влада, яка базується на винагороді;
- експертна влада;
- еталонна влада (влада прикладу);
- традиційна (законна) влада.

Основні форми впливу – це переконання та вплив через участь особи у певній діяльності.

Основні функції комунікації в організації – це інформація (зовнішня і внутрішня); розпорядження та інструкції; вплив та переконання; інтеграція та підтримка.

Особисте інтерв'ю – це найбільш глибокий спосіб опитування, хоча й дорогий спосіб, який потребує наявності спеціально підготовлених людей, які вміють брати інтерв'ю в різних ситуаціях на вулиці, вдома, на роботі.

Одеське товариство історії та старожитностей – це наукове товариство, створене в 1839 році на добровільних засадах, яке діяло до 1922 року. Згодом воно перетворилося на центр краєзнавчих досліджень Півдня України, який видавав часопис «Записки впродовж 1844-1919 рр.» (вийшло 33 томи), організовувало наукові експедиції та екскурсії.

П

Паломницький або релігійний туризм – вид туризму, який здійснюється з певною релігійною метою, зокрема, позбутися хвороби, уникнути нещастя. Мандрівники, прихильники цього виду туризму, називалися паломниками або пілігримами.

Пансіонат – різновид будинку відпочинку чи готелю. Розпорядок регламентований. Контингент не обмежується віковими чи статевими ознаками.

Парк – це великий сад або гай з алеями, водоймищами, скульптурами, спеціальним обладнанням для відпочинку і розваг людей (наприклад, у м. Полтави – це Парк Перемоги, парк імені І.П. Котляревського, Парк-сад на садибі Панаса Мирного, Корпусний парк, Полтавський дендропарк).

Педагогіка туризму – це наука, що вивчає процеси виховання, навчання і розвиток особистості у контексті гуманітарно-соціальних функцій туризму.

Педагогічний менеджмент – це теорія, методика і технологія ефективного управління педагогічними системами у постійно змінних ринкових суспільних умовах.

Пекидж-тур – це комплексна туристична послуга, яка включає в себе розміщення, харчування, екскурсійне обслуговування, транспортні, побутові, спортивно-оздоровчі, медичні та інші послуги.

Переконання – ефективна передача своєї точки зору іншим.

Підготовка екскурсії – це поетапний процес добору і формування методики та змісту екскурсії. Ведеться за двома основними напрямками: а) розробка нової теми екскурсії; б) підготовка екскурсовода для проведення екскурсії.

Пізнавальний туризм – це вид туризму з великою кількістю різновидів: історичні, знайомство з живописом, балетом, оперою, з місцями діяльності відомих літературних персонажів і творів тощо. Вони короткотермінові. Програми пізнавального туризму базуються залежно від тематики туру, екскурсія яких, як правило, проводиться на рідній мові туристів.

План – це прийняте управлінське рішення, певним чином зафіксоване у паперовому, електронному документі тощо, яке завершується підсумковим контролем та аналізом результативності й ефективності цього управлінського рішення.

Плановий туризм – це екскурсійний вид туризму, який передбачає наперед намічений маршрут, учасники якого подорожують на автобусах, літаках, теплоходах, у поїздах; зупиняються в готелях або на турбазах, де їм надається ночівля, харчування та екскурсовод.

Площа – це: 1. Ділянка поверхні землі, природно обмежена або спеціально відокремлена з якоюсь метою. 2. Площа – це майдан.

Поведінковий підхід (або теорія) **до менеджменту** – це класична школа менеджменту, яка визнавала значення людського фактора в управлінні, проте приділяла йому незначну увагу (оплата та стимулювання праці, встановлення формальних відносин між керівниками та підлеглими тощо).

Поведінковий підхід до менеджменту включають в себе дві школи: а) *школу людських відносин*. Представники цієї школи досліджували переважно проблеми індивідуальної психології робітників організації. Їх зусилля були зосереджені переважно на вивченні поведінки індивідуума в організації, на

його мотивації; б) *школу організаційної поведінки*. Її представники концентрували увагу на вивченні типів групової поведінки, на розумінні організації як складного соціального організму, який знаходиться під впливом певних уявлень, звичок, конфліктів, культурного оточення тощо.

Поведінкові теорії менеджменту опрацьовували Мері Паркер Фоллет, Р. Лайкерт, Д. МакГрегори, Ф. Герцберг та інші.

Подорож – це переміщення людей у часі й просторі, а людина, що робить подорож, незалежно від мети, напрямків, засобів пересування і тимчасових проміжків, іменується мандрівником.

Подорож групи людей – це вид групового туризму.

Подорож окремої сім'ї або однієї людини за власним планом – це вид індивідуального туризму.

Подорожі для людей старшого віку – це термінові тури, які організуються для туристів старшого віку з метою відпочинку, враховуючи при цьому особливості їхньої психології.

Подорожі й туризм – це два нерозривно пов'язані поняття, спрямовані на краєзнавчо-туристичну діяльність.

Позов – за цивільно-процесуальним правом – це звернення до суду або арбітражу за захистом порушених або заперечуваних прав чи інтересів людини. Оформляють у письмовому вигляді як позовну заяву.

Політико-дипломатична функція – це правильне розуміння, роз'яснення та втілення в життя зовнішньої і внутрішньої політики держави щодо знанні національної історії, культури; формуванні національної свідомості; розкритті досягнень національної науки, культури; багатства національних традицій і звичаїв українського народу.

Політичний туризм – вид туризму, пов'язаний із політичними подіями та заходами, а також із дипломатичним туризмом та участю у контрактах.

Популістський метод управління – це метод, який характеризується тим, що керівник використовує його з метою завоювання популярності, намагається забезпечити максимум соціальних благ працюючим, зміщуючи інтереси виробництва на другий план.

Портфоліо (від англ. portfolio – портфель, папка) – це папка документів, наприклад, із навчального предмета як компонента навчальної діяльності учнів, який ведеться учнями при педагогічному супроводі вчителя.

Послуги екскурсовода (гіда-перекладача) – це діяльність професійно підготовленої фізичної особи, яка ознайомлює туристів із туристичними ресурсами в країні (місці) їх тимчасового перебування.

Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1997 року № 835 – це державний документ, за яким визначено заклади, які надають лікувальні послуги одночасно з активним відпочинком дітей.

Постійний туризм – це вид туризму, спрямований на рівномірне відвідування туристських районів і населених пунктів упродовж року.

Потреба – це об'єктивна потреба людини у чому-небудь.

Похід вихідного дня – найпопулярніший масовий засіб фізичної рекреації, який проводиться з різною метою: рекреаційною, спортивною або тренувальною, пізнавальною, діловою.

Пошуково-рятувальні служби – це спеціалізовані служби по забезпеченню безпеки туристів, які взаємодіють з органами охорони здоров'я, зв'язку з органами внутрішніх справ, цивільної авіації, лісового та водного господарства, гідрометеорологічної служби.

Право – це: 1. Особливий вид соціальних норм. 2. Система загальнообов'язкових, формально визначених правил поведінки, що встановлюються, гарантуються і охороняються державою з метою упорядкування суспільних відносин. Крім того, право – це ще і міра свободи дій

конкретної особи (у цих випадках вживається термін «суб'єктивне право»). 3. Система норм, що встановлюються державою.

Правова ідеологія – це структурний елемент правосвідомості, який вбирає в себе правові знання, уявлення, поняття про зміст права, що формуються у результаті правового виховання та юридичних наукових досліджень.

Правова психологія – це структурний елемент правосвідомості, який вбирає в себе правові почуття, настрої, що відображають емоційне сприйняття правових явищ. Цей елемент постає з буденної юридичної практики, формується здебільшого стихійно, тому відображає право поверхово, інколи з помилками.

Правова система – це сукупність взаємопов'язаних юридичних засобів, за допомогою яких регулюються суспільні відносини.

Правове становище іноземних туристів на території України – це державне забезпечення захисту законних прав та інтересів іноземних туристів, які регулюються Законом України «Про правовий статус іноземців», іншими актами законодавства України, а також міжнародними договорами та міжурядовими угодами, в яких бере участь Україна.

Правові відносини в туристичній діяльності – це відносини з надання (пропозиції та реалізації) туристичних послуг між:

- туристичною фірмою і туристом (клієнтом, споживачем турпослуг);
- туристичною фірмою та іншими організаціями, які контактують із нею.

Правові методи управління – це методи, які є основою для ефективного адміністрування, що передбачає чіткі функції, структуру, права і обов'язки, положення про підрозділи, трудову дисципліну, компетентність управлінців і спеціалістів й одночасно слугують підґрунтям для

модернізації змісту, форм і методів управлінської діяльності, яка має прямий та зворотній зв'язок.

Правові норми – це юридичні засоби (елементи правової системи, які встановлюються та охороняються державою і виступають як стандарт поведінки людей), за допомогою яких можна впорядкувати життя суспільства, здійснювати керівництво ним.

Правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки, що забезпечуються державою.

Правосвідомість – це форма суспільної свідомості, що вбирає поняття, умови, емоції з приводу чинного або бажаного права, а також діяльності, зв'язаної з правом.

Прайс-лист (прейскурант) – це: 1. Довідник цін на різні види і сорти товарів або на певні послуги. 2. Перелік чого-небудь з оцінкою.

Прайс-лист вартості туристичної путівки – це перелік вартості таких статей туристичної путівки, як: вартість проїзду, вартість проживання, вартість транспорту, вартість харчування, вартість екскурсійної програми, вартість оформлення візи, вартість страхового поліса.

Практична функція – це передбачення перспектив розвитку організації (школи, турфірми та ін.), прогнозування результативності її діяльності, створення умов для формування соціально активної особистості; здатність виділяти в педагогічних процесах істотне.

Праця – це зміст життя, усвідомлення людиною необхідності праці як основної форми її життєдіяльності.

Предмет педагогіки туризму – особлива сфера суспільної свідомості з виховання (складовими частинами якої є освіта і навчання) людини під час перебування її в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях на іншій території та виховання професіонала для сфери туризму.

Представницька функція – це уміння належно репрезентувати, наприклад, школу, педагогічний колектив,

групу вчителів чи окремого вчителя, будь-якого представника школи на всіх рівнях, включаючи й міжнародний; розкривати досягнення в навчанні та вихованні учнів; виступати на конференціях, педагогічних радах тощо чи презентувати будь-яку туристичну організацію.

Пригодницький, або екстремальний туризм – це вид туризму, спрямований на здійснення різноманітних небезпечних туристичних походів.

Прийом виховання – це частина методу виховання, необхідна для ефективного застосування методу в умовах конкретної педагогічної ситуації. Будь-який метод виховання складається з певної сукупності однорідних прийомів і способів виховного впливу.

Примусові методи управління – це методи, які ґрунтуються на правовому забезпеченні. До них належать методи управління всіма сферами життя людини на основі використання правових документів, починаючи з Конституції України і закінчуючи управлінськими рішеннями місцевого рівня.

Принципи – це правила, якими керуються в конкретному виді діяльності. Вони випливають із законів і закономірностей, виражають істотні риси розвитку економічної системи і обумовлені існуючими виробничими відносинами.

Принципи туристського виховання – це вихідні положення, що випливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу у туристській діяльності, основні вимоги до його змісту, методики та організації.

Принципи управління – це фундаментальні істини, які обґрунтовують, роз'яснюють зв'язки як між об'єктом і суб'єктом управління, так і всередині кожного з них. Вони відбивають властивості, притаманні управлінській системі в цілому, а також окремим її елементам, процесам. Вони

відображають зміст і взаємозв'язки основних елементів системи управління.

Принципи управління динамічні за змістом і формою. Вони формуються людьми у зв'язку з конкретними соціально-економічними, політичними і культурними умовами і відображають ступінь творчого використання економічних законів в управлінні.

Гнучкість і динамізм принципів управління проявляється і в тому, що у кожній конкретній сфері діяльності формуються свої конкретні принципи виконання соціально-економічних, організаційно-політичних, виробничо-господарських і підприємницьких завдань.

Безпосередньо на практиці принципи управління набувають характеру норми, правила, якими керуються в управлінській діяльності.

Проект – розроблений план створення чого-небудь, який включає в себе опис, креслення, макети.

Проект-менеджмент – це: 1. Методологія проектної ділової діяльності, який є «культурним мостом» у цивілізованому бізнесі і співробітництві між країнами і континентами; 2. Галузь людської діяльності, формування якої відбувається як самостійна дисципліна в умовах розвитку ринкової економіки. 3. «Проект-менеджмент» – це новий термін для українських керівників, характерною особливістю якого є стратегічне, тактичне і оперативне планування; виділення чотирьох функцій управління проектами: управління змістом, управління якістю, управління часом, управління вартістю, а також чотирьох інтегруючих функцій – управління ризиком, управління персоналом, управління забезпеченням проекту, управління комунікацією.

Проспект – пряма, довга й широка міська вулиця.

Просування туристичного продукту на ринок туристичних послуг – це комплекс засобів, спрямованих на реалізацію туристичного продукту (реклама, участь у

спеціалізованих виставках, ярмарках, організація туристичних інформаційних центрів продажу туристичного продукту, видавництво каталогів, буклетів тощо).

Професійна компетентність менеджера туризму – це сукупність знань, умінь і навичок, його особистісних якостей, яка забезпечує стратегічне управління і планування туристичним підприємством, його організацією, координацією та інтеграцією всіх його підрозділів.

Професійна підготовка – це сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують індивідууму можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення відповідних знань і умінь.

Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту – це навчально-виховний процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямовані на формування протягом періоду навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці.

Професійні компетенції – це компетенції (загальнопрофесійні; спеціалізовано-професійні), які мають узагальнений характер, притаманний професіоналу й визначаються вимогами конкретних професійних стандартів на основі європейських аналогів та кваліфікаційною характеристикою професії працівника.

Професіоналізм – це: 1. Оволодіння основами та глибинами з певної професії. 2. Ступінь відповідності характеристик особистості й підготовленості її до успішного здійснення професійної діяльності, можливості досягти найвищих результатів при її здійсненні.

Профілакторій – лікувально-профілактичний заклад для перебування без відриву від роботи чи навчання людини, для лікування чи оздоровлення із визначеним режимом.

Процес управління – це загальна сума всіх функцій управління. Процес управління складається з п'яти основних функцій: передбачення (встановлення мети), планування, організації та розпорядження, координації та контролю.

Процесний підхід – це серія взаємопов'язаних дій (функцій управління), які реалізуються у такій послідовності: а) планування; б) організація; в) координація (керівництво); г) контроль. Кожна функція управління, в свою чергу, складається із взаємопов'язаних підфункцій.

Психологічні методи управління – це методи, за допомогою яких здійснюється управління за поведінкою індивіда і міжособовими відносинами. Вони діляться на такі основні групи:

- методи формування розвитку колективу;
- методи гуманізації відносин у трудовому колективі;
- методи психологічного стимулювання до діяльності (мотивації);
- методи професійного відбору і навчання.

Путівка – це кінцевий «продукт» діяльності туристичної організації і відповідно предметом її реалізації.

Р

Рада представників суб'єктів туристичної діяльності – це дорадчий орган управління, створений при Державному комітеті України, що діє відповідно до Положення про раду, затверджену Комітетом.

Район – це територія, що має характерні для неї ознаки і є складовою частиною областей та великих міст (наприклад, Київський район м. Полтави, в якому багато заповідних куточків, зокрема Ботанічний сад Полтавського національного

педагогічного університету імені В.Г. Короленка, парк сільськогосподарської дослідної станції імені М.І. Вавилова (вул. Шведська, 86), парк аграрного коледжу Полтавської державної аграрної академії (вул. Менжинського, 7), дубовий гай, Полтавський міський парк, розташований на полі Полтавської битви, гравіметрична обсерваторія та ін.).

Ранні теорії (або підходи) до менеджменту – це теорія школи наукового управління, адміністративна школа, школа людських ресурсів, школа організаційної поведінки, школа науки управління (кількісна).

Рансфер – це обов’язкова послуга на туристичному маршруті, яка включена до туристичного пакету (будь-яке перевезення туриста всередині туристичного центру країни перебування: доставка з вокзалу, аеропорту чи морського порту в інший пункт, з готелю в театр і назад тощо).

Рейтингова система оцінювання навчальної роботи студента – це така методика визначення якості його роботи та рівня здобутих протягом навчання знань, умінь і навичок, яка передбачає оцінювання в балах усіх результатів, досягнутих студентом. Кожний студент отримує на всіх без винятку заняттях оцінку за кожний вид роботи (тобто оцінок на занятті може бути не одна, а декілька), причому вага різних видів роботи диференціюється.

Реклама у туризмі – це один із важливих засобів зв’язку між виробником і споживачем туристичних послуг.

Рекреація – це: 1. Відпочинок, поновлення сил людини, витрачених на трудову діяльність 2. Розширене відтворення сил людей (фізичних, інтелектуальних та емоційних). Різновиди рекреації: *активна* (фізична активність, розумово-психічна активність); *пасивна* (соціальна, біологічна, психологічна, кліматична); *рухова* (фізична); *творча* (креативна); *культурно-розважальна*; *суспільно-громадська*.

Рекреаційна діяльність – система заходів, явищ і відносин, яка пов’язана із наданням рекреаційних послуг.

Рекреаційна роль туризму – це один із важливих засобів рекреаційно-оздоровчої діяльності, адже саме в туризмі, як ні в жодній іншій діяльності, передбачається активна діяльність, яка дозволяє не тільки поновити, але й розвивати життєві сили людини: духовно-фізичні, інтелектуальні, емоційні тощо.

Рекреаційна стежка – це одна із форм організації самостійних подорожей рекреантів, яка прокладається в місцях, які приваблюють своєю мальовничістю, природними пам'ятками. Приблизна довжина її – від 5 до 25 км. Забезпечуються стежки інформаційними засобами: вказівниками, плакатами чи буклетами з детальним описом маршруту.

Рекреаційна функція педагогічного туризму – це комплекс ефективних педагогічних механізмів, спрямованих на поновлення, розвиток фізичних, інтелектуальних та емоційних сил людини.

Рекреаційне виховання – процес формування систематичної рекреаційної діяльності.

Рекреаційний (туристичний) вузол – сукупність центрів та закладів рекреаційного обслуговування на компактній території. Тут зосереджуються взаємодоповнюючі і поєднані рекреаційно-туристичні заклади і підприємства.

Рекреаційний заклад – спеціалізований заклад для короткочасного і тривалого розміщення людей у процесі задоволення їх рекреаційних потреб. До них належать: санаторії, пансіонати з лікуванням, будинки і бази відпочинку, лікувальні й оздоровчі центри, готелі, мотелі, кемпінги тощо.

Рекреаційний підрайон – частина рекреаційного району, яка складається з одного чи кількох курортів однакового профілю із зонами рекреації і центрами туризму в межах адміністративних районів.

Рекреаційний регіон – територіальна рекреаційна система відпочинку, до складу якої входять підсистеми тривалого та короткочасного відпочинку, санаторно-

курортного лікування і туризму, управління, обслуговування, транспорту.

Рекреаційний туризм – це: 1. Вид активного туризму, спрямований на раціональне використання вільного часу і регламентований відповідними рухливими режимами для пізнання навколишнього середовища, оздоровлення, відновлення сил (працездатності), розваги і задоволення. 2. Вид туризму, який передбачає подорож із метою відпочинку, оздоровлення і лікування. Цей вид туризму поширений не тільки в Україні, а й у всьому світі.

Рекреаційні ресурси – це ресурси, спрямовані на забезпечення та відновлення працездатності і збереження здоров'я подорожуючих людей, зокрема: природні, історико-культурні, соціально-економічні та ресурси з надання туристичних послуг.

Рекреаційні форми – це організаційні форми, які спрямовані на відпочинок людини (наприклад, зал у школі, що служить для відпочинку під час перерв).

Рекреаційні центри – це окремі населені пункти з набором рекреаційних закладів або окремих об'єктів, що виступають центрами формування рекреаційного вузла.

Рекреаційно-оздоровча діяльність (РОД) – це діяльність у вільний час, спрямована на відновлення та розвиток фізичних, психічних і духовних сил людини за умови отримання ними задоволення.

Рекреаційно-туристичні ресурси – це сукупність природних та штучно створених людиною об'єктів, придатних для створення туристичного продукту, а саме: економічні, природні, кліматичні, культурно-історичні, трудові, фінансові, соціальні, виробничі.

Рекреаційно-хобістична активність – це різновид активної рекреації туристів, яка спрямована на задоволення особистісних інтересів, а саме – через рибальство, полювання, збирання грибів, колекціонування тощо.

Релігійний або **паломницький туризм** – це найдавніший вид туризму, який здійснюється з релігійною метою.

Релігійний туризм – це історично найстаріший вид туризму, який передбачає подорожі, які мають на меті які-небудь релігійні процедури, місії. Основними центрами релігійного туризму є Ватикан, Єрусалим, Мекка, в Україні – Умань.

Референтна група – це будь-яка сукупність людей, що впливає на позицію, яку займає споживач, і його поведінку. Найбільшою референтною групою є родина. Менш великими, але такими, що впливають на поведінку споживача, є різні об'єднання: групи-клуби за інтересами, спортивні клуби та ін.

Рефлексія – це самоаналіз життєдіяльності людини.

Родина – це: 1. Група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом. 2. Родина – це сім'я. 3. На думку багатьох вчених та практиків у галузі туризму, *родина* – це найбільш референтна група, членам якої властиве прагнення до уніфікації свого способу життя, у тому числі й у придбанні туристичних послуг. Родина є найбільш важливою споживчо-купівельною організацією суспільства.

Розважальні тури – це найрізноманітніші та найпопулярніші розважальні тури в усьому світі (відвідування святкових заходів, концертів, виставок тощо).

Розробка екскурсії (методична) – це процес, який визначає технологію застосування методичних прийомів відповідно до особливостей екскурсійного маршруту. Охоплює такі елементи екскурсії, як: маршрут, зупинки, об'єкт показу, тривалість, назва підтем та перелік основних питань, організаційні вказівки, методичні вказівки.

Розробка туристичних маршрутів – це складна, багатоступенева процедура, яка є основним елементом технології туристичного обслуговування. Ця процедура довготривала за часом і може займати декілька місяців.

Розробка туристичного маршруту закінчується узгодженням і затвердженням паспорту маршруту, який використовується при формуванні турів, а також при розслідуванні шляхово-транспортних подій.

Розробка туристичного продукту – це процес розробки моделі туру, включаючи чотири етапи (дослідження, в тому числі й маркетингове; експеримент; навчання кадрів; навчання та реалізація).

Ротель – місце літнього відпочинку для автотуристів, які подорожують на автомобілях з трейлерами (причепами).

Рухова (фізична) рекреація – це оптимізація стану фізичного здоров'я людини. Вона об'єднує усі різновиди рекреаційних занять, які проводяться у вільний час і наповнені руховою активністю, що реалізується за допомогою фізичних вправ, а також використання інших засобів.

С

Садиба – житловий будинок та господарські будівлі з прилеглими до них садом і городом, двір, обійстя, оселя (наприклад, у м. Полтаві – це Садиба імені І.П. Котляревського. Тут письменник провів більшу частину свого життя. Саме тут до наших днів збереглась історія будинку, де жив І.П. Котляревський, якому вже більше 300 років; а дата народження – 1705 рік – накреслена на сволюку, ще досить добре збереглася до наших днів. Подвір'я, дім і господарські споруди – це нині музей-садиба. На подвір'ї стоїть погруддя письменнику, який своїми творами «Енеїда», «Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник» прославив Україну і Полтаву. Перед садибою є камінь з написом: «З цієї садиби на весь світ прозвучав голос першого класика нової української літератури Івана Петровича Котляревського (1769-1838)».

Самодіяльний туризм (аматорський) – специфічний вид туризму, який організовується подорожуючими на добровільній основі та реалізується без участі організаторів туризму (туроператорів і туристичних агентств).

Самоменеджмент (management) – це: 1. Наука про самоорганізацію та самоуправління людини. 2. Здатність особистості сконцентрувати свою енергію, знання та досвід для виконання роботи; це послідовне й цілеспрямоване використання власних можливостей і раціональних методів свідомого управління власною виконавською діяльністю та подолання зовнішніх обставин.

Самореалізація – це найповніша реалізація людиною себе в житті.

Саморегуляція – здатність людини керувати собою на основі сприймання, аналізу й усвідомлення результатів своєї діяльності, своєї поведінки, власних психічних, пізнавальних процесів у зовнішніх і внутрішніх проявах.

Самостійна діяльність – це така діяльність, у процесі якої особа, знаючи кінцеву її мету, сама ставить перед собою завдання (що веде до досягнення цієї мети), добирає необхідні для цього засоби і способи дій, сама контролює їх правильність.

Санаторій – лікувально-профілактичний заклад для лікування природними чинниками. Можуть бути загального типу та спеціалізовані (режимні).

Свідомість – це комплекс уявлень людини про світ, суспільство, природу.

Світовий туризм – це: 1. Частина світогосподарських зв'язків і відносин у галузі пересування, відпочинку і подорожей. 2. Одна з основних галузей світової економічної діяльності, важливий показник світового розвитку.

Світогляд – система поглядів людини на життя, природу і суспільство.

Сезонний туризм – це вид туризму, який передбачає відвідування туристських районів у певний час року. Сезонний туризм поділяють на односезонний і двосезонний. *Односезонний туризм* поширений у тих районах, які відвідують у певний час року, переважно влітку або взимку. *Двосезонний туризм* характеризується туристичними потоками і влітку, і взимку.

Секційна організація (дивізіоналізація) – це така організація, управління якої полягає у створенні в організації однорідних ділянок, які можна класифікувати як «підприємство у підприємстві», або «поділ організації на частини».

Сертифікат відповідності – це документ, що підтверджує якість туристичних послуг та їх відповідність конкретному стандарту чи іншому нормативному документу (див. Закон України «Про туризм», розділ I, ст. 1).

Система – це певна цілісність, яка складається із взаємозалежних частин (елементів), кожна з яких вносить свій внесок у характеристики цілого.

Система відкрита – це система управління, для якої характерна взаємодія з навколишнім середовищем через проникнення «кордонів» системи (входи і виходи). Через входи навколишнє середовище впливає на систему, а через виходи система впливає на навколишнє середовище.

Система закрита – це система управління, яка має жорсткі фіксовані межі, а її дії відносно незалежні від середовища, яка оточує систему (наприклад, годинник, який працює незалежно від зовнішнього середовища доти, поки в ньому заведена пружина, або є інше джерело енергії).

Система організаційно-розпорядчих методів управління – це сукупність двох рівнозначних елементів: вплив на структуру керування (регламентація діяльності і нормування в системі керування) і на процес керування (підготовка, прийняття, організація, виконання і контроль за управлінськими рішеннями).

Системний підхід до управління – це загальний спосіб мислення і підходу щодо організації управління, а не набір правил чи принципів, якими мають керуватися управлінці. Суть системного підходу полягає у пошуку простого у складному.

Ситуаційний підхід – це загальний процес управління, характерною властивістю якого є те, що керівник, хоча й визнає загальний процес управління, проте використовує специфічні прийоми залежно від ситуації.

Сільський туризм – один із видів екологічного туризму, спрямований на відпочинок міських жителів у сільській місцевості.

Сквер – невеличкий громадський сад для прогулянок (наприклад, у м. Полтаві – це Березовий сквер).

Складні системи управління – це системи управління, які складаються з підсистем, останні з яких мають надзвичайно велике значення для управління, оскільки дають змогу створювати всередині системи необхідні структурні підрозділи для потреб управління: відділи, сектори, дільниці та ін.

Скульптор – митець, що працює в галузі архітектури.

Соціальна адаптація – це процес активного пристосування індивіда, групи індивідів до соціального середовища, який проявляється у забезпеченні умов, що сприяють реалізації потреб, інтересів, життєвої мети цього індивідуума. Соціальна адаптація включає пристосування до умов і характеру праці (навчання), а також до характеру міжособистісних стосунків, екологічного і культурного середовища, проведення дозвілля, побуту.

Соціальний стан споживача – це належність споживача туристичних послуг до того чи іншого соціального класу.

Соціальний туризм – це різновид будь-якого виду туризму, для здійснення якого благодійні організації та фонди надають соціальну (безкоштовну) підтримку.

Соціальні методи управління – це методи, за допомогою яких здійснюється управління відносинами в

колективі і між колективами. Вони спрямовані на формування і розвиток високопродуктивних трудових колективів шляхом управління свідомістю і поведінкою людей через фактори їх діяльності (потреби, інтереси, мотиви, ідеали, цілі, схильності). В залежності від цього соціальні методи управління поділяються на:

1) методи управління окремими групами, процесами, що включають низку методів, а саме:

- методи підвищення соціальної активності з підвищення ініціативи і творчого ставлення колективу до виконання і суспільних обов'язків (обмін досвідом, моральне заохочення, розвиток соціальних потреб та інтересів, постановка соціальних проблем і перспективних цілей, критика і самокритика);
- методи соціального регулювання (колективні договори, угоди, взаємні зобов'язання, розподілення і черговість, задоволення заявок на соціальне обслуговування);
- методи управління нормативною поведінкою, які здійснюють управління з метою упорядкування і гармонізації соціальних відносин шляхом упровадження норм, які впливають на розвиток окремих осіб, груп і колективів у різних ситуаціях (правила внутрішнього розпорядку, статuti, правила етикету, ритуали);

2) методи управління індивідуально-особистісною поведінкою – навіювання, особистий приклад, метод орієнтуючих умов (створення обстановки чи ситуації, що орієнтує особу в потрібному напрямку).

Соціальні фактори – це зовнішні спонукальні фактори впливу на споживачів туристичних послуг, основними з яких є: соціальний стан, референтні групи, родина, соціальні гроші та статус споживачів.

Соціально-економічні ресурси – це матеріально-технічна база краєзнавчо-туристичної діяльності; матеріальне виробництво, яке забезпечує потреби цієї сфери; об'єкти інфраструктури та трудові ресурси (люди, які працюють у

сфері туризму або беруть участь в організації та обслуговуванні краєзнавчо-туристичної діяльності).

Соціально-психологічні методи управління – це:

1. Методи, які використовуються для активізації соціальної активності особи, посилення демократизації управління.
2. Методи формування колективу, встановлення соціальних норм поведінки, вироблення управлінської культури й культури взаємовідносин, введення системи соціального регулювання та стимулювання тощо.
3. Методи вивчення відносин у колективі за допомогою спеціальних прийомів (спостереження, експеримент, опитування і анкетування, тестування тощо); міжособові та групові відносини в трудових колективах; морально-психологічний клімат у трудовому колективі, що дає керівнику можливість сформувати і прийняти оптимальний стиль роботи і керівництва колективом.

Спелеотуризм – це вид туризму, пов'язаний із відвідуванням різноманітних горизонтальних і вертикальних печер.

Специфічні методи управління – це групи методів, які уточнюють специфіку сфери діяльності керівника. Для менеджера сфери туристичної діяльності можна виділити такі методи: організаційно-розпорядчі, соціально-педагогічні, соціально-адміністративні методи управління, для яких характерні форми управління: *колегіальні* (рішення зборів трудового колективу, наради при директорові, профспілкових зборів, ради засновників); *колективні* (резолюції чи рішення штабів порадників, консультантів тощо); *індивідуальні* (висновки, поради під час бесіди, спостереження, анкетування та ін.).

Спеціалізовані служби забезпечення безпеки – це служби по забезпеченню безпеки туристів, подання їм допомоги і захисту в екстремальних ситуаціях; суб'єкти туристичної діяльності, що спеціалізуються на організації туристичних подорожей з використанням активних форм

пересування туристів; створюють пошуково-рятувальні служби або укладають угоди з відповідними службами на обслуговування, створення і діяльність яких визначається положенням та забезпечується державним Комітетом України по туризму.

Спілка сприяння розвитку сільського (зеленого) туризму – це об'єднання 14 регіональних осередків у 1996 році в Україні, які ведуть облік сільських господарств, проводять освітньо-правову, інформаційну роботу, допомагають у просуванні туристичного продукту сільських господарств на туристичний ринок та готові приймати відпочиваючих.

Спортивний туризм – це вид туризму, який покликаний задовольняти спортивні потреби подорожуючих залежно від обраного в кожному конкретному випадку виду спорту (по можливості протягом всього туру).

Стартовий метод управління – це метод спроб і помилок управління, який характеризується малоефективністю.

Статус споживача у суспільстві – це ступінь поваги до споживача туристичних послуг з боку суспільства.

Стиль управління – це: 1. Сукупність типових і відносно стабільних прийомів впливу на підлеглих з метою ефективного застосування управлінських функцій. 2. Гнучка поведінка керівника щодо співробітників, яка змінюється в часі залежно від ситуації і виявляється в способах виконання управлінських рішень підпорядкованим керівнику управлінським апаратом.

Страхування туристів – це компенсація шкоди, що заподіяна життю чи здоров'ю туриста або його майну, проводяться у порядку передбаченому чинним законодавством України. Страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і здійснюється суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховими компаніями, які мають право на здійснення такої діяльності.

Структура – це: 1. Взаєморозміщення та взаємозв'язок складових частин цілого; будова. 2. Устрій, організація чогонебудь.

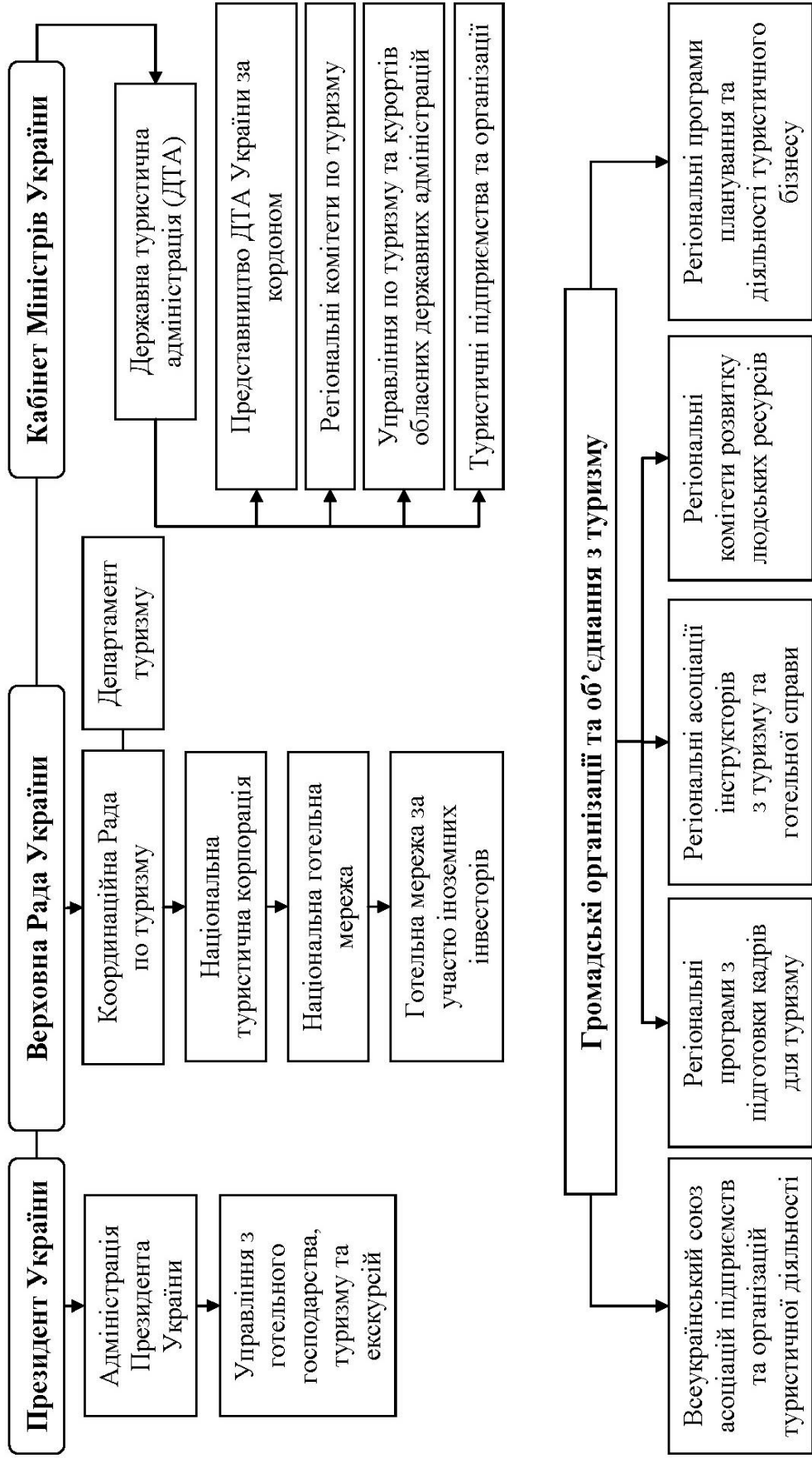
Структура ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури – це сукупність взаємопов'язаних ключових компетентностей, які виступають як складники професійної компетентності фахівця фізичного виховання і вміщують, у рамках нашого дослідження даної проблеми, мотиваційно-ціннісну, когнітивно-пізнавальну, управлінсько-туристичну та регулятивно-діяльнісну компетентності.

Структура підприємства (організації) – це: 1. Сукупність елементів (частин) організації, сталі (стійкі, тривалі) зв'язки між частинами і спрямованість їх взаємодії. Існує виробнича структура управління в організації та організаційна структура управління (ОСУ). 2. Ступінь, у якій правила, принципи, регламент і управлінський контроль використовуються для контролю поведінки службовців.

Структура туристичного пакета – це сукупність чотирьох обов'язкових компонентів туристичних послуг, включених до послуг на туристичному маршруті, зокрема, транспортування туриста до місця відпочинку і назад; трансфер; розміщення і харчування; обов'язкову екскурсійну і культурну програму. *Туристичний пакет* пропонується туроператором чи туристичним підприємством (організацією), яке займається розробкою туристичних маршрутів і комплектуванням турів, забезпечує їх функціонування, організовує рекламу, розраховує відповідно до чинних нормативів та затверджує у встановленому порядку ціни на тури за цими маршрутами, продає тури туристичним агентам для випуску і реалізації путівок за своїми ліцензіями.

Структура туру – це наявність туристичного пакета і комплексу послуг на маршруті.

Структура управління туризмом в Україні – це складові системи управління туризмом в Україні, а саме: (див. рис. 2).

Рис. 2. Структура управління туризмом в Україні

Суб'єкт рекреаційно-оздоровчої діяльності (РОД) – це людина, яка сама виконує цю діяльність та перебуває під впливом інших людей (фахівців рекреаційної сфери).

Суб'єкт управління – це особа (менеджер) або орган (апарат управління), що здійснює управлінську дію відносно об'єкта управління для досягнення відповідної мети.

Суб'єкти менеджменту організації – це менеджери (керівники) члени організації, які здійснюють управлінську діяльність і вирішують певні управлінські задачі.

Суб'єкти туристичної діяльності – це: 1. Фізичні особи, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг. 2. Підприємства, установи, організації незалежно від форм власності.

Суб'єкти управління туризмом в Україні – це керуюча підсистема, до якої належить: Уряд України, Державна туристична адміністрація, місцеві органи влади, Комітети (департаменти) по туризму та ін.

Суспільно-громадська рекреація – це допомога іншим людям у вільний від основних обов'язків час (участь у різноманітних благодійних, волонтерських організаціях тощо).

Суттєві ознаки поняття «компетентність» – це: обізнаність, володіння ґрунтовними знаннями у певній галузі; володіння певними вміннями; здатність, заснована на знаннях та досвіді; якість, що дозволяє результативно діяти; відповідність висунутим вимогам; кваліфікованість, офіційна уповноваженість.

Сучасний управлінський облік – це: 1. Вид діяльності в рамках однієї організації, який забезпечує управлінський апарат організації інформацією, яка використовується для планування власного управління і контролю за діяльністю організації. Він є тільки засобом забезпечення планування, управління та контролю. Мета управлінського обліку – допомогти керівникові організації приймати правильні

рішення. 2. Управлінський облік – це ніщо інше, як система інформаційної підтримки управління.

Сучасні напрями і підходи до розвитку науки управління – це інтегровані підходи до управління (процесний підхід до управління, системний підхід до управління, ситуаційний підхід до управління) за напрямками: інтернаціоналізація менеджменту; об'єднання інтересів бізнесу і суспільства; гуманізація управління; посилення технократичного аспекту.

Схвалення – це тип відносин, контакти з підрозділами організації, чиє схвалення повинно бути отримане перед тим, як дія може бути здійснена.

Т

Табльдот – це харчування за спільним столом у готелях, пансіонах і ресторанах, коли сніданок, обід і т. ін. подають у певний час за єдиним для всіх меню.

Тактика – способи, прийоми досягнення певної мети.

Тактичне (поточне) планування – це процес детальної розробки (як правило на один рік) оперативних планів для туристичної організації в цілому та її окремих підрозділів.

Творча (креативна) рекреація – використання у вільний час різноманітних форм культури (наприклад, музики, театру, фотомистецтва, бальних танців тощо) для задоволення власних інтересів.

Творчі риси характеру – це самодостатність, порядність, цілеспрямованість, відповідальність, критичний розум, самостійність, наполегливість, оригінальність, готовність до виправданого ризику, працелюбність, життєтворчість, креативність тощо.

Творчі якості інтелекту – це пізнання себе, потреба у самовдосконаленні, внутрішньої культури, прояву творчої уяви, фантазії, здатність до перетворення.

Тематичний парк – це спеціально орієнтований парк-атракціон. До тематичних парків зараховують також дельфінарії, океанаріуми тощо.

Теорії лідерства – це моделі, які допомагають:

- зрозуміти, що дозволяє стати лідером;
- навчитися бути ефективним лідером;
- підбирати лідерів до відповідних ситуацій чи моделювати ситуації з урахуванням лідерів.

Теренкур – метод лікування та оздоровлення дозованою ходьбою. Застосовується в курортології.

Територіальна структура рекреаційно-туристичного комплексу – це поєднання туристичних та рекреаційних пунктів, центрів, вузлів, районів та зон, що сформувалися або формуються під впливом найрізноманітніших факторів.

Терплячість у конфліктах – це ступінь конфліктності між особистостями та робочими групи.

Тест (від англ. test – випробовування, іспит) – це:
1. Стандартизоване завдання, за результатами якого визначають і відповідно оцінюють знання, вміння, навички опитуваного.
2. Стандартизована психодіагностична система завдань, яка призначена для встановлення кількісних і якісних індивідуально-психологічних властивостей.

Технології самоменджменту в туристичній діяльності – це технології прийняття ефективних управлінських рішень у сфері туристичної діяльності, наприклад, технології управління власним часом та ін.

Технологія (від грецьк. techné – мистецтво, вміння, майстерність і logos – вчення, наука, слово, поняття, а також закономірність, взаємозв'язок, порядок) – це усвідомлена техніка людської діяльності, яка включає сукупність знань про способи та засоби досягнення мети, здійснення самого процесу, розв'язання практичних завдань, а також методи організації виробництва та управління ним.

Тимчасовий комітет для розшукування старожитностей – один із перших суспільних інституцій, який було створено в 1835 році в Києві. Його завданням було виявлення і вивчення пам'яток археології. У складі комітету працювали К. Лохвицький, М. Берлінський, М. Максимович та інші.

Тимчасові турбази – це тимчасові приміщення, в якості яких служать гірські і туристичні хатини та і інші будівлі, де туристам надається можливість ночівлі та харчування.

Типи суб'єктів рекламної діяльності – це учасники рекламного процесу, а саме: 1) *рекламодавці* (туристичні організації і фірми, що рекламують себе, свої товари або послуги); 2) *рекламні агентства* (незалежні фірми, що виконують за замовленням специфічні рекламні функції); 3) *засоби масової інформації* (media), що надають місце і час для рекламних звернень з метою доведення їх до цільової аудиторії; 4) *допоміжні учасники*, які забезпечують рекламну діяльність (фото- і кіностудії, художники, друкарні та всі інші, хто допомагає рекламодавцям і рекламним агентствам у підготовці рекламних матеріалів).

Товариство «Плай» – це краєзнавчо-туристське об'єднання, засноване у Львові (жовтень, 1924 р.) з метою дослідження рідного краю, охорони пам'яток історії, культури та природних багатств.

Транспортні подорожі (розглядається як самостійний вид туризму) – це подорожі організованих груп туристів при наявності путівок (ваучерів) за розробленими маршрутами з використанням різних транспортних засобів (автобусні, авіаційні, залізничні та ін.).

Тур – туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо).

Турагент – це роздрібна фірма, яка виступає посередником між обслуговуючими підприємствами з одного боку, і клієнтами – туристами – з іншого боку.

Турагентська діяльність – діяльність з просування та реалізації туристичного продукту, яка здійснюється на основі ліцензії юридичною особою або індивідуальним підприємцем.

Туризм (центральне поняття для туризму) – це: 1. Один із видів активного відпочинку, що являє собою подорожі, які здійснюються з метою пізнання тих чи інших районів, нових країн, і які поєднуються у деяких країнах з елементами спорту (манільська декларація зі світового туризму (1981 р.)). 2. Подорожі і перебування у місцях, які знаходяться за межами звичайного середовища подорожуючого, на термін не більше 12 місяців, з будь-якою метою, окрім оплачуваною там діяльністю (документи Міжнародної конференції ООН зі статистики подорожей і туризму (схвалено ВТО у 1992 р.)). 3. Усі вільні переміщення людей від місця їх постійного проживання і роботи, а також сфера послуг, створена для задоволення потреб, які виникають у результаті цих переміщень (Гаазька декларація по туризму (1989 р.)). 4. Діяльність, яка має у житті народів велике значення; джерело валютних надходжень в країну; третя у переліку індустрія в галузі обслуговування, в якій зайнятий кожний п'ятнадцятий з працюючих людей (Американські підручники з туризму). 5. Потужний економічний засіб, який може бути використаний слаборозвинутими країнами для створення припливу валюти, необхідної для успішної боротьби на міжнародному рівні (Каролін Купер, професор США). 6. Наука, мистецтво і бізнес залучення, облаштування і розваг людей, які подорожують заради задоволення або у справах (Джон Уокер, професор США). 7. Тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в іншу країну чи місцевість; у межах своєї країни у вільний час – для одержання задоволення і відпочинку, чи з метою оздоровлення,

гостьовою, пізнавальною або з професійно-діловою метою, але без заняття оплачуваною роботою у місці відрядження. 8. Екскурсії, походи і подорожі, в яких відпочинок поєднується з пізнавальними та освітніми цілями. За призначенням і формами туризм поділяється на плановий (екскурсійний) і самодіяльний. 9. Складова частина фізичної культури і спорту, яка служить проявом здорового способу життя, розвитку, досконалістю збереження фізичної роботоздатності і всесторонньої підготовки людини для життєдіяльності.

Туризм в'їзний – це вид туризму, який передбачає подорожі в межах України громадян, які не проживають в Україні постійно.

Туризм виїзний – це вид туризму, в основі якого лежать подорожі громадян в іншу країну, які постійно проживають в Україні.

Туризм внутрішній – це вид туризму, спрямований на подорожі в межах України громадян, які постійно проживають в Україні.

Туризм самодіяльний – це вид туризму, який передбачає подорожі з використанням активних засобів пересування, які організовуються туристами самостійно.

Туризм соціальний – це вид туризму, передбачаючий подорожі, що фінансуються із коштів, які виділяються державою на соціальні потреби.

Туризм як вид діяльності – це дієвий засіб не тільки природоохоронного виховання (бо здійснюється у тісному контакті з природним оточенням), формування почуття любові до рідного краю та Батьківщини, а й загартування та фізичного вдосконалення дітей та молоді.

Турист (мандрівник) – це: 1. Особа, що відвідує країну (місце) тимчасового перебування з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною й іншою метою без зайняття оплачуваною діяльністю в період від 24 годин до 6 місяців та й із зобов'язанням залишити країну (місце

перебування) у зазначений термін. 2. Особа, яка здійснює подорож в межах України або в іншу країну, яка не заборонена законом країни перебування на термін від 24 годин до шести місяців без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та з зобов'язанням залишити країну або місце перебування у зазначений термін. 3. Особа, що подорожує з будь-якою ціллю, крім пошуку заробітку і зміни місця постійного проживання за терміном перебування поза межами місця проживання не менше 24 години.

Туристика і краєзнавство – це часопис, який почав виходити з 1925 року під редакцією І. Кріп'якевича, в якому друкувалися матеріали, присвячені окремим місцевостям Галичини, нариси з історії туризму та краєзнавства, матеріали археологічного й етнографічного характеру, хроніки краєзнавчого життя.

Туристична група – це тимчасове соціальне утворення людей, колектив людей, котрі об'єдналися для здійснення походу на добровільній основі.

Туристична діяльність – це: 1. Один із важливих засобів рекреаційно-оздоровчої діяльності. 2. Діяльність із надання різноманітних туристичних послуг відповідно до нормативно-правової бази України.

Туристична експедиція – це група людей, яка здійснює поїздки, подорожі, відрядження з певним завданням.

Туристична індустрія – це сукупність готелів й інших засобів розміщення; засобів транспорту, об'єктів громадського харчування; об'єктів і засобів розваг; об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного й іншого призначення, а також організацій, що надають послуги та послуги гідів-перекладачів.

Туристична інфраструктура – сукупність готелів й інших засобів розміщення; засобів транспорту, об'єктів громадського харчування; об'єктів і засобів розваг; об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного й іншого

призначення; організацій, які здійснюють туроператорську і турагентську діяльність, а також організацій, які надають екскурсійні послуги та послуги гідів-перекладачів.

Туристична мотивація – це спонукання людини до задоволення рекреаційних потреб залежно від індивідуальних, фізіологічних і психологічних особливостей, системи поглядів, цінностей, схильностей тощо. Будь-яка туристична подорож має у своїй основі мотивацію, яка є одним із важливих чинників прийняття рішення про подорож і її вибір.

Туристична політика держави – це сукупність форм, методів та напрямків впливу держави на функціонування туристичної індустрії для досягнення цілей збереження та розвитку соціально-економічного комплексу.

Туристична путівка – документ, який підтверджує факт передачі туристичного продукту.

Туристична секція – осередок туристів, створений для заняття активним туризмом.

Туристична стратегія – це розробка загальної концепції розвитку і цільових програм, для реалізації яких необхідний час і значні фінансові ресурси.

Туристична тактика – це конкретні дії і прийоми досягнення поставленої мети у конкретно визначених умовах.

Туристичне бюро – це організація, яка здійснює організацію туризму. Одним із перших було створене Ялтинське туристичне бюро в 1896 р. Подібні організації було створено наприкінці ХІХ ст. в Галичині (Львів, Чернівці, Перемишль).

Туристичний ваучер (путівка) – це: 1. Документ, який встановлює право туриста на послуги, що входять у склад туру, і підтверджує факт їх отримання. 2. Документ, що підтверджує статус особи або групи осіб як туристів, оплату послуг чи її гарантію, які є підставою для отримання туристом або групою туристів туристичних послуг.

Туристичний експорт – це вивіз з країни туристських вражень, який супроводжується одночасним ввезенням туристом грошей у дану країну.

Туристичний імпорт – це ввезення в країну туристських вражень, яке супроводжується одночасним вивезенням туристом грошей з даної країни.

Туристичний маршрут – це географічно визначена, прив'язана до конкретної місцевості й об'єктів траса подорожі з коротким текстовим описом.

Туристичний пакет – це: 1. Комплекс послуг, що надаються туристам під час подорожі за індивідуальним або груповим варіантом, який пропонується для широкого продажу для споживачів, до якого, крім транспорту, входять послуги розміщення, послуги гіда, харчування, інші види обслуговування тощо. 2. Складова туру, що включає обов'язкові послуги на маршруті (обов'язкову екскурсію і культурну програму; транспортування туриста до місця відпочинку і назад; розміщення і харчування у визначеному співвідношенні (розміщення у готелі: сніданок – ВВ; напівпансіон – НВ; повний пансіон – FВ); рансфер (будь-яке перевезення туриста всередині туристичного центру країни перебування). Саме аспект обов'язковості відрізняє туристичний пакет від туристичного продукту.

Туристичний потік – це постійне прибуття туристів у країну з інших країн.

Туристичний продукт – це: 1. Комплекс туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі. 2. Сукупність послуг і товарів туристичного призначення.

Туристичний ринок – це самостійна частина більш широкого поняття «ринок товарів і послуг», де реалізуються послуги і товари для туристів, а структура їх вжитку розглядається як сукупність обов'язкових специфічних і додаткових потреб.

Туристичні послуги – це надання суб'єктами туристичної діяльності послуг щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуг закладів культури, освіти, спорту, побуту, розваг, спрямовані на задоволення потреб туристів.

Туристичні представництва в зарубіжних країнах – це органи управління (представництва) в зарубіжних країнах, які відкриває Державний комітет України по туризму за погодженням з Кабінетом Міністрів України з метою розширення зв'язків і розповсюдження об'єктивної інформації про туристичні можливості України, збільшення потоку іноземних туристів.

Туристичні ресурси – це: 1. Сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста. 2. Культурне багатство туристичного центру.

Туристично-рекреаційний регіон (ТРР) – це великий регіон України, що характеризується гомогенністю природних умов та ресурсів, подібністю побутової культури, культури господарювання місцевого населення, пам'яток природи, архітектури, мистецтва, історичною єдністю та добре розвинутою соціальною інфраструктурою для здійснення туристично-рекреаційної діяльності.

Туроператорська фірма – це туристична оптова фірма, яка виступає посередником між підприємствами туристичної індустрії і турагентами. Вона організовує тури і реалізує їх від свого імені через туристичні агентства або безпосередньо клієнтам.

У

Українська туристична інформаційна система (УТІС) – це автоматизований інформаційно-реklamний центр управління розвитком туризму, що увійшов до мережі Інтернет з регіональними представництвами у містах Одеси та Львові.

Українське наукове товариство – це наукове об'єднання, при якому в квітні 1920 року екскурсійне бюро розробило кілька маршрутів для ознайомлення з пам'ятками історії культури Києва, підготувало екскурсійну мапу (карту) околиць міста, видало «Короткий провідник для природничих екскурсій по м. Києву та його околицях».

Український комітет із краєзнавства – це орган управління із краєзнавства, обраний на Першій всеукраїнській краєзнавчій конференції в 1925 році в Харкові (видавав журнал «Краєзнавство» (1927-1930 рр.)).

Укрпрофтур – це закрите акціонерне товариство по туризму та екскурсіях, яке опікується розвитком соціального туризму в межах профспілкової системи.

Укрсоюзтур – це Всеукраїнський союз асоціацій підприємств та організацій туристичної галузі України, створений у липні 2000 року в Києві, в який увійшло 46 ініціативних груп з 21 області України.

Уміння – це здатність людини виконувати певний вид діяльності.

Універсальні принципи управління Анрі Файоля:

1. Розподіл загальної роботи в організації на складові її частини.

2. Повноваження та відповідальність. Ці категорії «тримають одна одну». «Де надаються повноваження, там виникає і відповідальність».

3. Дисципліна. Дотримання досягнутих угод між організацією та її робітниками.

4. Єдиноначальність. Кожний робітник в організації повинен мати одного і тільки одного начальника.

5. Єдність керівництва. Всі операції в організації, які мають одну мету, повинні виконуватись під керівництвом одного начальника.

6. Підпорядкованість індивідуальних інтересів спільним. Цілі організації повинні домінувати над цілями окремих робітників або груп.

7. Винагорода. Система оплати повинна бути справедливою, такою, що стимулює діяльність, а її розміри не повинні опускатися нижче розумного рівня.

8. Централізація. Ступінь концентрації влади на вищому рівні управління.

9. Ієрархія (скалярний ланцюг). «Ланцюг» начальників від вищого до нижчого рівня.

10. Порядок. «Усьому своє місце і все на своєму місці».

11. Справедливість. Відданість персоналу організації повинна поєднуватися з правосуддям керівництва організації.

12. Стабільність перебування на посаді. Організація повинна сприяти довгостроковим стосункам зі своїми робітниками.

13. Ініціатива. «Здатність самостійно обмірковувати та виконувати план».

14. Корпоративний дух. Результат гармонії та єдності персоналу організації.

Управління – це: 1. Елементарна функція організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує збереження їх певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію програми, мети діяльності. 2. Підпорядковане поєднання, за якого відбувається керівництво будь-чиєю діяльністю, спрямування чого-небудь. Специфіка управління виражається в упорядкуванні системи, приведенні її у відповідність з об'єктивною закономірністю чинною в середовищі. 3. Управління як внутрішня притаманна властивість суспільства на будь-якій стадії його розвитку. 4. Управління з процесуальної, діяльнісної точки зору це сукупність певних дій (операцій), які задовольняються

людиною, суб'єктом управління стосовно об'єкта, щоб перетворити його, забезпечити його рух до мети, що є заданою.

Управління (менеджмент) – це вплив на процес, об'єкт, систему для досягнення цілей.

Управління людськими ресурсами – це один із основних напрямків сучасного менеджменту взагалі і соціального зокрема.

Управління персоналом – це процес, спрямований на впровадження системи технологій кадрової діяльності з навчання, професійного розвитку, кваліфікаційного зростання кадрів з метою досягнення цілей організації.

Управління туристичним підприємством – це процес, який починається з визначення місця підприємства на туристичному ринку, прийняття на цій підставі рішення зі створення або модифікації продукту (послуги), методів його (її) просування, структури управління персоналом.

Управлінські ключові фактори успіху фірми туристичної галузі – це високий професійний рівень персоналу; націленість на якість; значний дизайнерський потенціал; здатність оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища; наявність управлінського досвіду.

Управлінське рішення – це: 1. Основна форма управлінської діяльності; цілеспрямований процес взаємодії, який сприяє успішному і динамічному розвитку системи відповідно до об'єктивних умов. 2. Це діяльність із надання різноманітних туристичних послуг суб'єктів туристичної діяльності. 3. Це вибір керівником найкращого варіанту дій із багатьох можливих.

Управлінська функція – це: 1. Особливий вид управлінських дій об'єктів менеджменту. 2. Особливий вид дій суб'єкта менеджменту щодо інформації, оскільки інформація, необхідна для управління, є предметом і в той же час продуктом управлінської діяльності, власне, всього менеджменту.

Управляти – це процес, який спрямований на здійснення у взаємозв'язку таких функцій управління, як: планування, організація, мотивація та контроль.

Ф

Фактори маркетингу – це зовнішні спонукальні фактори, що впливають на споживачів туристичних послуг, зокрема: туристичний продукт, ціна, збут, комунікації, персонал, процес споживання послуг, оточення. Ефективне використання цих факторів сприятиме досягненню цілей туристичного підприємства.

Фактори середовища – це зовнішні спонукальні фактори впливу на споживачів туристичних послуг, серед яких виділяють такі: економічні, політичні, культурні, соціальні. Зазначені фактори, хоча й не піддаються безпосередньому контролю з боку туристичного підприємства, однак вони суттєво впливають на поведінку споживачів. Тому їх варто постійно враховувати як у повсякденній діяльності туристичного підприємства, так і в прийнятті управлінських рішень.

Федерація спортивного туризму (ФСТУ) – це орган управління, що виконує основну координаційну та керівну діяльність серед спортивних товариств і туристичних структур в Україні.

Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості.

Фізична освіта – це засвоєння людиною в процесі спеціального навчання системи раціональних способів керування своїми рухами, необхідних у житті фонду рухових умінь, навичок і пов'язаних із ними знань.

Фізична рекреація – органічна частина фізичної культури та спорту, специфічним змістом якої є рухова

діяльність, спрямована на задоволення потреби людини активно відпочивати для адаптації, відновлення, зміни діяльності, а також удосконалення особистої конституції – фізичної та духовної.

Флора – це сукупність видів рослин, що населяють певну територію.

Флотель (плавучий готель) – заклад туризму, який функціонує на плаву.

Формальна організація – це об'єднання групи людей, створене волею керівництва свідомо, за заздалегідь продуманим планом, за допомогою організаційного проектування. До її складу входять люди, яких приваблює перспектива отримання винагород, почуття престижу, пов'язане з належністю до цієї організації; незалежність, захист, тісне спілкування та симпатія.

Формальні види (типи) організаційних структур управління – це лінійна, функціональна, лінійно-штабна, секційна, матрична, орієнтовні на колектив. Для формальної організації характерні ще й змішані типи зазначених моделей.

Формальні групи – це об'єднання людей у групи, створене волею керівництва для організації виробничого процесу, найпершою функцією якого є виконання конкретних завдань і досягнення конкретних цілей.

Форми рекреації – це організаційні, дидактично-виховні форми поширення (реалізацій) рекреаційної активності в суспільстві. Зокрема, *дорожня* (пересування рекреантів у лісі дорогами з твердим покриттям); *бездоріжжя* (вільне переміщення лісом під час прогулянок, у походах, екскурсіях); *таборова* (встановлення наметів, розпалювання вогнища тощо); *матеріальна* (передбачає збирання грибів, ягід, плодів, полювання, рибальство); *транспортна* (переміщення за допомогою транспорту, яка, до речі, вважається найшкідливішою в рекреаційних зонах).

Формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури – це необхідна життєва

професійна компетентність фахівця фізичної культури, яка носить інтегрований характер, об'єднуючи професійні знання, вміння, інтелектуальні навички, здатності і способи діяльності, які потребують їх певного виформування.

Функції менеджменту (планування, організація, мотивація, контроль) – це класичні складові частини управління, які мають чітко окреслене коло питань та завдань, що вирішуються певною посадовою особою. Виникли вони в результаті поділу і спеціалізації праці.

Функції планування та прийняття рішення – одна з основних функцій менеджменту, що реалізується через визначення основних видів діяльності і заходів, а також їх конкретних виконавців і термінів здійснення. Результатом виконання функції планування та прийняття рішення є розпорядження, накази, рекомендації, плани тощо.

Функціональна організація – це організація, характерною ознакою якої є те, що вона передбачає диференціацію функцій управління завдяки участі в роботі кваліфікованих фахівців, які знають конкретні сфери діяльності і готують кваліфіковані рішення.

Функція (латин. *functio* – виконання) – це явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін.

Функція контролю – одна з основних функцій менеджменту, виконання якої – це процес отримання та опрацювання інформації про хід та результати, наприклад, навчально-виховного процесу для прийняття на цій основі певного управлінського рішення. Функція контролю включає: спостереження, вивчення, аналіз та оцінювання ефективності діяльності виконавців.

Х

Хайринг – середньотермінова оренда.

Характеристика моделі ідеальної бюрократії Макса Вебера – це:

1. Високий ступінь розподілу праці.
2. Чітка управлінська ієрархія.
3. Численні правила, стандарти та показники оцінки роботи.
4. Дух формальної знеособленості (відсутність та переваги до окремих робітників).
5. Підбір кадрів в організації за їх діловими та професійними якостями.

Харизма – це влада, побудована не на логіці чи силі традицій, а на особистих якостях (здібностях) лідера.

Хобі-туризм – це вид міжнародного, як правило групового туризму, який дає можливість займатися улюбленою справою у ході однодумців під час відпочинку або подорожі (автолюбители, філателісти, вболівальники спортивних змагань, гурмани тощо).

Хостель – дешевий молодіжний готель типу гуртожитку для обслуговування студентської молоді з усіх країн, які подорожують за підтримки Міжнародної федерації молодих мандрівників.

Ц

Централь – головна центральна магістраль.

Центральний орган державної виконавчої влади в галузі туризму – це Державний комітет України по туризму, повноваження якого визначаються Законом України «Про туризм» та Положенням, що затверджується Кабінетом міністрів України.

Цикл менеджменту – це виконання чотирьох основних функцій менеджменту: планування, організація, керування, контроль. Слід зауважити, що такий підхід до розуміння циклу

менеджменту зовсім не означає, що процес управління носить дискретний характер (в понеділок – планування, у вівторок – організація і т.д.). Реально у роботі менеджера постійно сполучаються усі перелічені функції менеджменту.

Цитата (лат. citare – викликаю, проголошую) – дослівний вислів або уривок з якогось тексту, що наводиться для підтвердження чи заперечення певної думки.

Цілісність – поняття, що відображає певну завершеність, внутрішню єдність об'єкта, його відносну автономність, протиставленість оточенню, пов'язану з внутрішньою активністю; якісна своєрідність об'єкта, зумовлена притаманними йому специфічними закономірностями функціонування та розвитку. Поняття «цілісність» тлумачиться через діалектику частини і цілого, є головним компонентом системного підходу.

Цінність – це: 1. Виражена в грошах вартість чогось; ціна. 2. Те, що має певну матеріальну або духовну цінність. 3. Важливість, значущість чогось.

Ч

Чагарник – зарості дерев'янистих кущових рослин; чагар.

Чартер – це: 1. Грамота, хартія. 2. Договір про морське або повітряне перевезення вантажів, а також пасажирів, укладений між власником транспортного засобу (фрахтівником) і наймачем (фрахтувальником) на оренду всього транспортного засобу або його частини на певний рейс або термін.

Часопис – періодичне друковане видання у вигляді книжки; журнал.

Чеберяти – робити часті рухи ногами, рідше руками і т. ін.; пересуватися, рухатися таким способом.

Чинний – це: 1. Який діє за певних умов, має юридичну силу. 2. Діяльний, активний. 3. Статичний, гордий, з почуттям власної гідності.

Членство – перебування на правах члена якої-небудь організації, товариства, об'єднання тощо; звання такої групи, організацій.

Чужоземець – людина родом із чужих земель, представник чужої країни, держави; іноземець.

Ш

Шкільний менеджмент – це один із видів освітнього менеджменту; комплекс організаційних форм цілеспрямованих впливів керівника школи на діяльність персоналу та прийомів управління взаємодією освітніх процесів, до яких належать: навчально-виховний, навчально-пізнавальний та самоосвітній процеси.

Школа адміністративна, класична А. Файоля (з 1820-1950-х рр.) – це теорія управління, в основі якої лежать сформульовані загальні функції управління, які незалежні від об'єкта управління, а саме: прогнозування, планування, організація, координація та контроль.

Школа науки управління або кількісна школа (з 1950 р.) – це управління, основу якого становить теорія системного підходу до управління та розробки методів кількісної оцінки ефективності управління.

Школа наукового управління Ф. Тейлора (з 1885-1920-х рр.) – це управління, в основі якого лежить теорія наукової організації праці.

Школа психології і людських відносин Е. Мейо та ін. (з 1930-1950-х рр.) – це управління, в основі якого лежить теорія управління з урахуванням специфіки людських відносин.

Щ

Щирий – це: 1. Прямий, відвертий. 2. Дійсний, справжній. 3. Ретельний, старанний. 4. Цілком відданий якійсь справі або ідеї.

Щирість – властивість за значенням щирий.

Щиросердний – сповнений щирості, відвертості, сердечності.

Ю

Юнат – юний натураліст – юний дослідник природи; член природознавчого гуртка.

Юридична основа роботи туристичної галузі України – це законодавчі акти, де Закони України «Про туризм», «Про підприємництво», митні закони, укази і постанови, які прямо чи опосередковано пов'язані зі сферою туризму, займають важливе місце.

Юридичний – це: 1. Пов'язаний із законодавством, правовими нормами і практичним їх застосуванням. 2. Який має офіційне право на щось.

Юрисдикція – це: 1. Право чинити суд, розглядати і вирішувати правові питання. 2. Сфера, на яку поширюється таке право.

Юрисконсульт – юрист, який є постійним консультантом при якійсь установі з практичних питань права і захисником інтересів цієї установи в юридичних організаціях.

Юриспруденція – сукупність наук з права; правознавство.

Юрист – фахівець із правознавства, юридичних наук; практичний діяч у галузі права.

Юстиція – це: 1. Суд, судова діяльність держави; правосуддя. 2. Сукупність державних органів, що займаються судочинством. 3. Зібрання юристів у певній установі.

Я

Якість вищої освіти особи – сукупність якостей особи, що відображає її професійну компетентність, цілісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні, матеріальні потреби, так і потреби суспільства.

Якість освіти – це «наріжний камінь», «основна умова» довіри, релевантності, мобільності, сумісності і привабливості освіти.

Якість освітньої діяльності – сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені і передбачені потреби окремої особи або суспільства.

ПІСЛЯМОВА

Робота в умовах ринкової економіки наповнює новим змістом трактування багатьох категорій і понять у різних галузях. Активно проходить цей процес і в галузі менеджменту туристичної діяльності.

Концептуальний аналіз концепту менеджмент туристичної діяльності зумовлює потребу вивчення та теоретичне обґрунтування зазначеного концепту через його основні складові концепти-мінімуми та з'ясування змістової суті загального поняття «концепт». В цьому плані необхідно відмітити насамперед думку вчених про те, що концепти в цілому відтворюють досвід як конкретної людини, так і всього людства. Вони є носії культурної пам'яті народу, які поступово переходять із чуттєвого образу в мисленнєвий. Цей термін наразі знаходить поширення у філософії та логіці, а в останні десятиліття переосмислюється в соціальній, психологічній, культурній парадигмі. В цілому для нього характерна складна структура. І при мовному моделюванні його зміст може видозмінюватись залежно від конкретних обставин, сприйнятливості носіїв тієї чи іншої мови до змін. А отже, розглядаючи змістову сутність поняття «концепт», розуміємо його складність та сполучуваність з іншими поняттями.

Характеристика досліджуваного нами концепту заслуговує на особливу увагу, оскільки, будучи включеним до дефініції, являється не просто епітетом, а суттєвою характеристикою даного утворення. Тому сьогодні, в умовах модернізації освіти, дуже важливим і необхідним для педагогічної науки є виявлення єдиного теоретичного підходу у визначенні цінності і корисності його вживання.

Аналізуючи вживання концепту менеджмент туристичної діяльності, вбачається можливим виділення принаймні трьох підходів до його розуміння.

Перший підхід, пов'язаний з уявленням про загальний менеджмент як про науку і мистецтво управління. Так, за семантичним аналізом термін «менеджмент» відноситься до різних галузей наукових знань, що дозволяє стверджувати, що він є базовим для наукових дисциплін і вбирає в себе близько споріднені знання з менеджменту як загального, так і з різних його професійних модифікацій. Зокрема, з менеджменту туристичної діяльності як нового виду менеджменту та сфери діяльності сучасності та як нового наукового напрямку педагогічної науки.

Як бачимо, у межах цього підходу зазначений концепт трактується як усеосяжне знання про дане утворення і стійко асоціюється з науковістю. Такий підхід можна назвати загальнонауковим.

Другий підхід можна назвати як вузьконауковий, оскільки меншою мірою асоціюється із науковістю, хоча стійко пов'язується з глибиною та широтою знання про туризм одночасно зі спортивним туризмом, останній з яких є складовою частиною фізичної культури і спорту. Це уможливило вченим розглядати концепт менеджмент туристичної діяльності як «управління туристичною діяльністю з надання різноманітних туристичних послуг» [Школа, 170, с. 9] подорожуючим.

Третій підхід, пов'язаний із багатоманітністю трактування вченими зазначеного вище концепту одночасно зі змістом концепту ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності. У процесі концептуального його аналізу було з'ясовано, що зміст зазначеного концепту має складну семантичну структуру, яка є впорядкованою сукупністю різноманітних характеристик, кожна з яких містить певну інформацію про даний феномен, понятійні аспекти яких дозволяють виявити його змістовий мінімум.

Для дослідників зазначеного концепту ключовим видається розуміння змістової суті понять «компетентність» і «компетенція» та «ключові компетентності».

Так, поняття «компетентність» ученими розглядається як сукупність знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності індивідуума. Тоді як поняття «компетенція» визначається ними як предметна область, у якій індивід добре обізнаний, і в якій він проявляє готовність до виконання певної діяльності. Виходячи з визначених вище трактувань зазначених понять, дифініція «ключові компетентності» розуміються як основний набір найзагальніших понять, які мають бути деталізованими в комплексі знань, умінь, навичок, цінностей і відношень за навчальними галузями та життєвими сферами особистості. У нашому випадку – ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури.

Беручи до уваги вищезазначене та наукові доробки вчених у цьому напрямі, дозволило нам визначити зміст концепту ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури як складне утворення, яке включає в себе інші, взаємопов'язані концепти. При з'ясуванні сутності кожного зі складників даного концепту, виявилось, що всі вони мають одне значеннєве поле, хоча й розрізняються за критеріями, зокрема, за критеріями досліджуваної нами проблеми.

Отже, дослідники, напевно, побачать у вищевикладеному матеріалі ще один із засобів дослідження нами проблеми, хоча й у площині дещо незвичній – через трактування змісту словникових статей із менеджменту туристичної діяльності та споріднених або близьких до неї галузей наук.

Олексій Бардінов,
кандидат педагогічних наук, економіст, юрист

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Азбукина Е. Ю.* Рефлексивная деятельность педагога как фактор повышения качества образования [Электронный ресурс] / Е. Ю. Азбукина. – Режим доступа : <http://www.tspu.edu.ru/ebooks/azbukina/>
2. *Айзікова Л. В.* Визначення ключових категорій компетентнісного підходу у роботах британських дослідників: когнітивний аспект / Л. В. Айзікова // Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Концептологія в системі гуманітарних наук». – Полтава: ПДПУ, ФОП Гаража М. Ф., 2009. – 92 с.
3. *Андрианов С. Н.* Англо-русский словарь: около 50 000 терминов / С. Н. Андрианов, А. С. Берсон, А. С. Никифоров. – М. : РУССО, 2003. – 510 с.
4. *Архіпова С. П.* Якість освіти у контексті вимог сучасності / С. П. Архіпова // Вісник Черкаського університету. – 2008. – №135. – С.11–14. – (Серія «Педагогічні науки»).
5. *Баловсяк Н. В.* Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Баловсяк Надія Василівна. – К., 2006. – 248 с.
6. *Бардинов А. В.* Туристический менеджмент в системе физического образования / А. В. Бардинов // Norwegian Journal of development of the International Science. – № 8/2017. – С.58–61.
7. *Бардинов А. В.* Менеджмент туризма в системе физкультурного образования / О. В. Бардинов // Инновационные процессы развития образования : опыт и перспективы : материалы Всерос. науч.-практ. конф. с международным участием (17-18 декабря 2015 г.). – Сыктывкар, Республика Коми, 2015. – С.406–408.

8. *Бардінов А. В.* Професійно-педагогічна підготовка гувернерів в Україні: минуле і сучасність : [монографія] / А. В. Бардінов. – Полтава, 2013. – 268 с.
9. *Бардінов А. В.* Підготовка вихователя-гувернера в Україні (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Андрій Васильович Бардінов. – Полтава, 2014. – 275 с.
10. *Бардінов О. В.* Загальноосвітній заклад як об'єкт управління / О. В. Бардінов // Зб. наук. праць ПДПУ імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2006. – Вип. 6(53). – С. 79–84. – (Серія «Педагогічні науки»).
11. *Бардінов О. В.* Кредитно-модульна система як важливий інструментарій оцінки рівня сформованості ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури / О. В. Бардінов // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2017. – Вип. 19. – С. 42–47. – (Серія «Педагогічні науки»).
12. *Бардінов О. В.* Методичні рекомендації та завдання для самостійної роботи студентів з курсу «Менеджмент у туристичній діяльності»: навч.-метод. посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / О. В. Бардінов. – Полтава: Видавництво «Сімон», 2016. – 118 с.
13. *Бардінов О. В.* Моделювання як ефективний метод виявлення рівнів сформованості ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури / О. В. Бардінов // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі. ХХVІ Каришинські читання (м. Полтава, 30-31 травня 2019 р.) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / За заг. ред. проф. Гриньової М. В. – Полтава : ФОП Гаража М. Ф., 2019. – С.72–75.

14. *Бардінов О. В.* Формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олексій Васильович Бардінов. – Кропивницький, 2018. – 311 с.
15. *Бардінов О. В.* Бізнес-план як засіб реалізації прогностичного компонента управління освітнім закладом / О. В. Бардінов // Організація навчальних закладів III-IV рівня акредитації як соціально-педагогічних комплексів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 2016). – Полтава, 2016. – С. 98–102.
16. *Бардінов О. В.* Елективний курс «Основи юридичних знань» / О. В. Бардінов [та ін.] // Підготовка домашнього гувернера-вихователя в сучасному освітньому просторі: навч. посіб. для студентів, слухачів, викладачів освітн. закл. – Полтава, Довкілля: К., 2007. – С. 55–59.
17. *Бардінов О. В.* Зміст і структура ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури / О. В. Бардінов // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – Вип. 17. – С. 18–23. – (Серія «Педагогічні науки»).
18. *Бардінов О. В.* Курс «Менеджмент в освіті як один із шляхів набуття управлінських знань майбутніми вчителями» / О. В. Бардінов // зб. наук. праць ПДПУ імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2002. – Вип. 5/6 (26-27). – С. 168–171. – (Серія «Педагогічні науки»).
19. *Бардінов О. В.* Менеджмент в освіті: навч-метод. посіб. для магістрантів педагогічних вузів / О. В. Бардінов, В. Д. Бардінова. – Полтава, 2004. – 2-е вид. переоб і доп. – 95 с.
20. *Бардінов О. В.* Найвидатніші постаті спортивної України в історії розвитку олімпійського спорту / О. В. Бардінов // Олімпізм як філософія життя та мислення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16 квітня 2009 р.). – Полтава, 2009. – С. 5–11.

21. *Бардінов О. В.* Планування туристичного підприємства як один із головних чинників розвитку його туристичної діяльності / О. В. Бардінов // *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі. XXI Каришинські читання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 29-30 травня 2014 р.) / за заг. ред. М.В. Гриньової : Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – С. 20–22.*
22. *Бардінов О. В.* Програмне забезпечення курсу «Менеджмент у туристичній діяльності» : для студ. факультету фізвиховання вищого пед. навч. закладу / О. В. Бардінов // *Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2014. – Вип. 9(148). – С. 33–38.*
23. *Бардінов О. В.* Синтетичний семінар як засіб формування у майбутнього фахівця фізкультурного профілю ділових етичних взаємин з менеджменту у туристичній діяльності / О. В. Бардінов // *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. редактор Лабунець В.М.]. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 19(2). – Ч. 1. – 324 с.*
24. *Бардінов О. В.* Управління процесом ресоціалізації осіб спецконтингенту в педагогічній спадщині А. С. Макаренка / О. В. Бардінов // *Зб. наук. праць ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2011. – Випуск 8(1). – С. 54–57. – (Серія «Педагогічні науки»).*
25. *Бардінов О. В.* Управління системою фізичного виховання в творчій спадщині Г. Ващенко / О. В. Бардінов // *Світ очима молодих дослідників : зб. наук. праць ПДПУ імені В. Г. Короленка. – Вип. 2. – Полтава, 2002. – С. 22–23.*
26. *Батышев С. Я.* Подготовка рабочих в средних профтехучилищах / С. Я. Батышев. – М. : Педагогика, 1988. – 176 с.

27. *Бех І. Д.* Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С.124–130.
28. *Бібік Н. М.* Компетентісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / [Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.] ; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С», 2004. – С. 47–52. – (Б-ка з освітньої політики).
29. *Бібік Н. М.* Компетентісна освіта – від теорії до практики / Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук. – К. : Плеяда, 2005. – 120 с.
30. *Бойко А. М.* Упровадження педагогічної інноватики в практику виховання : монографія / А. М. Бойко ; Полт. нац. пед. у-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. – 384 с.
31. Болонський процес: норм.-правові док. / [укл.: З. І. Тимошенко, І. Г. Оніщенко, А. М. Грехов, Ю. І. Палеха]. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 102 с.
32. *Болотов В. А.* Компетентностная модель : от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогіка, 2003. – №10. – С. 8–14.
33. *Болюбаш Я. Я.* Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : [навч. посіб. для слухачів закл. підвищ. кваліфікації системи вищої освіти] / Я. Я. Болюбаш. – К. : Компас, 1997. – 64 с.
34. Большой энциклопедический словарь [Текст] / под ред. В. Н. Ярцева. – 2-е издание. – М. : Большая российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
35. *Бондал Е. В.* Методика викладання адаптивної фізичної культури: [навч. прогр.] / Е. В. Бондал. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. – 16 с.
36. *Введенский В. Н.* Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогіка. – 2003. – № 10. – С. 51–55.

37. Великий тлумачний словник української мови / Кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2005. – 1332 с.
38. *Виленский М. Я.* Мотивационно-ценностное отношение студентов к физической культуре и пути его формирования / М. Я. Виленский, Г. К. Карповский // Теория и практика физической культуры. – 1984. – № 1. – С. 42–46.
39. *Виноградський М. Д.* Менеджмент в організації : навч. посіб. / М. Д. Виноградський, А. М. Виноградська, О. М. Шканов. – 3-е вид., випр. – К. : Кондор, 2004. – 598 с.
40. *Вітвицька С. С.* Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
41. *Вуколов В. Н.* Теория и практика подготовки специалистов туристской индустрии в высших учебных заведениях : автореф. дис. на соиск. ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / В. Н. Вуколов. – Алматы, 2001. – 40 с.
42. *Гаджиев Б. Х.* Профессиональная подготовка педагогов дополнительного образования по профилю спортивно-оздоровительного туризма : автореф. канд. дис. – М., 2001. – 23 с.
43. *Галузинський В. М.* Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні : навч. посіб. для викладачів та аспірантів вузів / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух; ІСДО, Київ. лінгвіст. ун-т. – К. : ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.
44. *Гонтаровська Н.* Проблема створення освітнього середовища в педагогічній теорії та практиці / Н. Гонтаровська // Імідж сучасного педагога. – 2007. – №1–2. – С. 15–19.

45. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
46. *Горішевський П. В., Васильєв В. П., Зінько Ю. В.* Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі : підручник. – Івано-Франківськ : Місто-Н, 2003. – 158 с.
47. *Гриньова М. В.* Саморегуляція навчальної діяльності школяра (теоретико-методичний аспект) / М. В. Гриньова. – Х. : Фоліо, 1997. – 256 с.
48. *Гриньова М. В.* Управлінська культура менеджера, її проектування // М. В. Гриньова, Л. В. Малаканова, Г. Ю. Сорокіна // Менеджмент загальноосвітніх навчальних закладів : навчально-методичний посібник для студентів та магістрів. – Полтава: Аструя, 2012. – С. 139–168.
49. *Гуляєва С. П.* Портфоліо : рекомендації по створенню і використанню в предпрофільній підготовці / С. П. Гуляєва. – Новокузнецк : Изд-во МОУ ДПО ИПК, 2005. – 73 с.
50. *Гушлевська І. В.* Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. В. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – №3. – С. 22–24.
51. *Дзвінчук Д.* Освіта в історико-філософському вимірі: тенденції розвитку та управління: [монографія] / Д. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «Ніглава», 2006. – 378 с.
52. *Диба Т. Г.* Професійні компетенції та компетентності вчителя фізичної культури / Т. Г. Диба, В. М. Туманова // Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 жовтня, 2014). – К., 2014. – Розділ 1. – С.5–11.
53. *Диба Т. Г.* Теоретико-методологічні основи фізичної культури і фізичного виховання / Т. Г. Диба, В. М. Туманова // Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення. – К., 2014. – С.5–12.

54. *Дубасенюк О. А.* Діагностичний підхід як важлива умова професійної позиції вчителя / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк // *Методичні основи діагностики академічної обдарованості учнів (з урахуванням специфіки освітньої галузі) : матеріали наук.-практ. семінару.* – К., 2011. – С. 74–81.
55. *Дубревський Ю. М.* Особливості формування управлінської компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту / Ю. М. Дубревський // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* – Випуск 3К(44), 2014. – С.220–223.
56. *Дудіцька С. П.* Сучасні аспекти підготовки фахівців з фізичного виховання: компетентність – сутність, зміст / С. П. Дудіцька, Е. М. Сивохоп, І. І. Маріонда, Ш. Ковач // *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* – Вип. 34. – С.181–183. – (Серія «Педагогіка, соціальна робота»).
57. *Дудорова Л. Ю.* Особливості застосування педагогічних технологій у викладанні туризму / Л. Ю. Дудорова // *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка.* – Вип. 3, 2012. – С.118–123.
58. *Дудорова Л. Ю.* Педагогічні умови формування потреби в здоровому способі життя майбутніх учителів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. Ю. Дудорова. – Вінниця, 2009. – 23 с.
59. *Дяченко-Богун М. М.* Здоров'язбережувальні технології у професійній діяльності майбутніх учителів біології : [монографія] / М. М. Дяченко-Богун. – Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2015. – 396 с.
60. *Євдокименко В. К.* Регіональна політика розвитку туризму / В. К. Євдокименко. – Чернівці : Прут, 1996. – 136 с.

61. *Єльнікова Г.* Управлінська компетентність / Г. Єльнікова. – Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
62. *Єрмаков І. Г.* Феномен компетентнісно спрямованої освіти / І. Г. Єрмаков // Крок за кроком до життєвої компетентності та успіху. – К. : «Лат і К.», 2003. – С. 6–8.
63. *Єрмаков І. Г.* На шляху до школи життєвої компетентності і проектний підхід / І. Г. Єрмаков // Метод проектів і традиції, перспективи, життєві результати : практично-зорієнтований зб. – К., 2003. – С. 15–29.
64. *Єрмаков І. Г.* Навчання і компетентність : пошуки сенсу і змісту / І. Г. Єрмаков // Завуч (Шк. світ). – 2005. – №19. – С.3–4.
65. *Єрмаков І. Г.* Розвивати життєву компетентність / І. Г. Єрмаков, Д. О. Пузіков // Шк. світ. – 2007. – №2–5. – №37. – С.5–13.
66. *Єфіменко П. Б.* Педагогічні умови забезпечення різнорівневої підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Павло Богуславович Єфіменко : Харківський держ. педагогічний ун-т імені Г. С. Сковороди. – Х., 2002. – 250 с.
67. *Жданова-Неділько О. Г.* Взаємодія як ключове поняття педагогічного процесу / О. Г. Жданова-Неділько // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук, праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2014. – Вип. 13. – С. 127–133.
68. *Жиганов В. Т.* Основи менеджменту і управлінської діяльності / В. Т. Жиганов, Л.М. Шимановська. – К. : Вища школа, 1994. – 224 с.
69. *Жолдак В. И.* Менеджмент спорта и туризма / В. И. Жолдак, К. А. Квартальнов. – М. : Сов. спорт, 2001. – 416 с.
70. *Загнітко А. П.* Сучасний тлумачний словник української мови / упоряд.: А. П. Загнітко, І. А. Щукіна. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2012. – 960 с.

71. *Зазимко О.* Формування життєвих цінностей у юнацькому віці: психологічні особливості / О. Зазимко // Вісник КНТЕУ. – 2012. – №4. – С.89–104.
72. Закон України «Про вищу освіту» (Із змінами, внесеними згідно із № 1798-17 від 19.01.2010, ВВР, 2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/pravo/law_05/
73. Законодавство / Сучасний тлумачний словник української мови // упоряд.: Загнітко А. П., Щукіна І. А. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2012. – 960 с.
74. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України від 15.09.95. №324/95. – ВР. – 1995. – №31. – С. 705–717.
75. Заповідна природа та архітектурне обличчя Полтави: навч.-метод. посіб. / укл. В. П. Міщенко. – Полтава, 2008. – 180 с.
76. *Зимняя И.* Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования / И. Зимняя // Дайджест пед. ідей та технологій. – 2004. – №4. – С.18–33.
77. *Зімниця Є.* Ергономічне забезпечення інформаційно-предметного середовища сучасної початкової школи / Євгенія Зімниця // матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [Квазіпросторові відносини людини і середовища: педагогічний, психологічний, біологічний, медичний аспекти], (Полтава, 15-16 жовт. 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : Друк. ФОП Ткалич А. М., 2009. – С.12–15.
78. *Зімниця Є. А.* Педагогічні умови формування ергономічних компетенцій у майбутніх учителів початкових класів ... дис. на здобут. наук. ступеня кан. пед. наук. – Полтава, 2009. – 240 с.
79. *Зязюн І. А.* Педагогічна майстерність [підручник] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, Н. М. Тарасевич [та ін.]. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.

80. *Каленюк І., Корсак К.* Рух Європи до суспільства знань / Болонський процес і Україна // Вища освіта України. – 2004. – №3. – С.25.
81. *Карамушка Л. М.* Формування конкурентоздатної управлінської команди (на матеріалі діяльності освітніх організацій) : [монографія] / Л. М. Карамушка, О. А. Філь. – К. : Фірма «Інкос», 2007. – 268 с.
82. *Карпенко Н. В., Боярчук Г. В., Івасенко О. А.* Методичні рекомендації з виконання курсової роботи з дисциплін: «Рекламний менеджмент» та ін., а також для студентів спеціальності 7.050108 «Маркетинг» денної та заочної форми навчання. – Полтава, 2002. – ПУСКУ(п.2.7) – 22 с.
83. *Карченкова М. В.* Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Марина Володимирівна Карченкова, Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – 228 с.
84. *Квартальнов В. А.* Орбиты «Спутника»: Из истории молодежного туризма / В. А. Квартальнов, В. К. Федорченко. – К. : Молодь, 1987. – 152 с.
85. *Квартальнов В. А.* Туризм социальный: история и современность / В. А. Квартальнов, В. К. Федорченко. – К. : Вища шк., 1989. – 342 с.
86. *Клепко С. Ф.* Різні структури ключових компетенцій / С. Ф. Клепко // Упр. освітою. – 2005. – №12. – С.9–12.
87. *Клепко С. Ф.* Структура ключових компетентностей / С. Ф. Клепко // Формування ключових життєвих компетентностей у процесі профільного навчання / [упоряд. Л. Ф. Пашко, Н. Н. Корягіна, О. П. Коваленко, Л. І. Симоненко]. – Полтава : ПОІППО, 2009. – 148 с.
88. *Клепко С. Ф.* Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 328 с.

89. *Ключников А. В.* Менеджмент туризма [Текст] : учебник / А. В. Ключников. – М. : Советский спорт, 2009. – 228 с. – (Профессиональное туристское образование).
90. *Ковальчук В. Ю.* Модернізація професійної та світоглядно-методичної підготовки сучасного вчителя : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Ковальчук Володимир Юльянович. – К., 2006. – 264 с.
91. *Колос Ю. З.* Методична модель та динаміка формування інформаційно-технологічних компетентностей в освітній галузі «Технологія» / Ю.З. Колос // Наукові записки ПОШПО [«Концепції та методичні моделі вивчення освітніх галузей у професійній школі»]. – 2011. – Вип. 1. – С.21–24.
92. *Колос Ю. З.* Формування інформаційно-технологічних компетентностей майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Колос Юлія Зіновіївна. – К., 2010. – 230 с.
93. *Колос Ю. З.* Формування інформаційно-технологічних компетентностей майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Колос Юлія Зіновіївна. – Київ, 2005. – 20 с.
94. Команда як колективний суб'єкт спільної діяльності / Георгій Ложкін // Соціальна психологія. – 2005. – №6(14). – С.52–58.
95. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
96. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>

97. *Корносенко О. К.* Професійна модель майбутнього вчителя фізичної культури в умовах впровадження Болонського процесу / О. К. Корносенко // Вища освіта України. – [Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору»]. – Додаток 3. – Т. II(9). – 2008. – С.337–344.
98. *Корносенко О. К.* Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури до використання ігрових методик у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Оксана Костянтинівна Корносенко : Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2009. – 256 с.
99. *Короткий тематичний літературознавчий словник: Ч. 1. Література. Твір. Тропи : [Кишенькове видання] / Уклала Галина Білик. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – 92 с.*
100. *Корсак К.* Цивілізаційна компетентність громадян і завдання обов'язкової освіти / К. Корсак // Освіта і упр. Т. 2. – 1998. – № 1. – С. 7–12.
101. *Корягіна Н. В.* Модель розвитку компетентності учителя біології / Н. В. Корягіна // Наукові записки ПОШПО [«Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника»]. – 2011. – Випуск 2. – 180 с.
102. *Кравченко Л. М.* Неперервна педагогічна підготовка менеджера і освітнього лідера : навч.-метод. посіб. / Л. М. Кравченко. – Полтава : Техсервіс, 2007. – 496 с.
103. *Крашко М. П.* Краєзнавство і туризм : навч. посіб. / М. П. Крашко. – К.: Вища школа, 1994. – 191 с.
104. *Кремень В.* Нові вимоги до освіти та її змісту / Василь Кремень // [«Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для ХХІ століття»] : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 червня 2007 р., м. Київ / Україна – Проект «Рівний доступ до якісної освіти», АПН України, Державна

- установа «Директорат програм розвитку освіти МОН України». – К.: ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. – С.3–10.
105. *Кремень В. Г.* Філософія освіти ХХІ століття / В. Г. Кремень // Вища школа. – 2002. – № 6. – С. 9–17.
106. *Крючков А. А.* История международного и отечественного туризма / А. А. Крючков. – М. : НОУ «Луч», 1999. – 94 с.
107. *Кубрякова Е. С.* Концепт // Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина / Под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М. : Моск. гос. ун-т, 1996. – С.90–93.
108. *Кузьмін О. Є., Мельник О. Г.* Основи менеджменту: підручник. – К. : Академвидав, 2003. – 414 с.
109. *Кухтій А. О.* Туризм як засіб фізичної рекреації / А. О. Кухтій, Л. Я. Чеховська // Фізична рекреація : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз.. виховання і спорту / авт. кол.: Приступа Є. Н., Жданова О. М., Линець М. М. [та ін.]: за наук. ред. Євгена Приступи. – Л.: ЛДУФК, 2010. – 447 с.
110. *Куц О. С.* Модель спеціаліста по спеціальності 7.010201 і професійно-педагогічна діяльність / О. С. Куц, В. А. Леонова, М. А. Галайдюк // Матеріали ІІ-ої Всеукраїнської конференції «Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні». – К.-Луцьк: Вежа, 1996. – С.68–72.
111. *Лещенко Г. А.* До питання професійної підготовки майбутніх фахівців / Г. А. Лещенко // Молодий вчений. – Херсон, 2017. – №3. – С.421–425.
112. *Лозовецька Т. В.* Модель // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С.516.
113. *Макагон О. Е.* Організаційно-педагогічні умови створення сприятливого навчально-виховного середовища у загальноосвітньому навчальному закладі : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Олександр Емануїлович Макагон. – Х., 2006. – 226 с.

114. *Мединський С. В.* Модель сучасного фахівця фізичної культури і спорту як основа його професійної підготовки у вищих навчальних закладах / С. В. Мединський // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – № 6(8). – С. 340–347.
115. Менеджмент туристичної індустрії : навчальний посібник / За ред. проф. І. М. Школи. – Чернівці, 2003. – 596 с.
116. *Михайліченко М. В.* Громадянська компетентність майбутніх учителів : навч. посібник / М. В. Михайліченко. – К.-Тернопіль: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 128 с.
117. *Михайліченко М. В.* Компетентнісний підхід до підготовки керівників навчальних закладів / М. В. Михайліченко // Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Вип. 8: Частина 1. – Полтава, 2011. – 346 с. – (Серія «Педагогічні науки»).
118. *Монахов Н. И.* Проблемы критериальной эффективности воспитания школьников / Н. И. Монахов // Сов. педагогика. – 1977. – № 2. – С.61–70.
119. *Мороз Ю. М.* Особливості професійної компетентності вчителя фізичної культури / Ю. М. Мороз, М. І. Кириєнко // Наукові записки ПОППО: Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника. – Полтава, 2011. – Вип. 2. – 180 с.
120. Наукові підходи до педагогічних досліджень : [монографія] / за ред. В. І. Лозової. – Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. – 348 с.
121. Національна система туристсько-екскурсійних маршрутів «Намисто Славутича» / І. П. Науменко, С. А. Грибанов, О. П. Дорошко [та ін.]. – К., 1988. – 401 с.
122. Національна стратегія розвитку освіти на період до 2021 року. Схвалена указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

123. *Немоляева М. А.* Международный туризм: вчера, сегодня, завтра / М. А. Немоляева, Л. Ф. Ходорков. – М. : Междунар. отношения, 1985. – 176 с.
124. *Новий тлумачний словник української мови* [укл.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К.: Вид-во «Аконіт», 2001. – Т.2 Ж-О. – 911 с.
125. *Новік С.* Формування мотивації до здорового способу життя у студентської молоді / С. Новік // Шляхи підвищення рівня викладання фізичної культури у середній та вищій школах : матеріали регіон, метод, сем. – Полтава, 2010. – С. 76–80.
126. *Овчарук О.* Ключові компетентності: європейське бачення / О. Овчарук // Управ. освітою: спец. випуск. – 2003, серпень. – С. 6–9.
127. *Овчарук О.* Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні. – К. : К.І.С., 2003. – С.13–41.
128. *Овчарук О. В.* Розвиток компетентнісного підходу : стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід , у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С», 2004. – С. 66–72. – («Бібліотека з освітньої політики»).
129. *Омельяненко В. Г.* Здоров'язберігаюча компетентність вчителя фізичної культури [«Професійні компетенції та компетентності вчителя»] // Матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ імені В. Гнатюка, 2006. – С.127–130.
130. *Омельяненко В. Г.* Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури / В. Г. Омельяненко // Професійні компетенції та компетентності вчителя: Матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ імені В. Гнатюка, 2006. – С.117–118 с.

131. *Онiпко В. В.* Професійна підготовка вчителя природничих дисциплін до роботи у професійній школі : [монографія] / В. В. Онiпко. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. – 376 с.
132. *Онопрієнко О. В.* Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олександр Васильович Онопрієнко. – Черкаси, 2009. – 296 с.
133. *Охріменко І. В.* Менеджмент як наука і як практика / І. В. Охріменко, Г. О. Сиротенко. – Полтава : ІМЦ «Наукова зміна», 2000. – 120 с.
134. *Панасенко Е. А.* Експеримент у педагогічних дослідженнях в Україні: теорія та практика (1943-1991 рр.) : [монографія] / Е. А. Панасенко. – Донецьк : Донбас, 2013. – 756 с.
135. *Пашко Л. Ф.* Концептуальні основи моделювання ключових та професійних компетентностей учителя та педагогічного працівника / Л. Ф. Пашко // Наукові записки ПОШПО [«Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника»]. – Полтава, 2011. – Вип. 2. – 180 с.
136. Педагогический энциклопедический словарь / редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов [и др.] – М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
137. Педагогіка туризму : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів] / За ред. проф. Федорченка В. К., проф. Фоменка Н. А., доц. Скрипник М. І., доц. Цехмістрової Г. С. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004. – 296 с.
138. *Пивовар Н. М.* Об учебном диалоге на биологических экскурсиях / Н. М. Пивовар, Т. В. Хилинская // Організаційно-педагогічні основи екскурсійної роботи вчителя природничих дисциплін : матеріали

- Всеукраїнської науково-практичної конференції / За ред. проф. Гриньової М. В. – Полтава : Друкарська майстерня, 2012. – С.47–49.
139. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / [за заг. ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти та ін.]. – К. : А.С.К., 2003. – 240 с.
140. *Полякова Г. А.* Компетентнісний підхід як напрям розвитку освіти в Україні / Г. А. Полякова // Проблеми сучасності : культура, мистецтво, педагогіка. – Харків-Луганськ : Стиль іздат, 2004. – С.152–160.
141. *Пометун О.* Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
142. *Пономарьов О.* Відповідальність у системі категорій педагогіки вищої школи / Олександр Пономарьов, Микола Чеботарьов, Наталія Серета // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – №4. – С.75–86.
143. Про стан та перспективи розвитку туризму в Україні : Інформ.-аналіт. матеріал до парламентських слухань / В. І. Цибух, Г. П. Науменко, В. К. Федорченко та ін. – К. : Вид-во «КІТЕП», 2000. – 87 с.
144. *Равен Дж.* Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Джон Равен; [пер. с англ. под ред. В. И. Белопольского]. – М. : «Когнитив-Центр», 2002. – 396 с.
145. *Рахуба Є. С.* Соціокультурне значення туризму / Є. С. Рабуха // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2010. – Вип. 16. – Том II. – С.27–35.
146. *Родигіна І. В.* Проблематика компетентнісного підходу до навчання у вітчизняній педагогічній літературі / І. В. Родигіна // Директор школи. – 2005. – № 33. – С. 15–17.

147. Розвиток туризму в Україні : проблеми та перспективи : зб. наук. ст. – К. : ІВС «Слов'янський діалог», 1995. – 244 с.
148. Романенко О. Р., Огородник С. Я., Зязюн М. С. Фінанси : навч.-метод. посібник для сам ост. вивч. дисц. – К. : КНЕУ, 1999. – 108 с.
149. Савченко Л. Г. Розмовляй українською правильно / Л. Савченко ; худож.-оформлювач Л. П. Вировець. – Харків : Фоліо, 2016. – 191 с. (Учись даром!)
150. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід як чинник якості підготовки майбутнього вчителя / О. Я. Савченко // Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. – Серія 17, 2010. – С. 10–16.
151. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність / Савченко О. Я. // Основна школа. – 2005. – №3-4 – С. 18.
152. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді у позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т. – Луганськ, 2004. – 43 с.
153. Савченко О. Особистісно орієнтована підготовка майбутнього вчителя / О. Савченко // Педагогічна газета, 2001. – №7. – С.1.
154. Саликова А. Извините, шеф, но вы ошибаетесь // А. Саликова. – Капитал, 1997. – №6. – С.48–49.
155. Самсутіна Н. М. Професійна компетентність як показник якості фахової освіти майбутнього вчителя фізичної культури / Н. М. Самсутіна [Електронний ресурс] // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – Бердянськ, 2008. – №4. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2008_4/Samsutina%LON.M.pdf. – (Серія «Педагогічні науки»).

156. *Свертнев О. А.* Короткий словник футбольних термінів / О. А. Свертнев. – Полтава, 2007. – 36 с.
157. *Свертнев О. А.* Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Олександр Анатолійович Свертнев ; Полтавський національний педагогічний університеті імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2009. – 330 с.
158. *Сергієнко Л. П.* Спортивна метропология: теорія і практика : підручник. – К. : КНТ, 2010. – 684 с.
159. *Ситник О. П.* Професійна компетентність вчителя / О. П. Ситник // Управління школою, 2006. – №14. – С.2–9.
160. *Січинський В. Ю.* Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть / В. Ю. Січинський. – К. : Довіра, 1992. – 255 с.
161. *Скаткин М. Н.* Активизация познавательной деятельности учащихся в обучении / М. Н. Скаткин // Материалы научной конференции по дидактике. – М., 1965. – С.38.
162. *Слепкань З. І.* Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. для магістрантів вищих навч. закладів / Зінаїда Іванівна Слепкань. – К. : Вища шк., 2005. – 239 с.
163. Словарь русского языка / [авт.-сост. Сергей Иванович Ожегов]. – 20-е изд. – М. : Рус. яз., 1988. – 750 с.
164. Словарь-справочник менеджера / Под ред. М. Г. Лапусти. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 608 с.
165. Словник банкіра / за ред. Гунько М. М., Смовженко Т. С. – Львів : «Фенікс Лтд», 1992. – 49 с.
166. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничук. – К. : Головна редакція УРЕ, 1985. – 968 с.
167. Советский энциклопедический словарь / ред. А. М. Прохоров. – М. : Советская энциклопедия, 1980. – 1600 с.

168. Спортивный менеджмент : вопросы теории и практики. – К. : Старт, 1996. – 188 с.
169. Стрельников В. Ю. Професійна компетентність вчителя // Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: збірник статей / за ред. С. В. Крисюка. – К., 1992. – С.44–45.
170. Стрельников В. Ю. Модель професійної компетентності викладача вищої школи / В. Ю. Стрельников // Наукові записки ПОІППО [«Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника»]. – 2011. – Вип. 2. – 180 с.
171. Сухомлинский В. О. Павлишская средняя школа / В. О. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1979. – С.371–391.
172. Сучасний тлумачний словник української мови / упоряд.: А. П. Загнітко, І. А. Щукіна. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2012. – 960 с.
173. Тараненко І. В. Особистісно орієнтований підхід до виховання важких підлітків у процесі занять фізичною культурою : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тараненко Ірина Вадимівна. – Умань, 2017. – 262 с.
174. Тараненко І. Г. Компетентність – вимога сучасності / І. Г. Тараненко // Світло, 1996. – №1 – С. 57–60.
175. Тарнавська Н. П. Менеджмент: теорія і практика : підручник для вузів / Н. П. Тарнавська, Р. М. Пушкар. – Тернопіль, Карт-бланш, 1997. – 456 с.
176. Темербекова А. А. Компетентностный подход как основа формирования информационной компетентности учителя / А. А. Темербекова // Информация и образование: границы коммуникаций: сб. науч. ст. – Горно-Алтайск: Универ-Принт, 2009. – С.68–71.
177. Титаренко В. П. Професійна компетентність – один із ключових принципів модернізації вищої освіти

- / В.П. Титаренко // Наукові записки ПОІШПО [«Моделі ключових та професійних компетентностей педагогічного працівника»]. – Полтава, 2011. – Випуск 2. – 180 с.
178. *Ткаченко А. В.* Категоріальний статус поняття «Професійний розвиток особистості» / А. А. Ткаченко // Витоки педагогічної майстерності : збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2011. – Випуск 8. Частина II. – 348 с. – (Серія «Педагогічні науки»).
179. *Тлумачний словник української мови* / Укладачі Ковальова Т. В., Коврига Л. П. – Харків : Синтекс, 2002. – 672 с.
180. *Трубачева С. Е.* Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С. Е. Трубачева // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С.53–58.
181. *Туманова В. М.* Теоретико-методологічні основи фізичної культури і фізичного виховання / В. М. Туманова, Т. Г. Диба // Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення. – К., 2014. – С.5–12.
182. *Туризм в Україні – 2000 = Tourism in Ukraine – 2000: Стат. бюл.* – К.: Держкоммолодьспорттуризму, 2001. – 44 с.
183. *Турчак А. Л.* Формування мотивації до навчання майбутніх учителів фізичної культури засобами інтерактивних технологій / А. Л. Турчак, А. О. Шевченко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наукових праць. – № 7-8. – Одеса, ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2013. – С.188–198.
184. *Український радянський енциклопедичний словник: в 3-х томах* / [А. В. Кудринський (відп. ред.) та ін.]. – [2-ге вид.]. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1987. – 736 с.

185. Усе про мотивацію / укл. А. Г. Дербеньова. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.
186. Федорченко В. К. Історія туризму в Україні : навчальний посібник / В. К. Федорченко, Т. А. Дворова. – К. : Вища школа, 2002. – 195 с.
187. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник / В. К. Федорченко, І. М. Маніч. – К. : Дніпро, 2000. – 160 с.
188. Фендель Т. В. Организационно-педагогические условия компетентного подхода в профессиональном становлении специалистов по физической культуре и спорту / Т. В. Фендель, С. А. Горбунов // Теория и практика физической культуры и спорта; – 2009. – № 12. – С. 60–63.
189. Фесенко Т. А. Этноментальный мир человека: опыт концептуального моделирования : дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Т. А. Фесенко. – М., 1999. – 316 с.
190. Философский энциклопедический словарь / [под ред. Л. Ф. Ильчева, П. Н. Федосеева, В. Г. Панова и др.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
191. Фізична рекреація : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фізичного виховання і спорту / авт. кол.: Приступа Є. Н., Жданова О. М., Линець М. М. [та ін.] : за наук. ред. Євгена Приступи. – Л. : ЛДУФК, 2010. – 447 с.
192. Харченко Л. Н. Теория и практика биологического образования в современном вузе: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Леонид Николаевич Харченко. – Ставрополь, 2002. – 399 с.
193. Хмілярчук Н. С. Педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери : автореф. дис.. на здобуття наук. степеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. С. Хмілярчук. – Вінниця, 2007. – 20 с.

194. *Хоменко П. В.* Природничонаукова підготовка фахівця фізичної культури : [монографія] / П. В. Хоменко. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 380 с.
195. *Хуторской А. В.* Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование, 2003. – №2. – С.58–64.
196. *Цибух В. І.* Туризм в Україні на зламі тисячоліть / В. І. Цибух // Шість континентів, 2005. – № 5. – С. 3.
197. *Цина А. Ю.* Проектування моделі здоров'язбережувальної діяльності класного керівника / А. Ю. Цина // Науково-методичні записки ПОППО: Класний керівник: проблеми, досвід та перспективи. – 2013. – Випуск 4. – Полтава: ПОППО імені М. В. Остроградського. – 124 с.
198. *Цина А. Ю.* Сутність поняття «професійна підготовка» в ієрархії цілісної структури загальних, особливих, якісних і атрибутивних його ознак / А. Ю. Цина // зб. наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Концептологія в системі гуманітарних наук»]. – Полтава: ПДПУ, ФОП Гаража М. Ф., 2009. – 92 с.
199. *Чайченко Н. Н.* Педагогічна освіта в інноваційному просторі / Н. Н. Чайченко // зб. матеріалів наукової конференції «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос культурної взаємодії». – Суми, 2008. – С.83–86.
200. *Черчата Л.* Формування методичної компетентності студентів-філологів у процесі проходження педагогічної практики / Л. Черчата // Педагогічна освіта: теорія і практика / зб. наукових праць : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип. 19(2-2015). – Ч.2. – Кам'янець-Подільський, 2015. – 340 с.

201. *Чеховська Л. Я.* Туризм як засіб фізичної рекреації / Л. Я. Чеховська, А. О. Кухтій // Фізична рекреація : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту / авт. кол.: Приступа Є. Н., Жданова О. М., Линець М. М. [та ін.]; за наук. ред. Євгена Приступи. – Л.: ЛДУФК, 2010. – 447 с.
202. *Шапаренко І. Є.* Інструментарні методи дослідження у фізичній культурі та спорті : [навч. прогр.] / І. Є. Шапаренко. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 201. – 12 с.
203. *Шапарь В. Б.* Словарь практичного психолога / В. Б. Шапарь. – М., 2004. – С.184.
204. *Штепа О. Г.* Формування культури ділових взаємин у навчальній праці студентів / О. Г. Штепа // Менеджмент освітніх закладів та управління проектами : зб. наукових праць ПНПУ імені В. Г. Короленка / за заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава, «Астрыя», 2010. – 258 с.
205. *Штокало М. Й.* Самостійна робота студентів у вузах технологічного профілю / М. Й. Штокало // Проблеми освіти : наук. метод. зб. [колектив авторів]. – К. : ІЗМН, 1996. – Випуск 6. – 176 с.
206. *Щур Ю. В.* Спортивно-оздоровчий туризм / Ю. В. Щур, Л. Ю. Дмитрук. – К. : «Альтпрес», 2003. – 232 с.
207. *Яланська С. П.* Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічних дисциплін: теорія і практика : монографія / С. П. Яланська. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2010. – 342 с.
208. *Ярмаченко М.* Самовиховання / М. Ярмаченко // Педагогічний словник. – К. : Педагогічна думка, 2001. – С.408; Самооцінка. – С.408; Саморегуляція. – С. 410.
209. *Ярошик М.* Аналіз результатів впровадження кредитно-модульної системи в навчальний процес Львівського державного інституту фізичної культури [Електронний ресурс] / Марта Ярошик // Спортивна наука України. – 2006. – № 5. – Режим доступу : <http://www.nbuiv.gov.ua>

210. *Whiddett S., Hollyforde, SA Praktikal Competencies*, London: CIPD, 2003.
211. *Woodruffe C. What is meant by a competency // Designing and Achieving Competency: A Competency Approach to Developing People and Organisations / Boam R., Sparrow P. (Eds)*, London: McGraw-Hill, Maidenhead, 1992. – P. 16–30.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

Автократичний метод – 10

Автократія – 10

Агротуризм – 10

Адміністративна школа – 10

Адміністрування – 10

Алея – 10

Анімація – 10

Анкета – 10

Анкетування – 11

Апаратний метод – 11

Артек – 11

Архітектор – 11

Асоціація – 11

Атрактивність – 11

Атракція – 11

Аудит – 11

Безперервна освіта – 12

Березовий гай – 12

Бізнес – 12

Бізнесмен – 12

Бізнес-план – 12

Бізнес-туризм або економічний туризм – 13

Ботель – 13

Будинок (база) відпочинку – 13

Бульвар – 13

Вербальна мова – 13

Вербальні методи управління – 13

Вертикальний розподіл праці в організації – 13

Види впливу – 13
Види туристичної діяльності – 13
Виїзний туризм – 14
Виконавча рада (ВТО) – 14
Винагорода за виконання – 14
Виховна цінність туризму – 14
Відносини управління – 14
В'їзний туризм – 15
Влада – 15
Влада та її основи – 15
Внутрішній туризм – 15
Внутрішня інформація – 16
Вплив – 16
Вплив та переконання – 16
Всесвітній день туризму – 16
Всесвітня туристична організація (ВТО) – 16

Гаазька декларація по туризму (1989 р.) – 17
Гай – 17
Галицьке туристичне товариство – 17
Гарант – 17
Гід (екскурсовод) – 17
Гідроізоляція – 17
Гідропарк – 17
Горизонтальне розподілення праці в організації – 17
Готель – 18
Груповий метод прийняття рішення – 18
Грюндерство – 18
Гурток якості – 18

Дайвінгтуризм – 18
Дедукція – 18
Делегування – 18
Демократичний метод управління – 19

Дендропарк – 19
Денонсація – 19
Державна політика щодо туризму – 19
Державна туристична адміністрація України – 19
Державний комітет України по туризму – 19
Державний реєстр суб'єктів туристичної діяльності – 19
Дизайн – 19
Дизайнер – 19
Дитячі парки – 19
Діалог – 20
Діалог при проведенні біологічних екскурсій – 20
Дії Державного комітету України по туризму – 20
Діловий туризм – 20
Діяльнісний підхід до життя – 21
Довіреність – 21
Довкілля – 21
Договір щодо туристичного обслуговування – 21
Договірні відносини між туристом і туристичним підприємством – 21
Домінанта – 21
Допустимість ризику в діяльності організації – 22
Дотримання етичних норм поведінки – 22

Екзотика – 22
Еккаунтанти – 22
Екологічний туризм – 22
Економічна ефективність туризму – 22
Економічні методи управління – 22
Економічні фактори впливу на поведінку споживачів туристичних послуг – 22
Екотуризм – 23
Екскурсія – 23
Екскурсійна діяльність – 23
Екскурсійний туризм – 23

Експедиція – 23
Електронний обмін даними – 24
Ергономіка – 24
Етап формування туру – 24
Етапи туру – 24
Етика – 24
Етика ділових стосунків – 24
Етнічний туризм – 24
Етнографія – 24
Ефективне лідерство – 25

Європоцентризм – 25
Ємкий – 25
Єство – 25

Жереб – 25
Жимолость – 25
Життєвий цикл товарів (ЖЦТ) – 25
Життєдіяльний – 25
Життєдіяльність – 26
Жоден – 26
Журі – 26

Забезпечення якості освіти – 26
Загальні закони управління – 26
Законодавство – 26
Законодавство України про туризм – 26
Запобігання невизначеності – 26
Засоби туризму – 26
Здатність – 27
Зміст ключових компетентностей – 27
Знання – 27
Зовнішня інформація – 28

Зона влади – 28
Зразок управління – 28
ЗУТА – 28

Ігнорувати – 29
Ідеал – 29
Ідентичність – 29
Ідеологія – 29
Ідея – 29
Ідея-фікс – 29
Імідж – 29
Іміджмейкер – 29
Іммігрант – 29
Імміграція – 29
Імміграція капіталу – 29
Індивідуалізм – 29
Індивідуальна автономія – 30
Індивідуальний метод прийняття рішення – 30
Індукція – 30
Ініціативні групи – 30
Інклюзив-тур – 30
Інновації – 30
Інновація освіти – 30
Іноземний туризм – 31
Інституційні менеджери – 31
Інструкції та розпорядження – 31
Інтеграція та підтримка при комунікації – 31
Інтерв'ю – 31
Інтерес – 31
Інтернет – 32
Інтроспект («самоаналіз») – 32
Інформаційна система – 32

Інформація – 32
Інформація в менеджменті – 33
Інфраструктура туристичної індустрії – 33

Їздити – 33
Їхати – 33

Йога – 33
Йордань – 34

Капітал – 34
Карт-бланш – 34
Кваліфікація – 34
Кейс – 34
Кемпінг – 34
Керівник туристської групи – 34
Керівництво – 34
Керування – 35
Кількісний підхід (або теорія) до менеджменту (школа науки управління) – 35
Кінгесьо – 35
Класифікація видів туризму – 35
Класифікація методів управління за направленістю – 35
Класифікація методів управління за організаційною формою дії – 35
Класифікація туризму за формами та видами – 35
Класична теорія (або підхід) до менеджменту – 36
Ключова компетентність – 37
Ключові компетентності – 37
Ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури – 37
Ключові компетенції (міжпредметні та надпредметні) – 37
Ключові фактори успіху туристичної організації – 37
Колектив – 37

Колізія – 37
Колоквіум – 38
Комерційний туризм – 38
Комерція – 38
Компетентний – 38
Компетентнісний підхід – 38
Компетентність – 38
Компетентність майбутнього фахівця фізичної культури з менеджменту туристичної діяльності – 39
Компетенція – 39
Компонент – 40
Комунікативність – 40
Комунікація – 40
Конвенція – 40
Консультативна функція – 40
Консультативний метод прийняття рішення – 40
Контракт – 40
Контроль у менеджменті – 40
Контрольно-рятувальна служба (КРС) – 40
Конфлікт – 41
Концепт – 41
Концепт формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури – 41
Кон'юнктура ринку – 41
Корпорація – 41
Котедж – 41
Краєзнавець – 41
Краєзнавство – 41
Краєзнавчі екскурсії – 42
Краєзнавчі й пошукові експедиції – 42
Краєзнавчі об'єднання – 42
Краєзнавчо-туристична діяльність – 42
Культурний або пізнавальний туризм – 42

Культурні фактори середовища – 42

Курорт – 43

Курортно-лікувальний туризм – 43

Ландшафт – 43

Липова алея – 44

Ліберальний метод управління – 44

Лідерство – 44

Лікувальний туризм – 44

Лікувально-оздоровча місцевість – 44

Лінійна організація в управлінні – 44

Лінійна структура – 45

Лінійно-функціональна структура – 45

Лінійно-штабна організація в управлінні – 45

Лісопарк – 45

Ліцензія – 45

Ліцензія на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг – 45

Ліцензування туристичної діяльності – 46

Лотель – 47

Людина – 47

Людський фактор – 47

Львівська туристична агенція (ЛТА) – 47

Майбутній фахівець фізичної культури – 47

Манільська декларація зі світового туризму – 48

Маркетинг – 48

Матрична організація – 48

Менеджер – 48

Менеджер з туризму – 49

Менеджери персональної (особистої) влади – 49

Менеджмент – 49

Менеджмент в освіті – 50

Менеджмент персоналу туристичної організації – 50

Менеджмент ризику – 50
Менеджмент туристичної діяльності – 51
Менеджмент як мистецтво управління – 51
Менеджмент як наука управління – 51
Менеджмент як орган або апарат управління – 51
Менеджмент як процес управління – 51
Менеджмент як функція управління – 51
Мерчандайзер – 51
Мерчандайзинг – 51
Метод – 51
Метод опитування – 52
Методи збору первинних даних – 52
Методи переконання – 52
Методи прийняття рішення – 52
Методи просування туристичного продукту на ринку туристичної індустрії – 52
Методи розв'язання конфлікту в організації – 52
Методи управління – 53
Методи управління організаційного впливу – 53
Методи управління організаційно-розпорядчого впливу – 53
Методи управління розпорядчого впливу – 53
Методи управління у загальноприйнятому розумінні – 53
Методологія – 53
Мистецтво управління – 53
Міжнародний туризм – 54
Мікрогрупа – 54
Мікрорайон – 54
Місія життя – 55
Місія туристичного підприємства – 55
Моделювання – 55
Модель – 55
Молодіжне товариство «Пласт» – 55
Молодіжні туристичні бази – 55

- Мотель – 56
- Мотивація – 56
- Мотивація в менеджменті – 56
- Мотивація до праці і пов'язаний з цим стан моралі у виробничих відносинах – 56
- Музеї – 56
- Мультимедіа – 56

- Навички – 57**
- Навчальні тури – 57
- Найбільш поширені види екскурсійної діяльності в сільській місцевості – 57
- Найважливіші структурні елементи наукового світогляду – 57
- Науковий світогляд – 57
- Науковий центр розвитку туризму – 57
- Національна рада по туризму – 57
- Національні парки – 57
- Невербальна мова – 58
- Неформальна організація – 58
- Норми міжнародного договору – 58
- Ностальгійний туризм або етнічний, ритуальний чи сентиментальний туризм – 58
- Ноу-хау – 58

- Оазис – 58**
- Об'єднання суб'єктів туристичної діяльності – 58
- Об'єкти управління туризмом в Україні – 59
- Оздоровча цінність туризму – 59
- Оздоровчий туризм – 59
- Опитування по телефону – 59
- Органи державної виконавчої влади в галузі туризму – 59
- Організаційно-розпорядчі методи управління – 59
- Організація – 60

Організація як функція менеджменту – 60
Освітній компонент – 61
Освітній менеджмент – 61
Освітня (пізнавальна) цінність туризму – 61
Основний туристичний продукт у сфері туристичної діяльності – 61
Основні види діяльності національних туристичних організацій – 61
Основні властивості туристичних ресурсів – 61
Основні принципи рекламної діяльності – 61
Основні рекламні засоби в туризмі – 62
Основні стилі розв'язання конфліктів – 62
Основні форми влади – 62
Основні форми впливу – 62
Основні функції комунікації в організації – 62
Особисте інтерв'ю – 62
Одеське товариство історії та старожитностей – 63

Паломницький або релігійний туризм – 63
Пансіонат – 63
Парк – 63
Педагогіка туризму – 63
Педагогічний менеджмент – 63
Пекидж-тур – 63
Переконання – 63
Підготовка екскурсії – 64
Пізнавальний туризм – 64
План – 64
Плановий туризм – 64
Площа – 64
Поведінковий підхід (або теорія) до менеджменту – 64
Подорож – 65
Подорож групи людей – 65

Подорож окремої сім'ї або однієї людини за власним планом – 65

Подорожі для людей старшого віку – 65

Подорожі й туризм – 65

Позов – 65

Політико-дипломатична функція – 65

Політичний туризм – 65

Популістський метод управління – 66

Портфоліо – 66

Послуги екскурсовода (гіда-перекладача) – 66

Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1997 року № 835 – 66

Постійний туризм – 66

Потреба – 66

Похід вихідного дня – 66

Пошуково-рятувальні служби – 66

Право – 66

Правова ідеологія – 67

Правова психологія – 67

Правова система – 67

Правове становище іноземних туристів на території України – 67

Правові відносини в туристичній діяльності – 67

Правові методи управління – 67

Правові норми – 68

Правовідносини – 68

Правосвідомість – 68

Прайс-лист (прейскурант) – 68

Прайс-лист вартості туристичної путівки – 68

Практична функція – 68

Праця – 68

Предмет педагогіки туризму – 68

Представницька функція – 68

Пригодницький, або екстремальний туризм – 69

Прийом виховання – 69
Примусові методи управління – 69
Принципи – 69
Принципи туристського виховання – 69
Принципи управління – 69
Проект – 70
Проект-менеджмент – 70
Проспект – 70
Просування туристичного продукту на ринок туристичних послуг – 70
Професійна компетентність менеджера туризму – 71
Професійна підготовка – 71
Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту – 71
Професійні компетенції – 71
Професіоналізм – 71
Профілакторій – 72
Процес управління – 72
Процесний підхід – 72
Психологічні методи управління – 72
Путівка – 72

Рада представників суб'єктів туристичної діяльності – 72
Район – 72
Ранні теорії (або підходи) до менеджменту – 73
Рансфер – 73
Рейтингова система оцінювання навчальної роботи студента – 73
Реклама у туризмі – 73
Рекреація – 73
Рекреаційна діяльність – 73
Рекреаційна роль туризму – 74
Рекреаційна стежка – 74
Рекреаційна функція педагогічного туризму – 74

Рекреаційне виховання – 74
Рекреаційний (туристичний) вузол – 74
Рекреаційний заклад – 74
Рекреаційний підрайон – 74
Рекреаційний регіон – 74
Рекреаційний туризм – 75
Рекреаційні ресурси – 75
Рекреаційні форми – 75
Рекреаційні центри – 75
Рекреаційно-оздоровча діяльність (РОД) – 75
Рекреаційно-туристичні ресурси – 75
Рекреаційно-хобістична активність – 75
Релігійний або паломницький туризм – 76
Релігійний туризм – 76
Референтна група – 76
Рефлексія – 76
Родина – 76
Розважальні тури – 76
Розробка екскурсії (методична) – 76
Розробка туристичних маршрутів – 76
Розробка туристичного продукту – 77
Ротель – 77
Рухова (фізична) рекреація – 77

Садиба – 77
Самодіяльний туризм (аматорський) – 78
Самоменеджмент – 78
Самореалізація – 78
Саморегуляція – 78
Самостійна діяльність – 78
Санаторій – 78
Свідомість – 78
Світовий туризм – 78
Світогляд – 78

Сезонний туризм – 79
Секційна організація (дивізіоналізація) – 79
Сертифікат відповідності – 79
Система – 79
Система відкрита – 79
Система закрита – 79
Система організаційно-розпорядчих методів управління – 79
Системний підхід до управління – 80
Ситуаційний підхід – 80
Сільський туризм – 80
Сквер – 80
Складні системи управління – 80
Скульптор – 80
Соціальна адаптація – 80
Соціальний стан споживача – 80
Соціальний туризм – 80
Соціальні методи управління – 80
Соціальні фактори – 81
Соціально-економічні ресурси – 81
Соціально-психологічні методи управління – 82
Спелеотуризм – 82
Специфічні методи управління – 82
Спеціалізовані служби забезпечення безпеки – 82
Спілка сприяння розвитку сільського (зеленого) туризму – 83
Спортивний туризм – 83
Стартовий метод управління – 83
Статус споживача у суспільстві – 83
Стиль управління – 83
Страхування туристів – 83
Структура – 83

Структура ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури – 84

Структура підприємства (організації) – 84

Структура туристичного пакета – 84

Структура туру – 84

Структура управління туризмом в Україні – 84

Суб'єкт рекреаційно-оздоровчої діяльності (РОД) – 85

Суб'єкт управління – 85

Суб'єкти менеджменту організації – 85

Суб'єкти туристичної діяльності – 85

Суб'єкти управління туризмом в Україні – 85

Суспільно-громадська рекреація – 85

Суттєві ознаки поняття «компетентність» – 85

Сучасний управлінський облік – 85

Сучасні напрями і підходи розвитку науки управління – 87

Схвалення – 87

Табльдот – 87

Тактика – 87

Тактичне (поточне) планування – 87

Творча (креативна) рекреація – 87

Творчі риси характеру – 87

Творчі якості інтелекту – 87

Тематичний парк – 88

Теорії лідерства – 88

Теренкур – 88

Територіальна структура рекреаційно-туристичного комплексу – 88

Терплячість у конфліктах – 88

Тест – 88

Технології самоменджменту в туристичній діяльності – 88

- Технологія – 88
- Тимчасовий комітет для розшукування старожитностей – 89
- Тимчасові турбази – 89
- Типи суб'єктів рекламної діяльності – 89
- Товариство «Плай» – 89
- Транспортні подорожі – 89
- Тур – 89
- Турагент – 90
- Турагентська діяльність – 90
- Туризм – 90
- Туризм в'їзний – 91
- Туризм виїзний – 91
- Туризм внутрішній – 91
- Туризм самодіяльний – 91
- Туризм соціальний – 91
- Туризм як вид діяльності – 91
- Турист (мандрівник) – 91
- Туристика і краєзнавство – 92
- Туристична група – 92
- Туристична діяльність – 92
- Туристична експедиція – 92
- Туристична індустрія – 92
- Туристична інфраструктура – 92
- Туристична мотивація – 93
- Туристична політика держави – 93
- Туристична путівка – 93
- Туристична секція – 93
- Туристична стратегія – 93
- Туристична тактика – 93
- Туристичне бюро – 93
- Туристичний ваучер (путівка) – 93
- Туристичний експорт – 94
- Туристичний імпорт – 94

Туристичний маршрут – 94
Туристичний пакет – 94
Туристичний потік – 94
Туристичний продукт – 94
Туристичний ринок – 94
Туристичні послуги – 95
Туристичні представництва в зарубіжних країнах – 95
Туристичні ресурси – 95
Туристично-рекреаційний регіон (ТРР) – 95
Туроператорська фірма – 95

Українська туристична інформаційна система (УТІС) – 96

Українське наукове товариство – 96
Український комітет із краєзнавства – 96
Укрпрофтур – 96
Укрсоюзтур – 96
Уміння – 96
Універсальні принципи управління Анрі Файоля – 96
Управління – 97
Управління (менеджмент) – 98
Управлінням людськими ресурсами – 98
Управління персоналом – 98
Управління туристичним підприємством – 98
Управлінські ключові фактори успіху фірми туристичної галузі – 98
Управлінське рішення – 98
Управлінська функція – 98
Управляти – 99

Фактори маркетингу – 99
Фактори середовища – 99
Федерація спортивного туризму (ФСТУ) – 99
Фізична культура – 99

Фізична освіта – 99
Фізична рекреація – 99
Флора – 100
Флотель – 100
Формальна організація – 100
Формальні види (типи) організаційних структур управління – 100
Формальні групи – 100
Форми рекреації – 100
Формування ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури – 100
Функції менеджменту (планування, організація, мотивація, контроль) – 101
Функції планування та прийняття рішення – 101
Функціональна організація – 101
Функція – 101
Функція контролю – 101

Хайринг – 102
Характеристика моделі ідеальної бюрократії Макса Вебера – 102
Харизма – 102
Хобі-туризм – 102
Хостель – 102

Централь – 102
Центральний орган державної виконавчої влади в галузі туризму – 102
Цикл менеджменту – 102
Цитата – 103
Цілісність – 103
Цінність – 103

Чагарник – 103
Чартер – 103
Часопис – 103
Чеберяти – 103
Чинний – 104
Членство – 104
Чужоземець – 104

Шкільний менеджмент – 104

Школа адміністративна, класична А. Файоля (з 1820-1950-х рр.) – 104

Школа науки управління або кількісна школа (з 1950 р.) – 104

Школа наукового управління Ф. Тейлора (з 1885-1920-х рр.) – 104

Школа психології і людських відносин Е. Мейо та ін. (з 1930-1950-х рр.) – 104

Щирий – 105
Щирість – 105
Щиросердний – 105

Юннат – 105

Юридична основа роботи туристичної галузі України – 105

Юридичний – 105
Юрисдикція – 105
Юрисконсульт – 105
Юриспруденція – 105
Юрист – 105
Юстиція – 105

Якість вищої освіти особи – 106

Якість освіти – 106

Якість освітньої діяльності – 106

Довідкове видання

**КОРОТКИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК
ТЕРМІНІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ ТУРИСТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Наукова редакція – *Бардінов О. В.*

Комп'ютерний набір, верстка, макет – *Хілінська Т. В.*

Мова – українська

Підписано до друку 28.12.2019 р.
Формат: 60x84/16. Друк офсетний.
Гарнітура «Times New Roman»
Ум. друк. арк. 9,0. Зам. № 3268. Наклад 100 прим.

Видавництво «Сімон»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ПЛ № 17 від 23.03.2004 р.
36000, м. Полтава, вул. Пушкіна, 42.
simon@simon.com.ua